

Torkel Nordström: Lagen om företagsinteckning

2:a upplagan
Norstedts Gula Bibliotek

Denna digitala version av verket är nedladdad från juridikbok.se.

Den licens som tillämpas för de verk som finns på juridikbok.se är **Creative Commons CC BY-NC 4.0**. Licensvillkoren måste följas i sin helhet och dessa finner du här <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/legalcode.sv>

Sammanfattningsvis innebär licensen följande:

Tillstånd för användaren att:

- Kopiera och vidare distribuera materialet oavsett medium eller format
- Bearbeta och bygga vidare på materialet

Villkoren för tillståndet är:

- Att användaren ger ett korrekt erkännande, anger en hyperlänk till licensen och anger om bearbetningar är gjorda av verket. Detta ska göras enligt god sed.
- Att användaren inte använder materialet för kommersiella ändamål.
- Att användaren inte tillämpar rättsliga begränsningar eller teknik som begränsar andras rätt att göra något som licensen tillåter.

Se även information på

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/deed.sv>

Lagen om företagsinteckning

Utgiven av

Torkel Nordström

Justitieråd

Andra upplagan

P. A. Norstedt & Söner

Stockholm

P. A. Norstedt & Söners förlag

ISBN 91-1-710242-1

© P. A. Norstedt & Söners förlag 1966, 1971

Stockholm 1971. Kungl Boktryckeriet P. A. Norstedt & Söner

Innehåll

FÖRKORTNINGAR	4
FÖRORD	5
INLEDNING	7
LAG OM FÖRETAGSINTECKNING	15
Allmänna bestämmelser (1—9 §§)	15
Företagsintecknings verkan vid överlåtelse, utmätning el- ter konkurs (10—14 §§)	65
Rätt till omedelbar betalning i vissa fall (15 §)	86
Ansökan om företagsinteckning m.m. (16—18 §§) . . .	88
Företräde mellan företagsinteckningar och särskilda åt- gärder beträffande sådan inteckning (19—24 §§) .	97
Handläggning av inteckningsärenden m.m. (25—31 §§)	106
Verkan av ändring i kommunal indelning m.m. (32 §) .	111
Besvär (33—35 §§)	119
Tillämpningsföreskrifter (36 §)	122
Övergångsbestämmelser	122
KUNGÖRELSE MED TILLÄMPNINGSFÖRESKRIFTER TILL LAGEN OM FÖRETAGSINTECKNING	130
UTDRAG UR JORDABALKEN	138
SAKREGISTER	141

Lögdberg, Die schwedische Gesetzgebung
über Unternehmenshypotheken. Rabels Z
1967, 31, s. 319-330.

Förkortningar

Betänkandet	= Företagsinteckning, förslag av förlagsinteckningskommittén (SOU 1964: 10)
FiF	= Förordningen d. 13 april 1883 ang. förlagsinteckning
FJB 1960	= Lagberedningens förslag till jordabalk m.m. I (SOU 1960: 24)
JiL	= Lagen d. 3 juni 1932 om inteckning i jordbruksinventarier
Kommförl.	= Förlagsinteckningskommitténs förslag i SOU 1964: 10 till lag om företagsinteckning
Lögdberg	= Lögdberg, Studier över förlagsinteckningsinstitutet (1947)
NJA	= Nytt juridiskt arkiv avd. I
NJA II	= Nytt juridiskt arkiv avd. II
Propositionen	= Kungl. Maj:ts proposition nr 23/1966
SFS	= Svensk författningssamling
SOU	= Statens offentliga utredningar
SvJT	= Svensk Juristtidning
Tillämpningsföreskrifterna	= Kungörelsen d. 29 juli 1966 med tillämpningsföreskrifter till lagen om företagsinteckning

Förord

Första upplagan av denna kommentar till lagen om företagsinteckning kom ut år 1966. Den nya upplagan grundar sig liksom den förra huvudsakligen på förarbetena till lagen. Sidhänvisning till dessa har emellertid i allmänhet gjorts endast då det ej framgår av texten, att det är ett uttalande i förarbetena som återges. Bortsett från de ändringar som har föranletts av att lagar eller andra författningar har ändrats, har i texten gjorts endast obetydliga jämkningar.

I de fall då ändring av annan i kommentaren berörd författning skall träda i kraft den 1 januari 1972 har i regel hänvisning skett endast till de nya bestämmelserna. Detta gäller bl. a. reglerna om vad som är fast egendom. I första upplagan intogs 1966 års lag i detta ämne jämte korta kommentarer till vissa av lagens bestämmelser. Eftersom 1966 års lag fr. o. m. den 1 januari 1972 skall ersättas av bestämmelser i jordabalken, har i stället dessa tagits in och kommentarerna anknutits till dem.

Stockholm i oktober 1971

TORKEL NORDSTRÖM

Inledning

För uppkomsten av panträtt i lösören såsom sakrättsligt skyddad rätt fordras i regel, att egendomen överlämnas till borgenären eller annan för borgenärens räkning (traditionsprincipen), och borgenären måste själv eller genom annan behålla egendomen i besittning för att panträtten skall bestå. Lös egendom, som utgör inventarier i en näringsidkares rörelse eller eljest hör till denna, lämpar sig i allmänhet icke för pantsättning, eftersom ägaren ej kan undvara egendomen i verksamheten. Genom särskild lagstiftning har emellertid för vissa grupper av näringsidkare öppnats möjlighet att utnyttja sådan egendom som kreditunderlag utan att behöva avstå från besittningen av egendomen.

Enligt *förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning* (FiF) kunde genom inteckning stiftas säkerhetsrätt i vissa arter av lös egendom, som hörde till industriell rörelse av viss omfattning eller hotell-, pensionats- eller restaurangrörelse av viss minimistorlek eller apoteksrörelse. Säkerhetsrätten innefattade en förmånsrätt enligt 17 kap. 7 § handelsbalken, som kunde göras gällande i näringsidkarens konkurs. Förmånsrätten avsåg icke individuellt bestämd egendom utan ett egendomskollektiv med växlande sammansättning, knutet till näringsidkaren och viss av denne utövad verksamhet samt omfattande egendom av vissa, i lagen angivna slag. Principiellt besvärades sålunda egendom av förlagsinteckning endast så länge den tillhörde näringsidkaren och ingick i verksamheten. Inteckningen gällde även i egendom, som efter inteckningens meddelande förvärvades av näringsidkaren och tillfördes verksamheten. Genom att näringsidkaren ägde behålla den intecknade egendomen i sin besittning och fritt förfoga över den kunde även tillgångar, som var föremål för ständig omsättning, utnyttjas som kreditunderlag. Å andra si-

dan blev under dessa omständigheter säkerhetsrättens värde icke jämförligt med handpanträttens. Av väsentlig betydelse för säkerheten var, att företagaren måste vidmakthålla tillgångarna för att kunna fortsätta verksamheten, t. ex. kontinuerligt ersätta förslitna inventarier eller sålda varor. Genom *lagen den 21 februari 1958 om förlagsinteckning i vissa oljelager* fick lagringsskyldig idkare av handel med mineralolja rätt till förlagsinteckning i oljelager. För jordbrukets del öppnades genom *lagen den 3 juni 1932 om inteckning i jordbruksinventarier* (JiL) möjlighet att genom inteckning stifta en säkerhetsrätt i jordbruksinventarier av liknande innebörd som rätten på grund av förlagsinteckning. Jordbrukare och vissa sammanslutningar av jordbrukare har vidare enligt *lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål* och *lagen den 30 juni 1942 om viss panträtt i spånadslin och hampa* kunnat erhålla registerpanträtt i spannmål samt i spånadslin och hampa utan att behöva avstå från besittningen.

FiF undergick år 1932 en ganska omfattande revision. Den omdaning inom näringslivet, som ägt rum under de senaste årtiondena och bl. a. medfört att självfinansieringen fått mindre betydelse, hade vid upprepade tillfällen framkallat önskemål om en ny revision av förlagsintekningsinstitutet. I anledning av väckta motioner anhöll sålunda 1956 års riksdag i skrivelse (nr 181) till Kungl. Maj:t om en allmän, förutsättningslös utredning angående detta institut. Redan året dessförinnan hade på grund av en motion riksdagen i skrivelse (nr 141) hemställt om översyn av lagstiftningen om jordbruksinventarier i visst hänseende. Även organisationer inom olika näringsgrenar hade till Kungl. Maj:t framfört önskemål om reformering av förlagsinteckningen.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 30 september 1959 tillkallade dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Lindell, den 12 oktober 1959 justitierådet Torkel Nordström, ordförande, kommerserådet Anders Lindstedt och professorn Åke Lögberg att verkställa en översyn av lagstiftningen om förlagsinteckning m. m. Till sekreterare förordnades dåvarande assessorn, numera hovrättsrådet Bo Mollstedt. De

sakkunniga, som antog benämningen förlagsinteckningskommittén,¹ avgav den 23 april 1964 ett betänkande med titeln "Företagsinteckning" (SOU 1964:10). Betänkandet innehöll förslag till lag om företagsinteckning, som var avsedd att ersätta FiF, JiL, den särskilda förlagsinteckningslagen av år 1958 ävensom lagarna om panträtt i spannmål samt i spånadslin och hampa. Efter remissbehandling verkställdes inom justitiedepartementet viss överarbetning av kommitténs förslag. På hemställan av departementschefen, statsrådet Kling, remitterades den 15 september 1965 till lagrådet förslag till lag om företagsinteckning och vissa följdförfattningar. Lagrådet (justitierådet Edling, regeringsrådet Hegrelius samt justitieråden Petrén och Joachimsson; föredragande kanslirådet Axel Wallén) avgav yttrande över förslagen den 22 december 1965. Sedan en del mindre jämkningar gjorts i förslagen med anledning av lagrådets yttrande, framlades dessa för riksdagen genom en den 14 januari 1966 dagteknad proposition (nr 23). Tredje lagutskottet hemställde (utlåtande nr 28), att riksdagen måtte bifalla propositionen. Riksdagen beslöt i enlighet härmed (skrivelse nr 146). *Lag om företagsinteckning* utfärdades den 29 juli 1966 (SFS nr 454). Samma dag utfärdades en kungörelse med tillämpningsföreskrifter till lagen (SFS nr 455) ävensom vissa följdförfattningar (SFS nr 456—458). I lagen har sedermera skett mindre ändringar genom lagar den 16 december 1966 (nr 646), den 15 december 1967 (nr 789) och den 17 december 1970 (nr 987). Tillämpningsföreskrifterna har ändrats genom kungörelser den 12 maj 1967 (nr 151), den 25 juli 1968 (nr 464), den 13 februari 1970 (nr 34), den 30 april 1971 (nr 123) och den 18 juni 1971 (nr 716). Vidare har inom justitiedepartementet utarbetats anvisningar och cirkulär till ledning för in-skrivningsdomarna (stencilerade).

¹ I utredningen deltog även följande som experter förordnade personer: direktören K. Olov Andersson, direktören E. G. Bergqvist, direktören A. W. Fjellkner, direktören Lars-Erik Fosselius, direktören Holger Ohlin (avliden 1962), bankdirektören Gösta Olson, direktören Benkt Rosenquist och bruksdisponenten Sten Sjöholm.

Förlagsinteckningen har spelat en betydande roll inom kreditlivet. Vid utgången av år 1962 utgjorde det totala beloppet av förlagsintecknad gäld 5,7 miljarder kr.² Förlagsinteckningen har emellertid främst använts som komplement till fastighetsinteckningen och icke i någon mera betydande utsträckning utnyttjats självständigt. Anledningarna härtill är flera. En viktig omständighet torde vara, att inteckningen med den tidigare utformningen ansetts medföra betydligt sämre säkerhet än fastighetsinteckningen. En huvudfråga vid revisionen av förlagsinteckningsinstitutet har därför varit att söka ge inteckningen större värde som säkerhet. Kommittén framhöll emellertid i detta sammanhang, att genom en förstärkning av inteckningen i rättsligt hänseende endast kunde uppnås en relativt begränsad ökning av dess kreditvärde. De avgörande svagheterna från säkerhetssynpunkt hängde nämligen samman med arten av den egendom, som utgjorde föremål för säkerhetsrätten, och med rent ekonomiska faktorer. Förlagsinteckningens förhållandevis svaga ställning i rättsligt hänseende visade sig framför allt däri, att näringsidkaren ägde fritt överlåta intecknad egendom med verkan att förmånsrätten upphörde i det överlåtna. Detta gällde såväl vid överlåtelse av enstaka föremål som vid överlåtelse av hela rörelsen med alla dess tillgångar. En radikal förstärkning av inteckningen i rättsligt hänseende skulle enligt kommittén kunna ske endast på någon av följande två vägar. Den ena var att införa en effektiv begränsning av näringsidkarens förfoganderätt över intecknad egendom och den andra att — med bibehållande av näringsidkarens fria förfoganderätt — låta inteckningen principiellt gälla mot den som förvärvar intecknad egendom. Av skäl som utveck-

² Enligt svaren på en av kommittén år 1962 utsänd rundfråga uppgick det sammanlagda antalet förlagsintecknade rörelser till 23 523, därav 7 i oljelager. Antalet inventariebestånd, som var föremål för inteckning i jordbruksinventarier, utgjorde 16 814. År 1966 beviljades 4 836 förlagsinteckningar med ett sammanlagt belopp av drygt 900 milj. kr. och 106 inventarieinteckningar till ett sammanlagt belopp av omkring 5 milj. kr. År 1968 beviljades 21 142 företagsinteckningar med ett sammanlagt belopp av 4,1 miljarder kr. och dödades 12 679 sådana inteckningar på tillsammans 2,1 miljarder kr.

lades i betänkandet (s. 60—62) ansåg sig emellertid kommittén icke kunna förorda någon av dessa utvägar. Kommitténs förslag byggde därför på förlagsinteckningsinstitutets grundvalar. Inteckningen skall liksom förut avse ett kollektiv av lös egendom med växlande sammansättning, bestämt genom sin anknytning till en viss näringsverksamhet och dess utövare, och verksamhetens utövare skall äga fritt förfoga över egendomen. Inom ramen för de möjligheter, som denna utgångspunkt gav, sökte kommittén förbättra inteckningshavarens ställning. Bl. a. föreslogs, att inteckningen i vissa begränsade hänseenden skulle utrustas med sakrättsliga verkningar. Även i övrigt innebar kommitténs förslag åtskilliga förstärkningar av inteckningsinstitutet. Benämningen förlagsinteckning föreslogs skola utbytas mot företagsinteckning.

I propositionen anslöt sig departementschefen till kommitténs överväganden beträffande inteckningsrättens allmänna karaktär.

Rörande den terminologiska frågan, om rätten på grund av företagsinteckning lämpligen borde karakteriseras som panträtt, uttalade kommittén, att inteckningen visserligen utrustats med vissa sakrättsliga verkningar men att rätten fortfarande skilde sig från den typiska panträtten i så väsentliga hänseenden, att kommittén ansett sig böra avstå från att i lagtexten beteckna rätten som panträtt. Departementschefen förklarade sig dela kommitténs mening. Han sade sig därvid i första hand fästa avseende vid det förhållandet, att panträtt i fast egendom på grund av inteckning är knuten till själva fastigheten oavsett ägarbyte och utan tidsbegränsning samt att panträtt i lös egendom i allmänhet förutsatte att egendomen specificerades.³

Det synes lämpligt att här ge en översiktlig redogörelse för *huvudbestämmelserna i lagen om företagsinteckning*. Rätt att erhålla företagsinteckning tillkommer i princip alla näringsid-

³ Se Hessler i SvJT 1968 s. 567 f.

kare (1 §). En betydelsefull begränsning av de inteckningsberättigades krets har dock gjorts. Som förutsättning för att en näringsidkare skall få inteckna sin verksamhet gäller nämligen som huvudregel, att han är bokföringsskyldig (2 §). Från kravet på bokföringsskyldighet undantas likväl den som driver jordbruk eller skogsbruk. I fråga om individualiseringen av den verksamhet som intecknas medger lagen stora valmöjligheter (3 §). Inteckning kan sålunda meddelas i all den verksamhet eller i den verksamhet av viss art, som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Aktiebolag kan erhålla inteckning även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Ytterligare individualiseringsmöjligheter finns beträffande vattenkraftverk och gruvdrift. Företagsinteckning gäller i näringsidkarens lösa egendom, i den mån denna hör till den intecknade verksamheten och är att hänföra till de slag av egendom som uppräknas i lagen (4 §). I uppräknningen nämns först inventarier, varor och andra lösörena med vissa undantag, vidare byggnad eller anläggning, som ej utgör tillbehör till tomträtt eller vattenfallsrätt, vissa utmättningsbara nyttjanderätter och utmättningsbara rättigheter av immateriell art ävensom vissa fordringar, bl. a. fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom av förut angiven art och fordran på vederlag för arbete. Företagsinteckning får icke till omfattningen avvika från annan inteckning i samma verksamhet (5 §). Överlåts intecknad egendom i samband med överlåtelse av verksamheten, skall den konkreta egendom, som ingår i överlåtelsen, i förvärvarens hand fortfarande svara för inteckningen (10 §). Denna rätt preskriberas emellertid, om inteckningshavaren icke inom ett år från det verksamheten frånträdde väckt talan mot förvärvaren och anmält detta till inskrivningsdomaren. Inteckningsrätten äger bestånd även mot den som förvärfvar egendom genom s. k. lösöreköp, dock ej om inteckningen söktes senare än 30 dagar efter det att köpehandlingen företeddes inför rätten (12 §) Den med inteckningen förenade förmånsrätten kan göras gällande icke blott i konkurs utan också vid utmätning (13 §). Ägarhypotek förekommer icke.

De inskrivningsrättsliga reglerna (16—31 och 33—35 §§) innebar icke några större nyheter utom såvitt angår forum. Ärende om företagsinteckning skall tas upp av inskrivningsmyndigheten för den kommun som är säte för länsstyrelsen i det län, där verksamheten drivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte (16 §). — Lagen trädde i kraft den 1 juli 1967. Genom lagen upphävdes FiF, JiL, lagen om förlagsinteckning i oljelager ävensom lagarna om panträtt i spannmål samt i spånadslin och hampa. Med vissa obetydliga undantag skall den nya lagens bestämmelser tillämpas också på förlagsinteckningar och inteckningar i jordbruksinventarier; man kan alltså säga, att dessa äldre inteckningar har förvandlats till företagsinteckningar.

Samtidigt med lagen om företagsinteckning trädde en ny *lag om vad som är fast egendom* i kraft.⁴ Genom denna utvidgades väsentligt kretsen av den egendom, som utgör tillbehör till industrifastighet. Den maskinella utrustning inom industrin som tidigare varit lös egendom blev med vissa undantag fastighets-tillbehör, såvida fastigheten tillhör industriidkaren. Dessa tillgångar kan därigenom utnyttjas som underlag för kredit mot fastighetsinteckning. Bortsett från de fall då industriell rörelse drivs i förhyrda lokaler torde därför företagsinteckningen komma att få väsentligt mindre betydelse för industrin än förlagsinteckningen haft. Departementschefen förklarade sig dela den av några remissinstanser uttalade uppfattningen, att det skulle vara olyckligt, om det stundom tämligen slentrianmässigt uppställda kravet på förlagsinteckning kom att stå kvar i fråga om företagsinteckning. Ett syfte med reformen var, att inteckningen skulle få större självständighet. Med hänsyn till de återverkningar på företagarens personliga kreditvärdighet som företagsinteckningen ibland måste antas medföra, fann departementschefen det vara av visst intresse att tillse, att en företagare-fastighetsägare icke onödigtvis tvingades att utnyttja

⁴ Fr. o. m. d. 1 jan. 1972 ersätts sistnämnda lag av bestämmelser i jordabalken.

denna inteckningsmöjlighet för att få kapital till de grundläggande produktionsmedlen. Företrädare för Svenska bankföreningen hade vid överläggning om begreppet industritillbehör framhållit, att den tämligen extensiva gräns, som kom till uttryck i den nya lagen om fast egendom, borde effektivt motverka den tidigare tendensen att vanemässigt komplettera fastighetsinteckning med förlagsinteckning. Departementschefen förklarade, att han fäste ett betydande avseende härvid, och sade sig utgå från att kreditinstitutet genom ändamålsenlig upplysningsverksamhet ville bidra till en ny syn på inteckningsinstitutet och dess förhållande till fastighetsinteckningen.

I anslutning till dessa uttalanden må framhållas, att innebörden av det för gränsen mellan fast och lös egendom betydelsefulla begreppet »industriell verksamhet» ej är fullt klar. En felbedömning av denna fråga kan medföra obehagliga överraskningar för en kreditgivare i händelse av utmätning eller konkurs. I sådana fall då det kan vara tveksamt, huruvida en viss verksamhet är att hänföra till industriell verksamhet eller ej, synes försiktigheten bjuda, att kreditgivaren förser sig med såväl fastighets- som företagsinteckningar så att han får säkerhet i den maskinella utrustningen vare sig denna kommer att betraktas som fast eller som lös egendom.

Lag om företagsinteckning;

given Stockholms slott den 29 juli 1966

H 1971. 417. Allmänhet förklarar att inhämta följande
Sveriges.
SJT 1976 af n. 33. Här. Läkning, för egen del
inhämta.

Vi GUSTAF ADOLF, etc. göra veterligt: att Vi, med riksdagen, funnit gott förordna som följer.

Allmänna bestämmelser

1 §

Efter medgivande av näringsidkare må inteckning till säkerhet för fordran meddelas i hans näringsverksamhet. Sådan inteckning kallas företagsinteckning.

Förlagsinteckning kunde erhållas endast för industriell rörelse samt hotell-, pensionats-, restaurang- och apoteksrörelse. Vidare gällde utom beträffande apoteksrörelse vissa minimikrav i fråga om verksamhetens omfattning. Genom särskild lagstiftning infördes år 1958 möjlighet även för idkare av handel med mineralolja att få förlagsinteckning. Inteckning i jordbruksinventarier avsåg jordbruk inklusive binärningar; någon begränsning med hänsyn till verksamhetens omfattning fanns icke.

Möjligheten att få företagsinteckning står i princip öppen för alla *näringsidkare*, oberoende av verksamhetens art och omfattning. Skälen till denna utvidgning är, att behov av inteckningsmöjlighet ansetts föreligga för åtskilliga näringsgrenar, som saknade sådan, och att en lämplig gränsdragning syntes vara svår att åstadkomma. Viss begränsning medför emellertid det i 2 § uppställda kravet, att annan näringsidkare än den som driver jordbruk eller skogsbruk måste vara bokföringsskyldig för

att kunna få företagsinteckning. Uttrycket näringsidkare bör, liksom i varumärkeslagen,¹ fattas i sin mest vidsträckta innebörd. Det avser envar som yrkesmässigt driver verksamhet av ekonomisk art. Något vinstsyfte med verksamheten fordras ej. Utvidgningen av de inteckningsberättigades krets torde få störst betydelse för handel, servicenäringar och byggnadsverksamhet.

Förhållandet *moderbolag-dotterbolag* kan vålla vissa problem för företagsinteckningens vidkommande. Det är vanligt, att dotterbolags verksamhet drivs i dotterbolagets namn men för moderbolagets räkning. Utåt uppträder dotterbolaget som självständig företagare under egen firma och ingår avtal med tredje man. Vinsten av verksamheten kommer emellertid att huvudsakligen redovisas hos moderbolaget. Den juridiskt-tekniska konstruktionen av avtalen mellan moder- och dotterbolag utformas på två olika sätt. Enligt det ena alternativet ger moderföretaget dotterföretaget i uppdrag att »i kommission» för moderföretaget handha och driva rörelsen. Det andra alternativet är, att avtalet utformas som ett arrendeavtal, enligt vilket moderföretaget »arrenderar» dotterföretagets rörelse och driver denna i dotterföretagets namn. I båda fallen ägs vanligtvis fastigheter och andra anläggningstillgångar av dotterföretaget; ofta upprättas särskilt nyttjanderättsavtal rörande dessa. Omsättningstillgångarna tillhör däremot moderföretaget.

Rörande de problem, som hänger samman med dessa företagsformer, anförde kommittén: »Enligt de regler som föreslås angående företagsinteckning kan endast den som är företagare erhålla inteckning och endast egendom, som ingår i företagarens rörelse och tillhör denne, bli föremål för inteckningen. Behandlar man dotterbolaget men icke moderbolaget såsom företagare med avseende å den i dotterbolagets namn drivna rörelsen, lär moderbolagets i rörelsen ingående egendom icke kunna utgöra föremål för företagsinteckning. Denna egendom består

¹ Betänkandet s. 105 (NJA II 1966 s. 114) och SOU 1958:10 s. 212 f. (NJA II 1960 s. 204).

oftast av rörelsens omsättningstillgångar och i en del fall även av anläggningstillgångar. Om återigen moderbolaget men icke dotterbolaget anses som företagare, kan visserligen moderbolagets i rörelsen ingående egendom göras till föremål för företagsinteckning men däremot icke egendom som tillhör dotterbolaget. Detta är otillfredsställande, särskilt som dotterbolaget i åtskilliga fall är ägare till maskiner och andra tillgångar av betydande värde. En annan olägenhet är, att moderbolagets i rörelsen ingående egendom lätt kan överlåtas till dotterbolaget med omedelbar verkan mot moderbolagets borgenärer. Traditionskravet är nämligen uppfyllt, eftersom egendomen redan är i dotterbolagets besittning. En företagsinteckning, som meddelats på grund av moderbolagets medgivande och har sådan egendom till föremål, kan alltså lätt göras värdelös. Det kan också förekomma, att moderbolagets i rörelsen ingående egendom, t. ex. maskiner, tillhört dotterbolaget innan kommissions- eller arrendeavtalet ingicks; i många fall har dotterbolaget ursprungligen utgjort ett helt fristående företag, som efter försäljning uppgått i koncernen. Då tradition av egendomen där- efter icke skett, kan denna tagas i anspråk av dotterbolagets borgenärer.

Vid beskattningen behandlas moderbolaget som företagare, vilket ju för övrigt är en huvudanledning till att avtal av ifrågasvarande slag ingås. Å andra sidan framträder dotterbolaget utåt såsom självständig företagare. Enligt kommitténs mening bör i inteckningshänseende — även utan särskild lagbestämmelse här- om — både moderbolaget och dotterbolaget betraktas såsom företagare med avseende å den i dotterbolagets namn drivna rörelsen. Härigenom kan, med tillämpning av vanliga regler, två företagsinteckningar uttagas, den ena avseende verksamhet driven av moderbolaget och den andra avseende verksamhet utövad av dotterbolaget. Den i rörelsen ingående egendomen kommer därmed alltid att omfattas av endera inteckningen, oavsett vilket av bolagen egendomen tillhör. Inteckningarna kan tillsammans användas som säkerhet för en omslagsrevers.»

Under remissbehandlingen lämnades de av kommittén anför-

da synpunkterna i allmänhet utan erinran. En remissinstans hävdade emellertid, att uttagande av dubbla inteckningar ej passade, när förhållandet mellan moder- och dotterföretag grundade sig på arrendeavtal, utan att det i sådana fall var naturligt, att inteckning togs ut endast i moderföretagets-arrendatorns namn.

Departementschefen — som ansåg det obehövt att i lag särskilt reglera företagsinteckning i moder- och dotterföretag vilka förenats genom arrende- eller kommissionsavtal — framhöll att båda företagen såsom juridiska personer kan ta ut separata företagsinteckningar, under förutsättning att de anses driva näringsverksamhet.

Tredje lagutskottet anförde efter att ha återgivit departementschefens uttalande: »I vissa fall, särskilt då fråga är om arrendeavtal, torde denna förutsättning brista beträffande ettdera av bolagen. Företagsinteckning kan då lagligen inte beviljas i detta bolags verksamhet; det synes inte böra ifrågakomma att efterge det nämnda för intecknings beviljande grundläggande kravet i dessa speciella fall. Då fördelarna av ifrågavarande avtal mellan moderbolag och dotterbolag kan vara så betydande, att företagen ogärna ändrar verksamhetsformerna, synes vissa olägenheter kunna uppkomma. — — — Tillräckliga motiv för en speciell reglering synes dock inte föreligga.»

Utgivaren anser för sin del, att den omständigheten att — av skatteskäl — ett »arrendeförhållande» arrangerats icke bör utesluta företagsinteckning i ett dotterföretag, som utåt fortfarande uppträder såsom rörelsedrivande. Utvidgningen av kretsen av tillbehör till fastighet som används för industriell verksamhet torde emellertid ha väsentligt minskat behovet av företagsinteckning i dotterbolags anläggningstillgångar.

Enligt lagtexten meddelas inteckning »till säkerhet för fordran». Detta betyder dock icke, att näringsidkaren skulle vara hindrad att själv ta ut inteckning, innan någon fordran uppkommit. När en med inteckningsmedgivande försedd fordringshandling ges in för inteckning, bör det ej ankomma på inskriv-

ningsdomaren att försöka utröna, huruvida något skuldförhållande redan föreligger.²

Förlagsinteckning brukade meddelas i den egendom, som hörde till viss angiven rörelse och var av beskaffenhet att enligt lag kunna vara föremål för förlagsinteckning. *Företagsinteckning* skall däremot, såsom framgår av lagtexten, formellt *meddelas i själva verksamheten*, icke i den till verksamheten knutna egendom som utgör inteckningsrättens egentliga föremål. Denna ändring, som icke har någon saklig betydelse, har gjorts av praktiska skäl. Inteckningsbeslut och gravationsbevis kan med den nya terminologin avfattas enklare. Denna har också ansetts innebära fördelar i lagtekniskt hänseende.

2 §

Företagsinteckning må meddelas endast om näringsidkaren är bokföringsskyldig eller driver jordbruk eller skogsbruk.

I denna paragraf fastslås som huvudregel, att en förutsättning för att en näringsidkare skall kunna få företagsinteckning är, att han är *bokföringsskyldig*. Detta krav har i första hand motive-rats med att en fortlöpande övervakning av företaget från in-teckningshavarens sida i allmänhet behövs för att företagsin-teckningen skall kunna fylla sin uppgift att tjäna som säkerhet och att företagets bokföring är ett av de viktigaste medlen för en sådan kontroll. Med gällande regler om bokföringsskyldig-het medför vidare uppställandet av bokföringsskyldighet som villkor för företagsinteckning, att inom åtskilliga näringsgrenar de minsta företagen ställs utanför. Denna konsekvens har an-setts vara fördelaktig. Särskilda risker för kreditgivaren och för den personliga kreditvärdigheten torde nämligen vara förknip-pade med att låta också den som driver en mycket oansenlig rörelse få tillgång till inteckningsmöjlighet. Såsom närmare ut-vecklas i det följande har emellertid undantag från kravet på

² Propositionen s. 77 (NJA II 1966 s. 115).

H 1974 nr 303 Inomskattning för ej ind.

bokföringsskyldighet gjorts beträffande den som driver jordbruk eller skogsbruk.

Vem som är bokföringsskyldig framgår av bokföringslagen den 31 maj 1929. Aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och sambruksföreningar är alltid bokföringsskyldiga, oavsett arten och omfattningen av verksamheten. I övrigt bestämmes kretsen av bokföringsskyldiga genom uppräknade rörelsegränar, som yrkesmässigt utövade medför bokföringsskyldighet. Dessa rörelsegränar är: 1) handel med varor, värdepapper eller annan lös egendom eller fastigheter, 2) tillverkning eller bearbetning av varor till avsalu eller på beställning, 3) reparationsverksamhet, 4) framställning eller överföring av elektrisk kraft till avsalu, 5) byggnadsverksamhet, utförande på beting av arbete å annans fastighet, 6) skeppsbyggeri eller varvsrörelse, 7) verksamhet för utvinnande eller tillgodogörande av mineral, stenkol, sten, kalksten, torv eller skogsprodukter, 8) tryckeri- eller förlagsrörelse, 9) apoteksrörelse, 10) hotell- eller pensionatsrörelse, till vars utövande fordras tillstånd av myndighet, 11) kafé- eller värdshusrörelse, 12) teater-, varieté-, cirkus-, biograf- eller därmed jämförlig rörelse eller filminspelning, 13) järnvägsdrift, rederirörelse eller kanaldrift, 14) annan verksamhet för befordran mot avgift av personer, gods eller meddelanden, 15) fartygskommission, spedition, bärgring eller magasinering, 16) mäklerrörelse, skeppsklarerarrörelse, handels- eller befraktningsagentur, 17) bank- eller försäkringsrörelse, 18) pantlånerörelse eller annan lånerörelse, 19) advokat- eller likartad verksamhet, verksamhet som patentombud, inkasseringsrörelse 20) badhus- eller tvättinrättningsrörelse. En del av de uppräknade rörelserna medför dock ej bokföringsskyldighet, om rörelsen är av mindre omfattning. Sålunda gäller i fråga om de rörelser som angivits under 2), 3), 5)—8), 11), 14) och 20), att bokföringsplikt icke följer med utövandet av rörelsen, om denna vanligen drivs utan biträde av flera än make och barn under 16 år samt två andra personer. Undantag har vidare gjorts för handel med varor genom kringföring eller från salustånd eller på annat liknande sätt i fall, då rörelseidkaren vanligen icke bi-

träds av flera än make och barn under 16 år eller en annan person, för rederirörelse, som innehavaren driver endast med eget, av honom själv fört fartyg samt för rörelse, vilken drivs som binäring till jordbruk allenast för utnyttjande av fastighetens alster eller naturtillgångar. Staten och kommunerna är icke underkastade bokföringsskyldighet. — Bokföringslagen är f.n. föremål för översyn.

Jordbruk och skogsbruk undantagna från kravet på bokföringsskyldighet. Om kravet på bokföringsskyldighet upprätthållits även för jordbrukets del, skulle praktiskt taget alla jordbrukare ha ställts utanför. Starka skäl ansågs i och för sig tala för att jordbrukare bör få möjlighet att använda företagsinteckning. Under förarbetena till lagen undersöktes olika vägar att också i fråga om jordbruket genom lagbestämmelse ge inteckningshavaren viss möjlighet att följa verksamhetens gång genom löpande räkenskaper. Det visade sig emellertid stöta på betydande svårigheter att genomföra en sådan ordning, och man stannade i stället för att beträffande jordbruket göra undantag från kravet på bokföringsskyldighet. Det uttalades i detta sammanhang, att behovet av kontroll icke torde göra sig gällande med samma styrka i fråga om jordbruk som beträffande andra företag, där en förändring av verksamhetens art eller lokalisering lätt kan ske. För övrigt kan kreditgivaren i låneavtalet som villkor för krediten uppställa krav på viss bokföringsskyldighet, eventuellt sanktionerad genom en bestämmelse att fordringen är omedelbart förfallen till betalning, om skyldigheten åsidosätts. Skogsbruket har ansetts böra behandlas på samma sätt som jordbruket.

I enlighet härmed har från kravet på bokföringsskyldighet som förutsättning för företagsinteckning undantagits den som driver jordbruk eller skogsbruk. Begreppet jordbruk avses här skola ha samma innebörd som i kommunalskattelagen.³ Det omfattar sålunda även husdjursskötsel som drivs i samband med jordbruk, däremot ej djuruppfödning i andra fall, t. ex. i kennlar

³ Propositionen s. 80 f (NJA II 1966 s. 118 f).

och minkgårdar. Till jordbruk räknas vidare binäring till jordbruk, dvs. sådan verksamhet som uteslutande avser tillgodogörande av alster eller naturtillgångar från den fastighet där jordbruket drivs. Trädgårdsskötsel är att hänföra till jordbruk endast då den drivs tillsammans med egentligt jordbruk.

Om en näringsidkare driver både verksamhet, som medför bokföringsskyldighet, och verksamhet, som ej är förenad med dylik skyldighet, utgör stadgandet i denna paragraf ej något hinder mot meddelande av inteckning, som omfattar även den senare verksamheten. Detta framgår av avfattningen. En sådan ordning står visserligen i mindre god överensstämmelse med det syfte som ligger bakom kravet på bokföringsskyldighet, men den har ansetts motiverad av de betydande fördelar, som är att vinna genom att all en näringsidkares verksamhet kan intecknas (jfr 3 §). Skulle endast sådan rörelse få intecknas, i vilken företagaren är bokföringsskyldig, blev det nödvändigt att begränsa varje företagsinteckning till verksamhet av viss art. Det framhölls också att, om en företagare vid sidan av rörelse vari han är bokföringsskyldig driver verksamhet för vilken bokföringsplikt ej föreligger, det väsentliga värdet för inteckningshavaren torde ligga i den bokföringspliktiga rörelsen. Att verksamheten i den andra rörelsen ej kan fortlöpande kontrolleras synes därför i allmänhet ej ha någon större betydelse. För övrigt måste enligt bokföringslagen även sådan egendom som hör till den verksamhet vari bokföringsskyldighet ej föreligger tas upp i inventarium och balansräkning (7 och 8 §§ bokföringslagen).

Av 3 § följer, att möjligheten att gemensamt inteckna verksamhet, som medför bokföringsskyldighet, och annan verksamhet för andra näringsidkare än aktiebolag är begränsad till verksamheter, som utövas inom ett och samma län.

På motsvarande sätt kan den som driver jordbruk eller skogsbruk och ej är bokföringsskyldig få inteckning, som omfattar även all annan av honom inom länet bedriven verksamhet.⁴ Skälet är även här angelägenheten att undvika de ofördelaktiga

⁴ Propositionen s. 162 och 171 (NJA II 1966 s. 119).

konsekvenser, som skulle vara förenade med obligatorisk artbestämning av verksamheten såsom inteckningsenhet.

Möjligheten att inteckna verksamhet, vari bokföringsskyldighet ej föreligger, begränsas i viss mån genom stadgandet i 3 § första stycket tredje punkten. Där stadgas nämligen, när det gäller bokföringspliktig näringsidkare, förbud mot inteckning som omfattar enbart verksamhet, vilken icke medför bokföringsplikt, dock ej om inteckningen begränsas till jordbruk eller skogsbruk. Ej heller får den som driver jordbruk eller skogsbruk utan att vara bokföringsskyldig särskilt inteckna annan verksamhet än jordbruket eller skogsbruket.

Att kravet på bokföringsskyldighet är uppfyllt skall prövas i inteckningsärendet. Av 9 § andra stycket följer, att meddelad inteckning icke blir ogiltig, om det sedermera skulle konstateras, att näringsidkaren i själva verket ej var bokföringsskyldig vid tiden för inteckningens meddelande. Motsvarande gäller beträffande det för icke bokföringsskyldig näringsidkare uppställda kravet på att han driver jordbruk eller skogsbruk.

3 §

Företagsinteckning meddelas i all den näringsverksamhet eller i den verksamhet av viss art som näringsidkaren vid varje tid utövar inom ett län eller inom en eller flera kommuner i länet. Är näringsidkaren aktiebolag, må inteckning meddelas även i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. Begränsning till annan art av verksamhet än jordbruk eller skogsbruk må ske endast om bokföringsskyldighet följer med utövandet av verksamheten. Inteckning i verksamhet för alstrande av elektrisk energi genom vattenkraft må begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter och inteckning i gruvdrift till den verksamhet som hänför sig till ett eller flera utmål eller koncessionsområden.

Verksamhet, som två eller flera näringsidkare utöva gemensamt, må intecknas endast som en enhet för sig. Avlider näringsidkare träder dödsboet i hans ställe som näringsidkare. *Lag 15 dec. 1967.*

Denna paragraf innehåller regler om *individualisering av den verksamhet som intecknas.*

Den rörelse som en förlagsinteckning omfattade individuali-

serades genom angivande av företagarens person, rörelsens art och den kommun inom vilken rörelsen utövades. Ändring i något av dessa tre hänseenden ansågs medföra, att förmånsrätten upphörde. Om rörelsen flyttades från den kommun som angivits i teckningsbeslutet, betraktades sålunda från tecknings-synpunkt rörelsen på den nya orten som en annan rörelse. Ändring av verksamhetens art gav samma resultat. Vid inventarie-inteckning individualiserades teckningsenheten genom angivande av jordbrukarens person och den eller de fastigheter varå jordbruket drevs. Om jordbrukaren frånträdde detta jordbruk och överförde inventarierna till ett annat, försvann förmånsrätten.

De risker, som dessa individualiseringsregler medförde för kreditgivaren, var uppenbarligen ägnade att minska förlags- och inventarieinteckningars värde som säkerhet. Vid utarbetandet av den nya lagstiftningen har man försökt att avlägsna eller åtminstone väsentligt minska dessa risker. Lagen ställer till företagarnas och kreditgivarnas förfogande ett system med vidsträckta möjligheter att bestämma den verksamhet, som skall intecknas, efter vad förhållandena i det enskilda fallet kräver.

Enligt kommitténs förslag skulle för alla kategorier av näringsidkare företagarens person vara det enda obligatoriska kännetecknet. Det skulle alltså vara möjligt att inteckna all den verksamhet som en företagare utövade inom riket. Efter fritt val skulle dock inteckning kunna begränsas till verksamhet av viss art eller till verksamhet inom viss eller vissa kommuner eller visst eller vissa län; dessa begränsningar skulle också kunna kombineras. Den av kommittén föreslagna ordningen förutsatte emellertid, att alla ärenden angående företagsinteckning koncentrerades till en central inskrivningsmyndighet. I den delen mötte förslaget kritik under remissbehandlingen. I propositionen valdes den lösningen, att inskrivningsväsendet i fråga om företagsinteckning organiserades länsvis. För aktiebolag bibehölls det oaktat — med hänsyn till att för dessa finns ett centralt register — möjlighet att få riksomfattande inteckningar. Beträffande andra näringsidkares inteckningar bestämdes däremot

mot det största geografiska området till ett län. I anslutning härtill uttalade departementschefen, att behovet av riksinteckningar icke torde göra sig gällande med samma styrka beträffande enskilda företagare som för aktiebolag. De företag, som hade sin verksamhet mera spridd över landet, drevs vanligen i aktiebolagsform, medan flertalet enskilda företagare hade sin verksamhet koncentrerad till viss ort eller bygd. Naturligtvis kunde fall förekomma, då det i fråga om en enskild företagare från kredit synpunkt skulle varit lämpligt att kunna ta ut en riksinteckning. Så kunde exv. vara fallet med företag inom byggnadsbranschen eller andra branscher med starkt ambulerande verksamhet. I den mån ett sådant företag drev verksamhet inom flera län borde det dock inte föreligga något hinder att separat länsvis inteckna den verksamhet, som drevs inom de olika områdena. Skulle det i något särskilt fall vara av utomordentligt stor betydelse för företaget att ta ut riksinteckningar, stod möjligheten till aktiebolagsbildning öppen.

En nackdel med den i lagen valda lösningen är, att kreditgivaren när det gäller andra näringsidkare än aktiebolag icke — såsom enligt kommitténs förslag — har möjlighet att genom riksinteckning gardera sig mot risken att förmånsrätten i egendomen försvinner till följd av att verksamheten flyttas till ett annat län. Om inskrivningsväsendet hade organiserats centralt, skulle man också ha undgått en hel del av de komplikationer och de risker för fel som visat sig uppkomma, när sätet för aktiebolags styrelse flyttas eller länsindelningen ändras.

Första stycket. P. 1 innehåller huvudbestämmelsen. Där anges de valmöjligheter, som står *alla* näringsidkare — såväl fysiska som juridiska personer — till buds vid individualisering av den verksamhet som skall intecknas. De alternativ man får välja mellan är:

a) *all* den näringsverksamhet som näringsidkaren vid varje tid utövar *inom ett län*.

b) den näringsverksamhet av *viss art* (vissa arter) som han vid varje tid utövar *inom ett län*,

c) *all* den näringsverksamhet som han vid varje tid utövar inom en eller flera kommuner av ett län,

d) den näringsverksamhet av viss art (vissa arter) som han vid varje tid utövar inom en eller flera kommuner av ett län.

Hinder möter icke att artbegränsa inteckning på det sättet att den fastställs i all den verksamhet som utövas inom länet (kommun) med undantag av verksamhet av viss art (vissa arter). På motsvarande sätt kan som geografisk ram för inteckning bestämmas länet med undantag av viss eller vissa kommuner.⁵ Det är också tillåtet att kombinera sådana undantag. Inteckning kan alltså avse exv. all näringsverksamhet inom länet utom bagerirörelse i X kommun.

Sedan inteckning har meddelats i en näringsidkares verksamhet inom ett län, kan icke till ytterligare säkerhet för samma fordran inteckning meddelas i hans verksamhet i annat län (NJA 1971 s. 73). Detta gäller dock ej för aktiebolag; se p. 2 nedan.

Med uttrycket »vid varje tid utövar» åsyftas att klargöra, att den i inteckningsbeslutet beskrivna verksamheten endast har karaktären av en ram för inteckningen. Inom denna ram kan den faktiskt drivna verksamheten växla från tid till annan. Startar näringsidkaren efter inteckningens fastställande en ny verksamhet, som faller in under beskrivningen i inteckningsbeslutet, kommer alltså inteckningen att omfatta också den nya verksamheten.

Ändring: kommunindelning prop 1973:159

P 2—4 innehåller vissa undantag från huvudstadgandet i p.1. Dessa går såväl i utvidgande som i inskränkande riktning.

För aktiebolag gäller enligt p. 2 den avvikelser, att inteckning kan meddelas i bolagets verksamhet inom riket eller inom flera län. I enlighet härmed kan ett aktiebolag låta inteckna all den verksamhet som bolaget vid varje tid utövar inom riket resp. inom flera län. Ehuru det ej tydligt framgår av lagtexten, torde aktiebolag även kunna ta ut inteckning i den verksamhet

⁵ Betänkandet s. 107 och propositionen s. 83 (NJA II 1966 s. 120 och 127).

av *viss art* som bolaget utövar inom riket resp. inom flera län. Så var fallet enligt kommitténs förslag, och det finns ingenting som tyder på att någon ändring i denna del varit avsedd i samband med att i propositionen möjligheten till riksinteckning förbehölls aktiebolag (se propositionen s. 65 ff.).

P. 3 innehåller en inskränkning i möjligheten att begränsa inteckning till verksamhet av *viss art*: begränsning till annan verksamhet än jordbruk eller skogsbruk får ske endast om bokföringsskyldighet följer med utövandet av verksamheten. Närringsidkare, som driver verksamhet vari bokföringsskyldighet föreligger, förbjuds alltså att ta ut särskild artbegränsad inteckning i annan verksamhet, som ej är förenad med bokföringsskyldighet, såvida icke inteckningen begränsas till jordbruk eller skogsbruk. Bestämmelsen hindrar också utövare av jordbruk eller skogsbruk, vilken ej är bokföringsskyldig, att få artbegränsad särinteckning i annan verksamhet än jordbruk eller skogsbruk. I kommittéförslaget fanns ej någon motsvarighet till detta stadgande. Det kom till i anledning av erinringar från ett par remissinstanser. Departementschefen framhöll, att det knappast förelåg något intresse, som kunde grundas på individualiserings-systemet, att få ta ut inteckningar med dylik begränsning.

P. 4 medger för två speciella verksamhetsgrenar geografisk begränsning av inteckning till mindre område än kommun. Sålunda kan inteckning i verksamhet för alstrande av elektrisk energi genom vattenkraft begränsas till verksamheten på en eller flera fastigheter. *Vattenkraftverk* kan alltså särintecknas, fastän de är belägna inom samma kommun. Denna undantagsmöjlighet har motiverats med att det gäller stora värden och att verksamheten är varaktigt bunden vid viss eller vissa fastigheter. Sannolikheten för att flera atom- eller ångkraftverk förläggs till en och samma kommun har bedömts vara så ytterst liten, att något undantag ej ansetts erforderligt beträffande sådana kraftverk. De skäl som motiverat undantaget i fråga om vattenkraftverk har ansetts gälla även gruvdrift. Den undantagsbestämmelse som meddelats beträffande *gruvdrift* innebär, att den minsta territoriella enheten för företagsinteckning är — icke viss fas-

tighet utan — det eller de utmål eller, för sådan gruvdrift som kräver koncession, t. ex. bearbetning av stenkols- eller uranfyndighet, det eller de koncessionsområden, vartill verksamheten är att hänföra. För att dessa undantagsbestämmelser skall vara tillämpliga måste inteckningen självfallet begränsas till verksamhet av ifrågavarande art.

Den verksamhet, som omfattas av en och samma företagsinteckning, är alltid att betrakta som en enhet. Det blir alltså icke fråga om att dela upp ansvaret inom inteckningsenheten. Härigenom skiljer sig företagsinteckningen från de gemensamma fastighetsinteckningarna.

Möjligheten för aktiebolag att ta ut riksomfattande inteckningar i all bolagets verksamhet erbjuder vissa fördelar från säkerhetssynpunkt. Har inteckningens omfattning bestämts på sådant sätt, är en flyttning av verksamheten eller en branschändring utan inverkan på inteckningsrättens bestånd och kreditgivaren löper ej heller såsom vid begränsade inteckningar någon risk att företagen flyttar över egendom till annan verksamhet än den intecknade. Å andra sidan kan stundom en riksinteckning utgöra en alltför stor enhet. Inom storindustrin är det ej ovanligt att företagen delar upp de olika produktionsleden mellan skilda fabriker, var och en av stort värde, och det kan då vara lämpligt att låta egendomen inom varje fabriksrörelse, där den låter sig särskiljas till art eller lokalisering, utgöra självständigt underlag för företagsinteckning. Från företagarens synpunkt har generella inteckningar den nackdelen, att de kommer att omfatta varje ny rörelse som han etablerar. Det kan vara lättare att få kredit mot en botteninteckning i den nya rörelsen än mot en högre liggande inteckning i hela verksamheten, särskilt om en annan kreditgivare skall anlitas för den nya rörelsen. I sådana fall då en företagare driver rörelser av mycket olika karaktär inom skilda branscher kan det stundom vara naturligt att utnyttja egendomen inom rörelserna som separata kreditunderlag. När en begränsning anses önskvärd och förhållandena gör det möjligt att välja mellan olika begränsningsmetoder torde från inteckningshavarens synpunkt geografisk begränsning

i allmänhet vara att föredra framför begränsning med hänsyn till verksamhetens art. En ändring av verksamhetens art kan nämligen i regel genomföras lättare och mer omärkligt än en flyttning. Om begränsning likväl sker till viss bransch, bör tillses, att beskrivningen av verksamhetens art görs så vidsträckt att den täcker åtminstone mindre ändringar i fråga om verksamhetens inriktning. Beteckningen textilindustri är därför lämpligare än t. ex. beteckningen tillverkning av underkläder. Användande av verksamhetens art som begränsning torde i regel medföra att kreditgivarens säkerhet försämrass. En tillräcklig garanti mot att institutet mer allmänt utsätts för risk att på grund härav förlora i anseende torde emellertid ligga i att kreditgivarna sannolikt i erforderlig utsträckning kommer att kräva inteckning utan sådan begränsning. Vad som här sagts om fördelar och nackdelar av olika individualiseringsmöjligheter har tagit sikte på aktiebolagen, men de anförda synpunkterna kan i huvudsak tillämpas även på andra näringsidkare; den mest omfattande inteckning en sådan näringsidkare kan få är emellertid en inteckning, som avser all hans verksamhet inom ett län.

1975. 413. *Särvidt ej tilläppl.*

Andra stycket. P. 1 avser verksamhet, som två eller flera näringsidkare utövar gemensamt utan att någon juridisk person skapats, t. ex. ett lantbruk som två bröder driver tillsammans. Sådan verksamhet får intecknas endast som en enhet för sig. Den kan alltså icke intecknas tillsammans med sådan verksamhet som någon av delägarna driver ensam eller tillsammans med någon eller några av de övriga eller med utomstående. Det är ej heller tillåtet att särinteckna någon delägaras ideella andel i verksamheten. Gemensamt utövad verksamhet skall i teckningsbeslutet kännetecknas dels genom företagarnas personer dels genom den omständigheten att den utövas gemensamt av dessa. Det finns icke något hinder mot att begränsa inteckning i den gemensamma verksamheten till verksamhet av viss art eller inom viss kommun.⁶

Det främsta momentet vid individualisering av verksamhet är

⁶ Propositionen s. 162 f (NJA II 1966 s. 130).

näringsidkarens person. Övergår verksamheten till ny innehavare, blir den från inteckningssynpunkt att anse som en annan verksamhet. Särskilda förhållanden föreligger vid den övergång, som vid *näringsidkarens död* sker till hans dödsbo. Till dödsboet övergår i och med dödsfallet verksamheten med tillgångar liksom ansvaret för gälden. Att den ställning, som tillkommer innehavare av företagsinteckningar på grund av den dödes medgivande, icke skall rubbas genom denna övergång, är uppenbart. Särskild föreskrift att inteckningen består i dödsboets egendom ansåg lagrådet därför knappast vara erforderlig. Däremot skulle måhända viss tvekan kunna uppstå, huruvida den av den döde drivna och av dödsboet fortsatta verksamheten var att i inteckningshänseende betrakta som en och samma verksamhet, så att inteckning meddelad på grund av medgivande av dödsboet gällde i samma inteckningsenhet som en inteckning på grund av medgivande av den döde. Det har ansetts att så bör vara fallet. För att undanröja all osäkerhet i detta hänseende har i p. 2 på förslag av lagrådet stadgats, att om näringsidkaren avlider, dödsboet träder i hans ställe som näringsidkare.

I dödsboet får inteckningsrätten göras gällande utan tidsbegränsning. Egendom som kommit i efterlevande makes, arvinges eller testamentstagares hand häftar däremot icke för inteckningen. Har bodelning eller arvskifte skett eller legat utgivits, kan emellertid egendomen återgå till boet, t. ex. genom att boet på ansökan av inteckningshavaren eller annan sätts i konkurs.⁷

Då blott *en* dödsbodeltagare finns, sker ej något skifte. Det kan då uppstå tvekan om när inteckningen skall anses upphöra. Man torde böra räkna med att ett dödsbo föreligger under den första tiden efter dödsfallet. Frågan när dödsboet upphör får bedömas enligt allmänna regler om avveckling av dödsbo.⁸ Förvaltas egendomen av boutredningsman eller testamentsexekutor, lär i allt fall boet bestå, så länge förvaltningen varar.

⁷ Propositionen s. 103 (NJA II 1966 s. 129). Se även Fogelklou i SvJT 1950 s. 407 f.

⁸ Propositionen s. 103 (NJA II 1966 s. 129). Se även Fogelklou i SvJT 1950 s. 407.

Det kan vara lämpligt att inskrivningsdomaren gör anteckning i inskrivningsboken, när han får kännedom om att en näringsidkare, vars verksamhet är intecknad, har avlidit.⁹

Paragrafen hade ursprungligen ett tredje stycke. Det innehöll, att Stockholms stad och Stockholms län skulle anses som ett län vid tillämpningen av första stycket. Till följd av att Stockholms stad och Stockholms län vid ingången av år 1968 sammanlagts till ett län har detta stadgande upphävt.

4 §

Företagsinteckning gäller i näringsidkarens lösa egendom, i den mån denna hör till den intecknade verksamheten och utgöres av

1. inventarier, varor eller andra lösören, dock ej fartyg som kan intecknas för fordran eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg,

2. byggnad eller anläggning som icke hör till tomträtt eller vattenfallsrätt,

3. arrenderätt, hyresrätt, rättighet som avses i 1 kap. 7 § lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom, bostadsrätt eller rätt till gruva eller annan gruvegendom, om rättigheten kan utmätas,

4. nyttjanderätt till inventarier eller andra lösören, om rättigheten kan utmätas,

5. patent, upphovsrätt eller annan rättighet av immateriell art, om rättigheten kan utmätas,

6. fordran på vederlag för överlåtelse eller upplåtelse av egendom av sådant slag, som avses under 1—5, eller på ersättning med anledning av att sådan egendom skadats eller gått förlorad eller tagits i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande,

7. fordran på vederlag för arbete.

Överlåtes verksamheten, gäller inteckningen i överlåtarens fordran på vederlag, i vad detta avser egendom som vid överlåtelsen omfattades av inteckningen.

Paragrafen innehåller de betydelsefulla reglerna om *vilken egendom som är objekt för företagsinteckning*.

⁹ Betänkandet s. 121 (NJA II 1966 s. 129).

En förlagsinteckning gällde i företagarens för rörelsen avsedda lösa inventarier, beträffande industriell rörelse dessutom i råvaror och produkter samt vid apoteksrörelse även i övriga varor. Den omfattade också utestående köpeskilling för såld förlagsegendom. Inteckning i jordbruksinventarier gällde endast i de för jordbruket avsedda levande och döda inventarierna samt i utestående köpeskilling för sådan egendom. Lagen om företagsinteckning innebär på åtskilliga punkter utvidgningar av inteckningens objekt. Å andra sidan har genom den nya lagstiftningen om vad som är fast egendom kretsen av tillbehör till industrifastigheter kraftigt utvidgats. Detta medför i fråga om industrin att — bortsett från fall då rörelsen drivs i förhyrd lokal — underlaget för företagsinteckning i motsvarande mån minskas i förhållande till vad som gällde beträffande förlagsinteckning.

Rörande frågan om företagsintecknings objekt anförde kommittén följande allmänna synpunkter: »Tydligt kan icke bli fråga om att låta företagsinteckning omfatta rörelsens alla tillgångar av lös egendoms natur, detta redan av det skälet att företagarens personliga kreditvärdighet kunde komma att äventyras. — — — Att låta företagsinteckning inbegripa all lös egendom skulle ej heller vara förenligt med inteckningsinstitutets syfte. Detta är att möjliggöra för företagaren att såsom kreditunderlag utnyttja egendom, som eljest icke alls eller endast med olägenhet skulle kunna tillgodogöras för kreditändamål. Härav följer, att kontanter och tillgångar, som snabbt kan förvandlas till reda pengar — såsom banktillgodohavanden och dylikt — icke bör upptagas bland inteckningsobjekten. Ej heller bör medtagas egendom, som företagaren utan olägenhet kan pantsätta, t. ex. aktier, obligationer och liknande värdepapper. Av liknande skäl bör företagsinteckning ej omfatta egendom, för vilken finns särskilt inteckningsinstitut, nämligen tomträtt, vattenfallsrätt, vissa fartyg samt luftfartyg. Genom pantsättning tillgodogöres ju säkerhetsvärdet bättre än genom företagsinteckning. Egendom, som lätt kan pantsättas, torde för övrigt ej i nämnvärd grad öka inteckningens värde, enär inteckningshavaren all-

tid måste räkna med att möjligheten till pantsättning utnyttjas och egendomen därmed undandrages hans säkerhet.

Från vissa synpunkter borde företagsinteckning icke omfatta annan egendom än sådan som kan antagas i allmänhet vara någorlunda konstant till omfattning och värde. Därest t. ex. egendom av visst slag brukar vara underkastad säsongmässiga eller andra variationer, spelar det föga roll för säkerhetsvärdet att sådan egendom är objekt för inteckning. Egendomen blir, till förfång för de oprioriterade borgenärerna och således även för företagarens möjligheter till personlig kredit, belastad med en förmannsrätt utan att företagaren får någon motsvarande fördel i form av förbättrade kreditvillkor osv. Ett dylikt betraktelsesätt torde i viss mån ha förestavat gällande rätts regler rörande förlagsegendomen, enligt vilka endast egendom av ett fåtal typer är föremål för förlagsinteckning. I enlighet med kommitténs uppfattning att möjligheterna till personlig kredit icke i högre grad påverkas av företagsinteckning bör angivna synpunkter emellertid icke ges utslagsgivande betydelse.

Den egendom som skall utgöra objekt för företagsinteckning måste anges genom en uppräknings i lagen. — — — Uppräkningen av egendomsarterna bör vara lika och gemensam för alla slag av näringsverksamhet. Kommittén har för sin del icke funnit några skäl till en differentiering, vilka är av sådan styrka att de uppväger intresset av en enhetlig reglering.»

Departementschefen anslöt sig i allt väsentligt till kommitténs allmänna synpunkter och anförde bl. a.: »Enligt min uppfattning saknas anledning att uppställa någon allmän norm för begränsning av inteckningsobjekten. Säkerligen kommer det ibland att inträffa, att vissa slag av egendom, som omfattas av företagsinteckning, värderas lågt av kreditgivaren och att de därför knappast kommer att i det enskilda fallet påverka vare sig lånesumma eller lånevillkor. Kreditgivaren kommer naturligtvis att i sådana fall bortse från den ifrågavarande egendomen. I ett annat fall kan emellertid egendom av samma slag tillmätas ett betydande värde och det är då förmånligt att den omfattas av inteckningen. Utgångspunkten vid den närmare

prövningen av omfattningen av den intecknade egendomen bör sålunda vara att, i den mån den personliga kreditvärdigheten inte därigenom utsätts för speciella risker, också egendom, som inte är av bestående karaktär, bör ställas till kreditgivarens förfogande inom inteckningsinstitutets ram. Kreditgivaren får sedan fästa det avseende han anser sig kunna vid den erbjudna säkerheten. Om den ifrågavarande egendomen generellt sett har ett påtagligt obeständigt eller svårbestämt värde torde den dock inte böra omfattas av företagsinteckningen.»

En fastighetsinteckning omfattar städse allt som enligt lag hör till den intecknade fastigheten. På samma sätt måste företagsinteckning alltid omfatta all den egendom, vari sådan inteckning enligt lag gäller (*»allt-eller-intet-principen»*). Inteckning kan således icke beviljas blott i vissa föremål eller rättigheter och ej heller i egendom av visst eller vissa slag.¹⁰

Första stycket. För att egendom skall utgöra objekt för företagsinteckning måste följande fyra förutsättningar vara uppfyllda. Egendomen skall

- a) vara *näringsidkarens*,
- b) vara *lös egendom*,
- c) *höra till den intecknade verksamheten*,
- d) vara *hänförlig till någon av de egendomsarter som uppräknas under 1—7*.

Avgörande för denna bedömning är i princip förhållandena vid den tidpunkt då inteckningsrätten görs gällande, dvs. när utmätning sker eller konkurs inträffar.

Den reella innebörden av den till företagsinteckning knutna säkerhetsrätten är, att inteckningshavaren är berättigad att vid utmätning eller konkurs få betalning ur egendom vari inteckningen gäller. En förutsättning för att egendom skall kunna vara föremål för inteckning måste följaktligen alltid vara, att egendomen är av beskaffenhet att kunna utmätas eller ingå i konkurs.¹¹ I fråga om sådana rättigheter som är upptagna un-

¹⁰ Betänkandet s. 112 (NJA II 1966 s. 136).

¹¹ Betänkandet s. 109 (NJA II 1966 s. 133).

der 3—5 i första stycket har inteckningsobjekten uttryckligen begränsats till utmätningsbara rättigheter.

a) Kravet att egendomen skall vara *näringsidkarens*, dvs. den näringsidkares i vars verksamhet inteckningen är meddelad, innebär beträffande egendom under p. 1 och 2 att han skall vara ägare, beträffande egendom under p. 3—5 att han skall vara rättighetshavare samt beträffande egendom under p. 6 och 7 att han skall vara borgenär. Av stadgandet följer, att företagsinteckning upphör att besvära sådan egendom som ej längre tillhör näringsidkaren; att i händelse av näringsidkarens död inteckning gäller i dödsboets egendom framgår av kommentaren till 3 § andra stycket. Självfallet har man härvid att tillämpa allmänna regler om förutsättningarna för överlåtelses giltighet mot överlåtarens borgenärer. Ehuru näringsidkaren överlåtit ett föremål eller en rättighet, som omfattas av företagsinteckning, häftar sålunda egendomen fortfarande för inteckningen, så länge den kan utmätas för hans gäld eller dras in i hans konkurs.¹² I anslutning härtill må förutskickas, att inteckningshavaren enligt bestämmelserna i 10—12 §§ i vissa fall har en vidsträcktare rätt mot den till vilken intecknad egendom övergått.

Såsom ägare betraktas också den som köpt egendom på *avbetalning med äganderättsförbehåll* men ännu ej betalat hela köpeskillingen. Inteckning omfattar alltså även avbetalningsköparens rätt till avbetalningsgods. Detsamma torde vara förhållandet med avbetalningssäljares rätt till sålt gods. Uttryckliga föreskrifter härom har ansetts vara överflödiga.¹³ Såsom kommittén framhållit kan ianspråktagandet av köparrätt till avbetalningsgods i vissa fall stöta på svårigheter med hänsyn till att även säljarens intresse måste beaktas (se NJA 1952 s. 195).

b) *Lös egendom* är all egendom som ej är hänförlig till fast egendom. När lagen om företagsinteckning trädde i kraft, reg-

¹² Betänkandet s. 109 (NJA II 1966 s. 133).

¹³ Betänkandet s. 109 och propositionen s. 100 (NJA II 1966 s. 133 och 140).

lerades gränsen mellan dessa kategorier av den samtidigt ikraftträdde lagen den 29 juli 1966 om vad som är fast egendom.^{13a} I samband med nya jordabalkens tillkomst har bestämmelserna i 1966 års lag utan några egentliga sakliga ändringar flyttats över till jordabalken, där de har sin plats i 1 kap. 1 § första stycket och i 2 kap. En utförlig redogörelse för jordabalkens bestämmelser i ämnet faller utanför ramen för denna kommentar. Det synes emellertid lämpligt att här ge en översikt av huvudinnehållet och något närmare gå in på de regler som har särskild betydelse för företagsinteckningens objekt när fråga är om industriell verksamhet. Lagtexten finns intagen efter tillämpningsföreskrifterna till lagen om företagsinteckning.

Fast egendom är jord (1 kap. 1 § första stycket jordabalken). Denna är indelad i fastigheter. Vad som utgör tillbehör till fastighet regleras i 2 kap. jordabalken. Det finns tre olika grupper av fastighetstillbehör. Den första gruppen omfattar föremål som hör till själva marken ("omedelbara fastighetstillbehör"): byggnader, ledningar, stängsel och andra anläggningar som anbragts i eller ovan jord för stadigvarande bruk, på rot stående träd och andra växter, naturlig gödsel samt vissa utanför fastigheten uppförda anläggningar för utövning av servitut (1 §). Den andra gruppen ("byggnadstillbehör") består av föremål som genom sitt samband med byggnad hör till fastigheten. Till den gruppen hänförs fast inredning och annat varmed byggnaden har blivit försedd, såvida det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna (2 §). I enlighet härmed hör i regel till byggnad beträffande butikslokal: hylla, disk och skyltfönsteranordning, beträffande samlingslokal: estrad och sittplatsanordning, beträffande ekonomibyggnad till jordbruk: anordning för utfodring av djur och anläggning för maskinmjölkning samt beträffande fabrikslokal: kylsystem och fläktmaskineri. När fråga är om fastighet som "helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet", finns utöver dessa två grupper en tredje grupp av fastighetstillbehör ("industritillbehör", 3 §). Den omfattar maskiner och annan utrustning, som

^{13a} Se Westerlind, Vad som är fast egendom (1967).

tillförts fastigheten för att användas i verksamheten huvudsakligen på denna, med undantag för fordon, kontorsutrustning och handverktyg.

Uttrycket *industriell verksamhet* innebär enligt departementschefen och lagrådets flesta ledamöter¹⁴ den begränsningen med avseende å rörelsens art att det skall vara fråga om en verksamhet som är inriktad på produktion av materiella ting med maskinell utrustning. I uttrycket torde däremot knappast ligga någon begränsning i fråga om verksamhetens storlek eller omfattning. Bestämmelsen är alltså ej inskränkt till den egentliga fabriksindustrin utan har ett vidsträcktare tillämpningsområde. På grund av kravet att verksamheten skall avse produktion synes t. ex. bilreparationsverkstäder, tvättinrättningar, laboratorier och datacentraler falla utanför begreppet industriell verksamhet. Kraftverk räknas ofta icke som industri utan som en särskild kategori. Det torde emellertid vara avsett, att begreppet industriell verksamhet i förevarande sammanhang omfattar även kraftverk.

I sådana fall då det kan vara tveksamt, huruvida viss verksamhet är att betrakta som industriell eller ej, synes det vara angeläget att fastighets- och företagsinteckningar icke lämnas som säkerhet åt skilda kreditgivare. Såsom framhållits i inledningen bör i dylika fall säkerheten omfatta såväl fastighetsinteckningar som företagsinteckningar.

I uttrycket tillförts fastigheten för att användas i verksamheten "huvudsakligen" på denna ligger enligt departementschefen, att användningen skall vara koncentrerad till fastigheten utan att detta behöver hindra att föremålet i mindre utsträckning kommer till användning utanför fastigheten. Genom denna ändamålsbestämning blir normalt alla externa transportmedel uteslutna från kretsen av industritillbehör, även sådana transportmedel som ej kan betecknas som fordon.

Som redan nämnts har *fordon* särskilt undantagits från att

¹⁴ Prop. nr 24/1966 s. 93, 118 f. och 129 f (NJA II 1966, s. 59, 61 f. och 63 f).

utgöra fastighetstillbehör. Departementschefen anförde angående undantagets räckvidd: »Detta undantag inbegriper sådana transportmedel för övervägande internt bruk som traktorer, truckar etc. Viss ledning för tolkning av fordonsbegreppet torde kunna hämtas i förarbeten till vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648). Enligt 1 § 1 mom. förordningen förstås i denna med fordon varje anordning på hjul, band eller medar som är inrättad för färd på marken och inte löper på skenor. Hjulförsedda anordningar kan uppenbarligen endast i mycket begränsad utsträckning utgöra industritillbehör. Här torde egentligen endast kunna komma i fråga två typer av anordningar, nämligen dels sådana som löper på skenor, exempelvis lyftkranar och traverser, dels sådana normalt stationära apparater vilka försetts med hjul endast för att underlätta en begränsad förflyttning. Ingen av dessa typer faller under fordonsbegreppet. Beträffande de sistnämnda, på vilka hjulen i stationärt tillstånd ibland är fränkopplade, beror detta på att de inte kan anses vara 'inrättade för färd på marken'.»

Tredje lagutskottet uttalade i anledning av departementschefens hänvisning till 1 § 1 mom. vägtrafikförordningen: »Denna hänvisning torde innebära att vägledande skall vara de regler som i förevarande hänseende f. n. gäller i vägtrafikförordningen och icke de som till äventyrs kan komma att sedermera gälla. I nyssnämnda moment stadgas att i förordningen förstås med fordon varje anordning på hjul, band eller medar som är inrättad för färd på marken och inte löper på skenor. Med denna definition kommer exempelvis lyftkranar och traverser att falla utanför fordonsbegreppet och sålunda i regel bli industritillbehör. Lokomotiv och järnvägsvagnar som används inom industriområde kommer uppenbarligen också att hänföras till fastigheten oaktat dessa enligt normalt språkbruk kan anses som fordon. Den ifrågavarande i motiven förekommande hänvisningen, som sålunda innebär att lagtexten i språkligt hänseende inte präglas av fullständig klarhet, leder emellertid till ett även enligt utskottets mening lämpligt resultat, nämligen att bl. a. fordon på skenor kommer att hänföras till fastigheten om de huvudsakligen används där.

Med hänsyn härtill anser sig utskottet ej ha anledning föreslå ändring i lagtexten.»

Om innebörden av undantaget för *kontorsutrustning* uttalade departementschefen: »Med kontorsutrustning torde i förevarande sammanhang böra förstås alla inventarier, som har sin väsentliga användning inom kontorsverksamheten. Hit bör normalt räknas dels alla kontorsmöbler som skrivbord, stolar, hyllor, skåp, mattor, armatur m. m., dels alla typiska kontorsmaskiner såsom skriv- och räknemaskiner och talregistreringsapparater. Ett problem kan de stora databehandlings- och dupliceringsmaskinerna innebära. Databehandlingsmaskiner används i allt större utsträckning inom industrien såväl inom den egentliga produktionen som inom den administrativa, kontorsmässiga verksamheten. En sådan apparat torde, om den uteslutande används 'på kontorssidan', böra räknas som kontorsmaskin men annars som industritillbehör. Likaså bör en dupliceringsmaskin, som används inom administrationen, bedömas som ett kontorsinventarium men en dupliceringsmaskin, som används i ett tryckeri som ett led i produktionen, som industritillbehör.»

Till ledning för tolkningen av undantaget i fråga om *handverktyg* anförde departementschefen: »Härmed avses sådana verktyg, vilka brukaren utan svårighet kan bära med sig ensam. Hit bör alltså räknas sådana typiska småverktyg som hammare, tänger, filar m. m. men även sådana något större verktyg av maskintyp som vissa motorsågar, tryckluftsborrar och svetsaggregat. I praktiken kan väl stundom uppstå tvekan om ett visst instrument eller verktyg är att anse som handverktyg. Någon större betydelse i det särskilda fallet för fastighetskrediten torde en sådan osäkerhet dock knappast kunna få. Viss ledning vid avgörandet av vad som normalt bör bedömas som handverktyg torde för övrigt kunna erhållas av de meddelanden, som publiceras av Tekniska nomenklaturcentralen.»

Byggnader och andra föremål, som utåt sett framstår såsom tillbehör till fastighet, har icke undantagslöst karaktären av fastighetstillbehör. Sålunda undantas enligt 2 kap. 4 § första stycket jordabalken *föremål, som annan än fastighetsägaren, t. ex.*

arrendator eller hyresgäst, *tillfört fastigheten*, såvida icke föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand. Samma lagrum innehåller ytterligare ett undantag, vilket emellertid avser endast föremål som enligt 3 § skulle vara *industritillbehör* — alltså ej omedelbara fastighetstillbehör eller byggnadstillbehör; undantaget omfattar föremål som har *tillförts fastigheten av fastighetsägaren utan att han ägde det*. Hit hör främst maskiner som fastighetsägaren har hyrt eller som han har köpt under äganderättsförbehåll eller återtagandeförbehåll. Så länge någon av här angivna situationer föreligger, är föremålet att anse som lös egendom.¹⁵

Till skydd för företagsinteckning har på förslag av lagrådet i 2 kap. 4 § andra stycket givits regler för fall då egendom som besväras av företagsinteckning — t. ex. byggnad på annans grund med däri befintliga inventarier eller maskiner i hyrd fabrikslokal — skulle övergå från lös egendom till att bli fastighetstillbehör. Två situationer avses. Den ena är, att näringsidkaren-nyttjanderättshavaren överlåter *näringsverksamheten* till *fastighetsägaren*. Skyddet består i att den av företagsinteckning besvärade egendomen blir tillbehör till fastigheten först när den upphört att svara för inteckningen, dvs. enligt 10 § andra stycket lagen om företagsinteckning som regel senast ett år efter det att överlåtaren frånträdde verksamheten. Den andra situationen är, att *näringsidkaren-nyttjanderättshavaren* förvärvat *fastigheten*. I detta fall blir egendomen icke fastighetstillbehör, förrän sex månader förflutit från näringsidkarens lagfartsansökan, såvida ej egendomen redan före utgången av denna frist upphört att svara för inteckningen, t. ex. genom att inteckningen dödas eller inteckningshavaren avstår från sin rätt. Har inteckningshavaren inom fristen väckt talan om betalning och anmält detta hos inskrivningsdomaren, blir egendomen icke fastighetstillbehör, förrän två månader förflutit från det att talan avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft. Sist-

¹⁵ Prop. nr 24/1966 s. 121 (NJA II 1966 s. 77) — Ang. gårdstankar för mjölk se prop. nr 20/1970 s. 893 ff.

nämnda frist har till syfte att bereda inteckningshavaren tillfälle att, sedan hans talan prövats, erhålla utmätning i egendomen. Har egendom utmätts, anses den ha i rättsligt avseende så avskilts från fastigheten, att förutsättning ej föreligger för egendomens omvandling till fastighetstillbehör, så länge utmätningen består.¹⁶

c) Egendomen skall *höra till den intecknade verksamheten*. Den ram för inteckningen, som jämlikt individualiseringsreglerna i 3 § bestämts vid inteckningens meddelande, är avgörande för vilken egendom som besväras av inteckningen. Utanför faller alltså dels egendom som hör till annan av näringsidkaren bedriven verksamhet dels egendom som över huvud ej ingår i hans näringsverksamhet utan är avsedd för hans privata bruk.

I allmänhet torde det icke vara svårt att avgöra, huruvida egendom hör till viss intecknad rörelse eller ej. Gränsdragningsproblem kan dock självfallet uppkomma. Sålunda kan viss egendom vara avsedd för användning i flera skilda rörelser eller delvis för privatbruk. Det har ej ansetts möjligt att i lag reglera sådana frågor. I yttrande över kommitténs förslag förordade advokatsamfundet för fall av konkurrens mellan skilda rörelser en procentuell fördelning mellan rörelserna såsom skedde i rättsfallet NJA 1953 s. 200. Departementschefen förklarade emellertid, att han med hänsyn till förhållandenas växlande natur ej var beredd att ge förord åt någon särskild metod såsom generellt lämplig.

Var egendomen finns spelar i och för sig ingen roll: egendom som hör till viss lokalt bestämd intecknad verksamhet häftar alltså för inteckningen, även om den skulle finnas utanför området (se NJA 1963 s. 129). Ej heller besittningen har någon betydelse i förevarande hänseende.¹⁷ Egendomen kan sålunda finnas hos näringsidkarens försäljnings- eller inköpskommissionär. Har t. ex. en industridkare hyrt ut vissa av rörelsens in-

¹⁶ Prop. nr 24/1966 s. 120 och 124 (NJA II 1966 s. 77 och 100).

¹⁷ Betänkandet s. 108 och Lögdberg s. 188 ff.

inventarier till en annan företagare under sådana förhållanden att han icke därigenom kan anses driva uthyrningsrörelse, hör egendomen alltså till den industriella rörelsen och omfattas följaktligen av däri meddelade företagsinteckningar.¹⁸

Till intecknad verksamhet räknas även sådan del av verksamheten som indirekt tjänar rörelsens ändamål.¹⁹ Företagsinteckning gäller således i egendom som är knuten till denna del, t. ex. inventarier i restauranger och fritidslokaler, som är avsedda för företagets personal.

Av företagsinteckningens allmänna konstruktion följer, att den i princip gäller tills den dödas. Eftersom inteckningens föremål är en »flytande» egendomsmassa, är det förhållandet att det till följd av rörelsens nedläggande eller av annan orsak under kortare eller längre tid ej finns någon egendom, vari inteckningen gäller, utan inverkan på inteckningens bestånd. I den mån sådan egendom framdeles åter kommer att finnas, blir den omfattad av inteckningen.

Om *intecknad rörelse läggs ner*, upphör inteckningen icke utan vidare att besvära den egendom som näringsidkaren har kvar.²⁰ Den omständigheten att en intecknings objekt är ett egendomskollektiv, som är knutet till viss näringsverksamhet, bör alltså ej fattas på det sättet, att det under alla förhållanden måste vara en verksamhet som fortfarande består. Även sedan verksamheten upphört, kan egendomens anknytning till denna duga som kännetecken. Så länge det är möjligt att identifiera viss egendom såsom tillhörande det kollektiv, som avsetts med inteckningen, bör inteckningen anses gälla i denna egendom. Har däremot egendomen överförs till annan av näringsidkaren driven rörelse och därigenom ingått i ett nytt kollektiv, torde inteckningen ej längre kunna göras gällande i egendomen.

¹⁸ Betänkandet s. 113 och propositionen s. 104 (NJA II 1966 s. 137 och 143).

¹⁹ Betänkandet s. 109 (NJA II 1966 s. 133).

²⁰ Betänkandet s. 112 f. och propositionen s. 104 (NJA II 1966 s. 136 f. och 143).

För den händelse en rörelse, som omfattas av en till verksamhet av viss art begränsad inteckning, skulle ändras så, att den ej längre passar in på den i inteckningsbeslutet beskrivna verksamhetsarten, upphör inteckningen att besvära den egendom som är knuten till denna rörelse.

d) Egendomen skall vara *hänförlig till någon av de egendomsarter som räknas upp under 1—7*.

P. 1 avser inventarier, varor och andra *lösören*. Hit hör bl. a. maskiner, redskap, fordon, kreatur, kontorsinventarier, råvaror, varor under tillverkning, tillverkade produkter, lager av handelsvaror samt förbruknings- och driftsmaterial. Som lösören betraktas också reservdelar och dubletter till byggnadstillbehör. Däremot räknas reservdelar och dubletter till industritillbehör som fastighetstillbehör, och de omfattas alltså ej av företagsinteckning.²¹

Sådana slag av lösören, för vilka finns särskilda inteckningsinstitut, har undantagits från företagsinteckning. Därför har *fartyg som kan intecknas* för fordran uteslutits. Inteckningsbara är enligt 1901 års lag om inteckning i fartyg i fartygsregistret införda fartyg, som har en nettodräktighet av minst tre register-ton eller, om de är avsedda uteslutande för bogsering eller isbrytning, en bruttodräktighet av minst tio registerton. Vidare undantas *luftfartyg* och sådana reservdelar till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg. Enligt lagen den 12 maj 1955 om inskrivning av rätt till luftfartyg kan alla luftfartyg, som är införda i det svenska luftfartygsregistret, intecknas. I fråga om reservdelar till luftfartyg gäller emellertid enligt nämnda lag, att endast vissa sådana kan intecknas. Undantaget beträffande reservdelar har därför begränsats i enlighet härmed. Även icke registrerade fartyg och luftfartyg torde omfattas av undantagsbestämmelsen.²² Sådana fartyg kan nämligen vin-

²¹ Prop. nr 24/1966 s. 92 (NJA II 1966 s. 45).

²² Jfr NJA II 1955 s. 217.

na registrering och därmed bli inteckningsbara. Fartyg eller luftfartyg under byggnad kan däremot vara föremål för företagsinteckning tills det blivit registreringsbart.^{22a}

Särskilda inteckningsinstitut finns också för *tomträtt* och *vattenfallsrätt*. Dessa rättighetstyper har därför ej upptagits bland de egendomsarter, som kan vara objekt för företagsinteckning. Enligt 13 kap. 9 § andra stycket jordabalken äger bestämmelserna om tillbehör till fastighet motsvarande tillämpning i fråga om tomträtt som inskrivits. En konsekvens härav är att, när tomträtt används för industriell verksamhet, maskiner och annan utrustning, som tomträttshavaren tillfört tomträtten, är att betrakta som tillbehör till tomträtten. De anses med andra ord juridiskt sett ingå i tomträtten och följa dess öden. Detta betyder, att en inteckning i tomträtt omfattar även dess tillbehör. Vid sådant förhållande kan särskild säkerhetsrätt i form av företagsinteckning uppenbarligen icke gälla i något som hör till tomträtt. Uttrycklig bestämmelse härom finns visserligen icke. Maskinerna har emellertid genom att tillföras tomträtten mist sin egenskap att vara lösören och i stället kommit att ingå i en annan egendomskategori, tomträtt, vilken som förut nämnts ej omfattas av företagsinteckning. Vad som nu sagts om tomträtt gäller även vattenfallsrätt (jfr 12 § jordabalkens promulgationslag).

För det fall att industriidkare förvärvar tomträtt till ett arrenderat område, varå han driver sin verksamhet i en honom tillhörig byggnad, torde skyddsbestämmelserna i 2 kap. 4 § andra stycket jordabalken bli tillämpliga.

P. 2 avser *byggnad eller anläggning på annans mark*. Uttryckligt undantag har gjorts för byggnad eller anläggning, som hör till tomträtt eller vattenfallsrätt. Detta förefaller i viss mån vara inkonsekvent. Om det vore nödvändigt att från företagsinteckning uttryckligen undanta tillbehör till tomträtt eller vat-

tenfallsrätt, synes nämligen motsvarande undantag ha bort göras även i p. 1.

Som motivering för att ta med byggnad på annans mark bland objekten för företagsinteckning anförde kommittén bl. a.: »Många företagare använder i sin verksamhet byggnad eller annan därmed jämförlig anläggning på annans mark. Så t. ex. är vanligt, att lagerbyggnader, oljecisterner, siloanläggningar o.d., tillhöriga enskilda företag, är belägna på mark inom järnvägs- och hamnområden, vilken av staten eller av kommun upplåts på arrende. Många bensinstationer och serviceanläggningar är likaledes uppförda på arrenderad mark. Byggnad på annans mark representerar ofta en betydande tillgång i rörelsen, särskilt när fråga är om en mera omfattande anläggning samt — såsom då också vanligen är fallet — arrendeavtalet är slutet för längre tid eller företagaren kan räkna med att markägaren vid avtalstidens utgång är villig att förnya arrendet.

En förutsättning för att byggnader av detta slag skall kunna utnyttjas för realkredit är — fränsett möjligheten att sälja byggnad för rivning eller flyttning — att nyttjanderätten till marken är tryggad och kan överlåtas i samband med en tvångsrealisation av byggnaden. I allmänhet gäller, att överlåtelse av arrende får ske, endast om markägaren i avtalet eller eljest lämnat sitt samtycke. För att en säkerhetsrätt av betydelse skall kunna upplåtas i byggnad förutsättes således, att samtycke till överlåtelse av arrendet föreligger. Vanligen torde icke vara svårt att få ett sådant samtycke.

Emellertid är de nuvarande möjligheterna att begagna byggnad på annans mark som kreditunderlag begränsade, eftersom ett för ändamålet lämpat rättsinstitut saknas. Sålunda är pantsättsinstitutet i sin nuvarande utformning i flertalet fall oanvändbart med hänsyn till att, enligt vad som fastslagits i rättspraxis, pantsättning av byggnad fordrar avstående från besittningen. Däremot föreligger från denna synpunkt intet hinder mot s. k. säkerhetsöverlåtelse. Enligt rättspraxis är nämligen säkerhetsöverlåtelse av byggnad på annans mark, liksom även omställningsöverlåtelse av sådan byggnad, redan i och med avtalet

gällande mot tredje man, såväl säljarens borgenärer som — även om denne tillträtt byggnaden — senare köpare i god tro. Detta sätt att belåna byggnad är emellertid förenat med vissa olägenheter. Sålunda synes oklarhet i skilda hänseenden råda angående innebörden och verkningarna av rättshandlingen. Emedan säkerhetsöverlåtelsen blir gällande utan att något slag av publicitet behöver iakttagas, är långgivaren icke tryggt mot den eventualiteten, att egendomen, när den överlåtes till säkerhet, redan dessförinnan i tysthet gjorts till föremål för överlåtelse; sådan överlåtelse är i och med avtalet gällande mot tredje man och således också mot honom. Detta förhållande kan även innebära risk för skentransaktioner i syfte att omintetgöra långgivarens säkerhet. Nu antydda risker, mot vilka långgivaren för övrigt i regel torde åtnjuta straffrättsligt skydd, är väl i vanliga fall tämligen små. Emellertid lär säkerhetsöverlåtelse av byggnad icke förekomma i någon större utsträckning, vilket kan anses tyda på att denna säkerhetsform betraktas med en viss missro inom kreditlivet — — —.

Enligt kommitténs uppfattning torde frågan om belåning av byggnad på annans mark kunna få en i allo tillfredsställande lösning endast genom att för egendom av detta slag anordnas ett särskilt panträttsinstitut, som icke bygger på besittningsövergång utan där publicitetskravet tillgodoses genom inteckning eller annan registreringsåtgärd. Att utforma en sådan registerpanträtt är emellertid vanskligt. Särskilt med hänsyn härtill torde en lagstiftning i ämnet icke vara att vänta inom en närmare framtid. Enligt kommitténs åsikt finns skäl att överväga, huruvida man icke nu, i saknad av ett ändamålsenligt panträttsinstitut, bör medtaga byggnad på annans mark bland den egendom som är föremål för företagsinteckning. Det finns knappast anledning att tro, att man genom att tillåta företagsinteckning i byggnad på annans mark skulle, om panträttslagstiftning senare blir aktuell, avsevärt försvåra dennas genomförande.»

Enligt kommittén har medtagandet av byggnad på annans mark bland inteckningsobjekten karaktären av en provisorisk

lösning i avbidan på att ett ändamålsenligt panträttsinstitut för sådan egendom kommer till stånd.

Det förhållandet att företagaren utan att frånhända sig besittningen kan göra byggnad på annans mark till föremål för säkerhetsöverlåtelse medför viss osäkerhet för inteckningshavaren. Kommittén ansåg sig dock icke böra föreslå förbud mot sådana transaktioner, och departementschefen förklarade sig ej heller vara beredd till en dylik lagstiftningsåtgärd.

Sedan inteckning meddelats, kan det inträffa, att byggnad och mark kommer i samma hand genom att näringsidkaren-byggnadsägaren förvärvar marken. De på lagrådets initiativ tillkomna bestämmelserna i 2 kap. 4 § andra stycket jordabalken synes utgöra ett värdefullt skydd för inteckningshavaren i denna situation. Vad angår det omvända fallet — att fastighetsägaren förvärvar byggnaden — gäller skyddsbestämmelserna endast då förvärvet skett genom att näringsverksamheten som sådan överlåtits till fastighetsägaren. Eljest upphör enligt allmänna regler byggnaden att häfta för inteckning i och med överlåtelsen på samma sätt som då byggnaden överlåtits till annan än fastighetsägaren.

Enligt p. 3 är *arrenderätt, hyresrätt, rättighet som avses i 1 kap. 7 § nyttjanderättslagen, bostadsrätt* samt rätt till gruva eller annan *gruvegendom* föremål för företagsinteckning, såframt rättigheten kan utmätas.

Nämnda lagrum i nyttjanderättslagen omfattar rättighet, som fastighets ägare upplåter åt annan att på fastigheten avverka skog eller att där ta torv, ler, grus, sten eller annat, som ej är att hänföra till fastighetens vanliga avkastning, eller att jaga eller fiska. Rättigheter till jakt och fiske torde sakna betydelse i fråga om företagsinteckning, men de har tagits med av lagtekniska skäl. Fr. o. m. den 1 januari 1972 ersätts detta lagrum av 7 kap. 3 § jordabalken (jfr 3 § i balkens promulgationslag), som i sak har samma innehåll.

Med rätt till gruva avses genom inmutning eller koncession erhållen rättighet att med uteslutande av andra bearbeta och

tillgodogöra sig mineralfyndighet. Den är en säregen art av nyttjanderätt till fast egendom. Med hänsyn till det rättsliga samband som föreligger mellan rätten till själva gruvan och annan s. k. *gruvegendom* har det ansetts naturligt att låta företagsinteckning omfatta allt som ingår under begreppet gruvegendom. Om vad som är gruvegendom enligt gruvlagen den 3 juni 1938 gjorde lagrådet vissa uttalanden i samband med 1952 års ändringar i lagen.²³ Till gruvegendom hör, yttrade lagrådet, icke blott själva gruvan utan jämväl för gruvdriften avsedda byggnader, ledningar och andra anläggningar, som avses i 2 § 1895 års lag angående vad till fast egendom är att hänföra. Sistnämnda lagrum motsvaras i jordabalken av 2 kap. 1 §. Tydligt är, fortsatte lagrådet, att till gruvegendomen också hör den rätt, som gruvinnehavaren genom utmålsförrättning erhållit till sådan inom utmålet för gruvan befintlig mark, som tas i anspråk för gruvarbetet ovan jord, liksom till den mark utom utmålet, som anvisas för något i 34 § gruvlagen angivet ändamål. I förevarande sammanhang torde begreppet gruvdrift omfatta allt det förfarande, som avser brytning, uppfordring, sovring och produkternas vidare behandling på mekanisk väg i syfte att göra dem mer lämpade för förädling. Till gruvdrift räknas alltså även anrikning, däremot ej malmens behandling i masugn. I sådana fall då lagen den 28 maj 1886 angående stenkolsfyndigheter m. m. är tillämplig torde som gruvegendom böra räknas själva gruvan, dispositionsrätt till område i dagen, som anvisats för gruvarbetet, och till vägmark enligt bestämmelserna i koncessionen ävensom sådana för gruvdriften avsedda byggnader, ledningar och andra anläggningar, som avses i 2 kap. 1 § jordabalken.²⁴

Det bör observeras, att all egendom, som är att hänföra till gruvegendom, anses vara lös egendom. Detta gäller jämväl då gruvinnehavaren själv äger den mark där gruvan ligger. I enlighet härmed har i 2 kap. 6 § jordabalken stadgats, att anlägg-

²³ NJA II 1952 s. 245 f.

²⁴ SOU 1960:25 s. 345 f.

ning för gruvdrift ej hör till fastigheten, även om den tillhör dennas ägare.

Den uttryckliga begränsningen av inteckningsobjekten till *rättigheter som kan utmätas* kom till under departementsbehandlingen. Kommittén hade i motiven uttalat, att ifrågavarande rättigheter kunde användas som säkerhetsobjekt endast om de var överlåtbara. Ett par remissinstanser gjorde gällande, att det var mycket ovanligt att denna förutsättning förelåg, och ansåg det därför vilseledande att generellt ange att företagsinteckning omfattade rättigheter av ifrågavarande slag. Departementschefen uttalade som sin uppfattning, att det i fråga om affärslägenheter icke torde vara så ovanligt, att hyresvärden medgav hyresgästen att överlåta lägenheten. Eftersom här avsedda rättigheter saknade egentligt värde för inteckningshavaren, om de ej kunde tas i anspråk vid utmätning och i konkurs, borde emellertid enligt departementschefen begränsningen i fråga om utmättningsbarheten komma till uttryck i lagtexten. En begränsning till sådana rättigheter, som kunde överlåtas, syntes i vissa lägen kunna ge anledning till tvekan.

I fråga om arrenderätt och hyresrätt gäller som huvudregel, att de är utmättningsbara endast om fastighetsägaren medgivit, att rättigheten får överlåtas. Medgivandet kan ha lämnats redan i avtalet eller också sedermera. Utmätning kan dessutom ske i sådana undantagsfall, då fastighetsägarens samtycke till överlåtelse ej fordras. Möjligheten att få hyresrätt utmätt inskränks ytterligare genom stadgandet i 65 § 1 mom. 5 utskönningslagen. (Ang. detta stadgande hänvisas till NJA II 1968 s. 541 f.). Andra partiella nyttjanderätter än rätt till jakt och fiske är i princip utmättningsbara. Bostadsrätt kan utmätas. Det samma gäller rätt till gruva.

För att en långivare skall kunna tillmäta en nyttjanderätt värde som säkerhet måste han undersöka, huruvida det föreligger sådana omständigheter att rättigheten är överlåtbar. Beaktas bör också, att rättigheten kan upphöra före den avtalade tidens utgång på grund av överenskommelse mellan företagaren och fastighetsägaren eller av annan anledning. Långivaren får ta

denna risk med i beräkningen och i det konkreta fallet bedöma, vilket avseende han vill tillmäta den. Många gånger torde risken vara ringa eller utesluten.

P. 4 avser *nyttjanderätt till inventarier eller andra lösören*, om rättigheten kan utmätas. Kommittén hade icke tagit med dessa rättigheter bland inteckningsobjekten. Med hänsyn till nyttjanderättshavarens osäkra ställning betvivlade nämligen kommittén, att en dylik tillgång lämpade sig som kreditobjekt. Flera remissinstanser uttalade emellertid en annan uppfattning. Sålunda påpekade Svenska bankföreningen, att maskiner och andra inventarier, som nyttjades i en rörelse, ej sällan var förhyrda genom flerårskontrakt. En sålunda etablerad nyttjanderätt kunde tänkas ha ett visst marknadsvärde. Enligt föreningens mening var i praktiken risken för att uthyraren skulle sälja den uthyrda egendomen till någon annan mycket liten. Den kunde anses vara så gott som obefintlig, då uthyraren var ett företag, som yrkesmässigt ägnade sig åt uthyrning av industriinventarier. Sådan s. k. leasingverksamhet drevs numera i Sverige, och den kunde enligt föreningens bedömande väntas få ökad utbredning.²⁵ Föreningen ansåg att det — lika väl som när det gällde nyttjanderätt till fast egendom — i många fall borde finnas goda förutsättningar att få det uthyrande företags samtycke till överlåtelse av nyttjanderätten. Det låg nämligen ofta i uthyrarens intresse, att den verksamhet som bedrivits av nyttjanderättshavaren kunde fortsättas under ny ledning. Med hänsyn till vad bankföreningen sålunda anförte fann departementschefen anledning föreligga att låta rättighet av ifrågasatt slag utgöra inteckningsobjekt *under förutsättning att den kan utmätas*.

Enligt p. 5 gäller företagsinteckning i patent, upphovsrätt eller annan *rättighet av immateriell art*, såframt rättigheten kan utmätas.

Immateriella förmögenhetsrättigheter kunde ej vara föremål för förlagsinteckning. Kommittén framhöll inledningsvis, att en ändring på denna punkt ifrågasatts vid flera tillfällen, och an-

förde vidare bl. a.: »Till sådan egendom brukar hänföras patent samt rättigheter som avses i [lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller]^{25a}, lagen den 30 december 1960 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, lagen den 30 december 1960 om rätt till fotografisk bild och varumärkeslagen den 2 december 1960 ävensom rätt till firma.

För att egendomen i fråga skall kunna utgöra objekt för företagsinteckning måste den givetvis vara av beskaffenhet att kunna utmätas eller ingå i konkurs. En förutsättning för att viss egendom skall kunna ingå i konkurs är i regel, att egendomen är utmättningsbar (jfr 27 § konkurslagen). För att vara utmättningsbar måste egendomen kunna överlåtas. Någon tvekan råder icke därom, att patent kan såväl utmätas som ingå i konkurs och detta oberoende av om patentet innehaves av uppfinnaren eller annan. Detsamma lär gälla den med patent besläktade rättighet som avses i [lagen om skydd för vissa mönster och modeller]^{25b}. Upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt rätt till fotografisk bild är av beskaffenhet att kunna utmätas och indragas i konkurs. I fråga om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk gäller dock att utmätning ej får ske hos upphovsmannen eller någon till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente; i enlighet härmed kan rättigheten ej heller tagas i anspråk genom konkurs, när konkursgäldenären är någon av nu angivna personer. Varumärkeslagen, som i princip tillåter fri överlåtelse av varumärkesrättighet, förbjuder av särskilda skäl utmätning av sådan rättighet men medger, att varumärke får ingå i konkurs (32 och 34 §§ varumärkeslagen). Rätten till firma får ej överlåtas annat än tillsammans med den rörelse vari firman begagnas (12 § lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura). Härav anses följa, att firma icke är utmättningsbar. Det synes tveksamt, om firma kan räknas till konkursbo.

²⁵ Ang. leasing se Bertil Bengtsson, Särskilda avtalstyper I (1971) s. 39 f.

^{25a} Numera ersatt av mönsterskyddslagen d. 29 juni 1970.

^{25b} Mönsterrätt enligt mönsterskyddslagen d. 29 juni 1970 kan utmätas, se NJA II 1970 s. 112.

Möjligen med undantag för firma kan således alla de nu ifrågavarande rättigheterna ingå i en företagares konkurs och utgöra en tillgång däri. Värdet av en dylik tillgång är självfallet mycket växlande i skilda fall och i fråga om olika rättigheter. Understundom kan det vara betydande, såsom när innehavet av rättigheten i fråga är av väsentlig vikt för verksamheten och möjlighet föreligger att i konkursen sälja rättigheten tillsammans med rörelsen. Så torde ofta vara fallet i fråga om förlagsrörelse, till vilken är knuten rätt till litterära eller konstnärliga verk eller rätt till fotografisk bild. En liknande betydelse kan patent och [rätt till mönster och modeller] ha för industriföretag.»

Under remissbehandlingen uttalade advokatsamfundet tvekan, huruvida immateriella rättigheter borde kunna besväras av företagsinteckning, samt anförde vidare :

Vad särskilt gäller licensrättigheter med avseende å patent och varumärken förhåller det sig så, att licenstagaren mycket sällan i licensavtalet tillerkännes rätt att i sin tur överlåta licensrätten. Tvärtom är det mycket vanligt att det i licensavtalet föreskrives att licensrätten skall upphöra att gälla, därest licenstagaren försättes i konkurs.

Beträffande vissa patenträttigheter gäller att de endast får överlåtas i samband med överlåtelse av den rörelse i vilken de ingår. Så är fallet beträffande för användarrätten enligt 16 § patentförordningen liksom också beträffande den rätt att i sin verksamhet utnyttja en av en arbetstagare gjord uppfinning som en arbetsgivare förvärvat enligt 3 § andra stycket lagen den 18 juni 1949 om rätten till arbetstagares uppfinningar. Beträffande dessa båda slag av patenträttigheter gäller att de icke kan utmätas. Visserligen torde de kunna anses ingå i rättighetsinnehavarens konkursbo, men de representerar där icke någon förmögenhetstillgång annat än om de skulle komma att ingå i en av konkursboet gjord försäljning av hela den ifrågavarande rörelsen. Om immateriella rättigheter skall utgöra objekt för inteckning bör man enligt samfundets uppfattning under alla förhållanden begränsa sig till sådana rättigheter, som är utan vidare överlåtbara och därigenom också utmättningsbara.

Departementschefen ansåg advokatsamfundets påpekanden vara befogade och begränsade p. 5 till att avse *endast sådana immateriella rättigheter, som kan utmätas*. I anslutning härtil anförde departementschefen: »Anknytningen till utmättningsbarheten innebär här ett alldeles speciellt avsteg från vad som skulle följa av en anknytning till möjligheten att överlåta rättigheten

i fråga. Vissa rättigheter kan nämligen överlåtas men inte utmätas.

Av det nu anförda framgår, att patent, [sådan rättighet som avses i lagen den 10 juli 1899 om skydd för vissa mönster och modeller]^{25a}, upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt rätt till fotografisk bild bör kunna utgöra objekt för företagsinteckning. Såsom kommittén påpekar gäller dock i fråga om upphovsrätten, att utmätning inte får ske hos upphovsmannen eller hos någon till vilken rätten övergått på grund av giftorätt, arv eller testamente. Varumärkesrätt samt rätt till firma avses inte ingå ibland inteckningsobjekten, eftersom dessa rättigheter visserligen kan överlåtas men däremot inte utmätas. Advokatsamfundet framhåller att licensrättigheter med avseende på patent och varumärken endast sällan är överlåtbara, och att vissa patenträttigheter endast får överlåtas i samband med överlåtelse av den rörelse i vilken de ingår. Rättigheter, som sålunda inte kan överlåtas, avses inte kunna utgöra inteckningsobjekt, eftersom de inte är utmätningsbara.»

Enligt kommittén kan ifrågavarande rättigheter antagligen pantsättas och i allt fall vara föremål för säkerhetsöverlåtelse.²⁶ Detta förhållande syntes vara ägnat att minska värdet av rättigheterna som objekt för företagsinteckning. Kommittén antog emellertid att pantsättning och säkerhetsöverlåtelse sällan förekom.

P. 6 och 7 avser vissa slag av *fordringar*. Förlagsinteckning omfattade endast sådana fordringar, som avsåg köpeskillingen för såld förlagsegenom eller försäkringsersättning för skadad eller förlorad förlagsegenom; möjligen inbegreps även vissa skadeståndsfordringar.²⁷ Motsvarande gällde i fråga om inventarieinteckning. Den nya lagen innebär en väsentlig utvidgning av kretsen av de fordringar som kan vara inteckningsobjekt.

²⁶ Se i betänkandet s. 85 noten anmärkt litteratur.

²⁷ Lögdberg s. 211 ff.

Enligt p. 6 gäller företagsinteckning i alla *fordringar på vederlag för överlåtelse av egendom* av sådant slag som avses under 1—5. Denna regel innebär vissa utvidgningar i förhållande till bestämmelsen i 6 § FiF, att inteckningshavaren åtnjuter samma rätt i utestående köpeskilling för såld förlagsegendom som han ägt i det sålda. Sålunda har med köpeskillingsfordran likställts fordran på annat vederlag än pengar, t. ex. bytesvaluta. En annan avvikelse är, att den nya regeln för sin tillämplighet ej kräver, att fordringen avser vederlag för egendom, som var föremål för inteckning när överlåtelsen skedde. Fordringen behöver alltså icke ha karaktären av surrogat för intecknad egendom. Det har nämligen ansetts enklare och mer rationellt att låta företagsinteckning omfatta alla fordringar på vederlag för överlåtelse av egendom, som är av det slag att den kan vara föremål för inteckning. Varufordringar inbegrips sålunda under inteckningen, även om de uppkommit före inteckningens beviljande. Med fordran på vederlag för överlåten egendom bör enligt kommittén jämsställas fordran på betalning för leverans av elektrisk kraft.

Vederlagsfordringar, som uppkommit genom att företagaren avhänt sig egendom genom annan rättshandling än överlåtelse, t. ex. fordran på vederlag vid bodelning, omfattas ej av företagsinteckning. Detta har motiverats med att sådana fordringar skulle kunna få betydelse för inteckningshavarens säkerhet endast i sällsynta fall.

Till kommittén framfördes från bankhåll önskemål om ett stadgande, att förmånsrätten gällde ej blott i utestående köpeskilling utan även i influten köpeskilling, som hölls avskild enligt lagen den 5 maj 1944 om redovisningsmedel. En sådan ordning ansågs komma att underlätta avveckling av rörelse utan konkurs. Kommittén fann sig dock ej böra föreslå någon dylik regel. Det framhölls, att frågan var en del av det allmänna spørsmålet, under vilka förutsättningar förmånsrätt bör kunna åtnjutas i substitut för egendom vari den ursprungligen gällt; den borde därför lösas i ett större sammanhang. Kommittén hänvisade därjämte till att enligt rättspraxis (se NJA 1956 s.

562 och 1959 s. 128) förmånsrätt i vissa fall ansetts gälla i substitut, när medlen hållits avskilda från gäldenärens övriga tillgångar.²⁸

I företag, vilkas verksamhet består i uthyrning av maskiner, fordon e. d., utgör fordringar på vederlag för upplåtelse av sådan egendom en viktig tillgångspost. Det har ansetts lämpligt att låta företagsinteckning inbegripa icke blott dylika fordringar utan även alla övriga *fordringar på vederlag för upplåtelse av egendom* av sådant slag att den kan vara föremål för företagsinteckning. Denna gränsdragning utgör en parallell till vad som gäller i fråga om fordringar, som avser vederlag för överlåtelse. En dylik överensstämmelse har funnits motiverad bl. a. från den synpunkten att det i praktiken kan vara svårt att skilja mellan överlåtelse och upplåtelse. Sålunda förekommer det att en transaktion, som till sin ekonomiska innebörd är en överlåtelse, kläds i upplåtelsens form.

I fråga om s. k. surrogatvärden innehöll FiF ingen annan bestämmelse än det förut omnämnda stadgandet angående utestående köpeskilling för såld förlagsegendom. Förlagsinteckning ansågs emellertid även kunna medföra förmånsrätt i försäkringsersättning för skadad eller förlorad förlagsegendom. Det var dock omtvistat, huruvida detta gällde även då försäkringsfallet inträffat före konkursutbrottet men utbetalningen skedde under konkursen.²⁹ I fråga om företagsinteckning har fordran på försäkringsersättning gjorts till föremål för inteckning, när den avser skada på eller förlust av egendom av sådan beskaffenhet som anges under p. 1—5. Det har ansetts följdriktigt att utsträcka denna regel till att omfatta alla *fordringar på ersättning med anledning av att dylik egendom skadats eller gått förlorad*. Den gäller alltså även t. ex. då ersättningen har karaktär av skadestånd. Med skada torde avses endast skada å sak.³⁰

²⁸ Vissa frågor rörande avveckling av förlagsintecknad rörelse utan konkurs har behandlats av Erik Burling i SvJT 1957 s. 204 ff. Se även Walin i SvJT 1970 s. 321 ff.

²⁹ Lögdberg s. 203 ff.

³⁰ Betänkandet s. 111 (NJA II 1966 s. 135).

Följaktligen inbegrips icke t. ex. fordran på ersättning för intrång i patent eller upphovsrätt. I vad stadgandet avser ersättning för förlust av egendom omfattar det även annan egendom än saker, t. ex. bostadsrättshavares fordran på lösen för bostadsrätt enligt 27 § andra stycket, 29 § eller 55 § lagen den 25 april 1930 om bostadsrättsföreningar.^{30a} Med fordran på ersättning för skadad eller förlorad egendom har likställts ersättning för egendom, som tagits i anspråk genom *expropriation* eller liknande förfarande. såsom rekvisition enligt allmänna förfogandelagen den 26 maj 1954.

Enligt lagen den 8 april 1927 om rätt för borgenär till betalning ur ersättning på grund av brandförsäkringsavtal är försäkringsgivare under vissa förutsättningar skyldig att till skydd för borgenärer med panträtt hos länsstyrelsen nedsätta utfallande brandförsäkringsbelopp för fast egendom eller för byggnad, som hör till tomträtt eller vattenfallsrätt. Det nedsatta beloppet fördelas sedan på samma sätt som köpeskilling för exekutivt såld fast egendom. I fråga om företagsinteckning har någon motsvarande nedsättningsskyldighet ej stadgats. Det ansågs, att en sådan ordning skulle bli onödigt komplicerad. Inteckningshavaren har emellertid möjlighet att skydda sig genom att såsom villkor för krediten betinga sig, att försäkringsavtalet förses med en klausul, som tillerkänner honom företräde till utfallande försäkringsbelopp.³¹

Enligt p. 7 gäller företagsinteckning i *fordringar på vederlag för arbete*. Särskilt inom servicenäringarna, t. ex. transportföretag och företag som driver reparationsverksamhet, kan detta slags fordringar få avsevärd betydelse som inteckningsobjekt, framför allt då företaget saknar mera värdefulla inventarier eller har köpt inventarierna på avbetalningskontrakt. Genom att ta med dessa fordringar bland inteckningsobjekten har man tillmötesgått ett önskemål, som starkt framhävts från företagarhåll.

^{30a} Den lagen ersätts d. 1 juli 1972 av bostadsrättslagen d. 14 maj 1971 (nr 479).

³¹ Lögberg s. 210 f. och betänkandet s. 88.

Ans 641. Ingen här också ans. för utlägg - vid bif. för
medföretag?

Det stora flertalet av de fordringar som kan vara objekt för företagsinteckning har i regel karaktären av s. k. bokfordringar (kontofordringar). Det förhållandet att sådana fordringar kan pantsättas eller säkerhetsöverlåtas försvagar i viss mån deras värde som underlag för företagsinteckning. För att pantsättning eller säkerhetsöverlåtelse skall få verkan mot borgenärerna fordras att gäldenären underrättas om åtgärden (se 31 och 10 §§ skuldebrevslagen). Kommittén förmodade, att denna omständighet var ägnad att avhålla näringsidkaren från pantsättning och säkerhetsöverlåtelse. Nyligen har emellertid även här i landet börjat praktiseras en ny finansieringsform, som kallas *factoring*.³² Den innebär bl. a. att »factorn» beviljar en säljare kredit med viss procent av dennes utestående öppna kundfordringar och att säljaren som säkerhet för krediten överlåter eller pantsätter sina kundfordringar till »factorn» efter hand som de uppkommer. Köparna underrättas om överlåtelsen genom en särskild överlåtelseklausul på varje faktura. Skulle en näringsidkare efter att ha fått kredit mot säkerhet av företagsinteckning övergå till att tillämpa factoring utan inteckningshavarens medgivande, blir inteckningshavaren, under förutsättning att säkerhetens värde därigenom väsentligt nedgått, enligt 15 § berättigad att kräva omedelbar betalning för sin fordran. De svårigheter, som kan vara förenade med att styrka att denna förutsättning föreligger, torde kreditgivaren kunna undgå genom att i låneavtalet uppställa det villkoret, att övergång till factoring medför rätt för honom att kräva omedelbar betalning.

Bland *fordringar, i vilka företagsinteckning icke gäller*, märks främst lånefordringar, ej blott kreditinstitutens lånefordringar utan också alla andra, t. ex. moderbolags lånefordran hos dotterbolag. Lånefordringar grundar sig vanligen på löpande skuldebrev och kan därför lätt pantsättas. Exempel på andra slags fordringar som ej tagits med är fordran på skadestånd för utebliven eller försenad leverans, fordran på förskott för leverans

³² Se Ekonomisk revy nr 4/1966 s. 190 ff, Hessler i SvJT 1968 s. 568 f. och Leijonhufvud m. fl., Näringsidkares inteckningslån (1966) s. 31.

som ej fullföljts samt fordran på restitution av skatt eller tullavgift. Det har ansetts, att sådana fordringar icke förekommer så regelmässigt, att en kreditgivare kan räkna med dem som kreditunderlag. Att aktiebolags fordran på ej fullgjord inbetalning för tecknad aktie icke kunnat göras till objekt för företagsinteckning följer redan av förbudet i 41 § aktiebolagslagen mot överlåtelse eller pantsättning av sådan fordran.

Den omständigheten att en fordran grundar sig på *växel*, *löpande skuldebrev* eller liknande handling utesluter icke i och för sig, att fordringen kan vara föremål för företagsinteckning. Har t. ex. köpare av egendom som omfattas av företagsinteckning accepterat en växel på köpeskillingen och överlämnat accepten till företagaren, kommer växelfordringen såsom avseende köpeskillingen i regel att omfattas av inteckningen. Kontrahenterna kan nämligen ej antas ha avsett, att växelfordringen skall betraktas som en självständig fordran, som ersätter köpeskillingsfordringen och utgör likvid för denna. Köpeskillingen är att anse som betald först när växeln blivit inlöst av köparen. Om köparen i stället överlämnar en av tredje man accepterad växel, får denna anses utgöra betalning för köpeskillingsfordringen. En dylik växel omfattas således icke av inteckningen.³³

Andra stycket. Om intecknad rörelse överläts, bör inteckningen gälla i överlåtarens fordran på vederlag, i den mån vederlaget avser egendom som besvärades av inteckningen. Eftersom det kan vålla tvekan, huruvida en dylik fordran kan anses »höra till» den verksamhet som inteckningen omfattar, har i andra stycket intagits en uttrycklig bestämmelse härom. Den är närmast att betrakta som ett klarläggande i förhållande till regeln i första stycket p. 6.

Några remissinstanser uttalade tvivel beträffande möjligheterna att utreda, i vilken utsträckning ett vederlag för en rörelse gäller egendom som varit inteckningsobjekt, och ifrågasatte bl.a.

³³ Lögdborg s. 217 och betänkandet s. 111 (NJA II 1966 s. 135).

med hänsyn härtill, om icke goodwill-värde borde ingå bland inteckningsobjekten. Departementschefen, som ansåg att goodwill icke borde tagas med som föremål för inteckning, framhöll att inteckningshavarens rätt enligt andra stycket var av sekundär betydelse i förhållande till rätten att jämlikt 10 § hålla sig direkt till den överlåtna egendomen. Bevissvårigheterna torde icke vara större än att regeln i vissa lägen kunde få betydelse. Beträffande goodwill gällde enligt departementschefens mening, att dess värde i allmänhet måste betecknas som mycket osäkert och svårt att beräkna.

5 §

Företagsinteckning må icke meddelas så, att den till omfattningen avviker från annan inteckning som är meddelad eller sökt i samma näringsverksamhet.

Enligt detta stadgande krävs, att *alla inteckningar som belastar en viss verksamhet skall ha samma omfattning*. Den frihet att bestämma intecknings omfattning, som skapats genom bestämmelserna i 3 §, gäller alltså oinskränkt endast så länge det rör sig om en enda inteckning i näringsidkarens verksamhet. Det har ansetts, att svårbedömbara komplikationer skulle kunna uppstå vid utmätning eller konkurs, om i näringsidkarens verksamhet fanns inteckningar, som blott delvis hade samma omfattning. Sedan någon inteckning beviljats eller sökts, måste varje ny inteckning till sin omfattning anpassas efter denna. Har den tidigare inteckningen meddelats med viss begränsning, kan sålunda ny inteckning med annan omfattning beviljas endast om den begränsas till verksamhet som ej omfattas av denna. Därvid bör observeras, att företagsinteckning omfattar icke endast verksamhet, som näringsidkaren driver när inteckningen meddelas, utan också verksamhet, som han sedermera kan komma att utöva inom den angivna ramen.

Det anförda må belysas genom några exempel. Antag att en företagsinteckning omfattar all den näringsverksamhet som ett

aktiebolag utövar inom riket. Därefter söks ny inteckning i bolagets verksamhet inom en viss kommun X. Den sökta inteckningen får icke beviljas. Om bolaget driver dels en rörelse inom kommunen X dels en rörelse inom en annan kommun, gäller den redan beviljade inteckningen båda rörelserna, medan den sökta inteckningen avser blott rörelsen i X. Om inteckningsansökningen beviljades, skulle således två inteckningar komma att delvis sammanfalla med avseende å objektet. Förhållandet kan bli likartat, även om bolaget vid tiden för ansökningen driver verksamhet endast inom X. Möjlighet finns ju, att bolaget sedermera startar en rörelse även inom en annan kommun.

I följande tablå betecknar de vågräta raderna A, B och C tre skilda verksamhetsarter, de lodräta raderna X, Y och Z tre olika kommuner samt r rörelser som företagaren antas utöva inom A och C samt X och Y.

Har inteckning fastställts att omfatta den verksamhet som drivs inom verksamhetsarten A, bör inteckning icke kunna meddelas att omfatta den verksamhet som utövas inom X kommun. Om så skedde, skulle de båda inteckningsenheterna (vågräta raden A och lodräta raden X) komma att delvis sammanfalla i AX, vilket strider mot förut angivna principer; rörelsen i AX skulle komma att omfattas av båda inteckningarna men rörelsen i CX endast av den ena. Har inteckning fastställts att omfatta verksamhetsarten A, får inteckning ej heller meddelas med avseende å verksamhet i Y kommun, eftersom två inteckningsenheter (vågräta raden A och lodräta raden Y) skulle sammanfalla i AY. I detta fall skulle visserligen icke omedelbart uppstå någon olägenhet motsvarande den nyss nämnda, enär rörelse icke

	X	Y	Z
A	r		
B			
C	r	r	

förekommer i AY. Startar företagaren sedermera verksamhet i AY, blir emellertid situationen likartad med förhållandet i det förra fallet. — Har verksamhetsgrenen A intecknats, möter ej hinder att inteckna även verksamhet inom X kommun, såframt undantag görs för verksamheten inom A; härigenom kommer rutan AX att ingå endast i den ena av de båda inteckningsenheterna. På motsvarande sätt kan även eljest en ruta som skulle bli gemensam för två inteckningsenheter undantas från den ena av dem.

De anförda exemplen har för enkelhetens skull avsett det fallet att, när inteckning söks, endast *en* äldre inteckning finns. Förekommer flera tidigare beviljade eller sökta inteckningar, måste den nya inteckningen till sin omfattning anpassas efter envar av de övriga på förut angivet sätt. Söks två eller flera inteckningar samtidigt och sammanfaller de delvis med varandra, får ingen av dem beviljas.

Skulle ett aktiebolag, som har intecknat all bolagets näringsverksamhet inom riket, vilja särinteckna exv. en nystartad verksamhet inom viss kommun, kan det ske, om den tidigare inteckningen först dödas i vad den avser verksamhet inom den kommunen.

Genom särskilt stadgande (23 §) har förbjudits att partiell dödning av inteckning sker på sådant sätt, att inteckningsförhållandena efter åtgärdens genomförande skulle komma att strida mot regeln i förevarande paragraf.

Enligt uttalande av lagrådet måste stadgandet i 5 § anses tillämpligt även när till ytterligare säkerhet för en fordran, som redan är intecknad i viss del av en näringsidkares verksamhet, inteckning söks i annan del av hans verksamhet. Finns i sådant fall mer än en inteckning i näringsidkarens exv. till viss kommun begränsade verksamhet, utgör stadgandet hinder mot att genom *inteckning till ytterligare säkerhet* utsträcka en av inteckningarna att gälla även i hans verksamhet i annan kommun. Om däremot utsträkningsåtgärden avser samtliga inteckningar, är den i och för sig tillåten enligt detta stadgande.

En annan sak är, att till följd av 3 § utsträckningen måste begränsas till verksamhet inom samma län såvida icke näringsidkaren är aktiebolag.^{33a} Ehuru icke uttryckligen utsagt måste anses gälla att, när flera inteckningar utvidgas till att belasta ytterligare verksamhet, de skall fastställas att även i denna gälla med samma inbördes förmånsrätt, som de har i den ursprungligen intecknade verksamheten.³⁴

6 §

Till säkerhet för samma fordran må inteckning icke meddelas i en näringsidkares verksamhet och verksamhet som utövas av annan.

I överensstämmelse med praxis vid tillämpningen av FiF (se NJA 1960 s. 518) stadgas i denna paragraf *förbud mot gemensam inteckning i verksamhet som utövas av skilda företagare*. Motivet till förbudet är, att enkla och överskådliga inteckningsförhållanden bör eftersträvas. Visserligen skulle det i en del fall kunna vara fördelaktigt, om skilda företagares rörelser kunde intecknas gemensamt. En gemensam inteckning i den verksamhet som drivs av samtliga bolag inom en koncern kan sålunda tänkas erbjuda större säkerhet än flera särinteckningar i de skilda koncernbolagens rörelser. Ändamålet med en gemensam inteckning torde emellertid väsentligen kunna vinnas genom användande av särinteckningar i de olika rörelserna som säkerhet för en och samma omslagsrevers. De nackdelar som är förenade med en sådan ordning — bl. a. högre stämpelkostnader — har ej ansetts vara så betydande att gemensamma inteckningar i skilda företagares rörelser bör tillåtas.

Med hänsyn till stadgandet i 3 § andra stycket har det funnits obehövt att i förevarande paragraf ange, att den ej hindrar inteckning i näringsverksamhet, som två eller flera näringsidkare utövar gemensamt.

^{33a} Se NJA 1971 s. 73.

³⁴ Propositionen s. 163 f. (NJA II 1966 s. 144).

7 §

Företagsinteckning må meddelas endast för visst kapitalbelopp i svenskt mynt jämt ränta.

Föreskriften att intecknings belopp skall anges i svenskt mynt har hämtats från 8 kap. 4 § i FJB 1960. Den har motiverats med att ett inteckningsbelopp i utländskt mynt skulle skapa en osäker ställning för inteckningshavare med sämre rätt. Dennes ställning skulle nämligen bli beroende av den svenska kronans värde i förhållande till det utländska myntslaget på betalningsdagen.

Något hinder föreligger ej att inteckna en i skuldebrevet intagen utfästelse om rätt för borgenären att ur den intecknade egendomen ta ut indrivningskostnader intill visst maximibelopp.

8 §

Medgivande till inteckning skall tecknas på den handling som utgör grund för fordringen. Medgivandet skall vara styrkt av två vittnen och innehålla uppgift om verksamhet som inteckningen skall omfatta.

Liksom enligt FiF och JiL skall näringsidkarens inteckningsmedgivande tecknas på fordringshandlingen och vara styrkt av två vittnen. Därjämte har föreskrivits, att medgivandet skall innehålla uppgift om den verksamhet som inteckningen skall omfatta. Av medgivandet måste alltså tydligt framgå, på vilket sätt verksamheten skall individualiseras inom ramen för bestämmelserna i 3 §. Har näringsidkaren medgivit inteckning i all sin näringsverksamhet, skall inteckning omfatta, i fråga om aktiebolag hela riket och beträffande annan näringsidkare den inom länet bedrivna verksamheten.

9 §

Twist om giltigheten av intecknad fordran må prövas utan hinder av inteckning.

Inteckning må ej anses ogiltig på grund av att bokföringsskyldighet,

som avses i 2 § eller 3 § första stycket, icke förelåg när inteckningen meddelades eller näringsidkaren då icke drev jordbruk eller skogsbruk.

(Jfr kommförl. 28 och 29 §§)

Första stycket. Förebild till detta stadgande har varit 59 § i 1875 års teckningsförordning. Det var uttryck för en allmän princip på inskrivningsrättens område, att inskrivning ej inverdade på det materiella rättsläget. Beviljande av teckning avskar med andra ord icke från talan på grund av materiella brister i den betalningsutfästelse som låg till grund för teckningen. I jordabalken har denna princip visserligen bibehållits som huvudregel (19 kap. 16 §), men tillämpningsområdet för principen har väsentligt inskränkts, främst genom bestämmelserna i 18 kap. om godtroshärvärv på grund av inskrivning.

Andra stycket. Enligt 5 § FiF fick ej, sedan förlagsinteckning beviljats genom lagakraftvunnet utslag, i konkurs eller eljest komma under bedömande, huruvida rörelsen varit av den art eller drivits i den omfattning att teckning bort beviljas. Bestämmelsen avsåg att förebygga att en teckning, som tillkommit i formellt riktig ordning, fränkandes verkan därför att, enligt vad sedermera visat sig, ifrågavarande villkor för beviljande av teckning icke varit uppfyllda. För meddelande av företagsinteckning gäller emellertid inga krav i fråga om rörelsens art och omfattning. Däremot fordras i regel att företagaren skall vara bokföringsskyldig. Skäl liknande dem som uppbar 5 § FiF har ansetts tala för att företagsinteckning ej bör kunna ogiltigförklaras på den grund att företagaren sedermera befinnes icke ha varit bokföringsskyldig, när teckningen meddelades. Enligt bokföringslagen är rörelsens art och omfattning i vissa fall avgörande för frågan huruvida bokföringsplikt är för handen, och denna fråga kan därför vara vansklig att bedöma. Som förutsättning för erhållande av teckning, då näringsidkaren ej är bokföringsskyldig, gäller att han driver jordbruk eller skogsbruk. Tänkas kan, att även den frågan blir oriktigt bedömd. En sådan

felbedömning har ej heller ansetts böra medföra ogiltighet av inteckningen.

Hänvisningen till 3 § första stycket avser p. 3.

Företagsintecknings verkan vid överlåtelse, utmätning eller konkurs

10 §

Överlåtes verksamhet som omfattas av företagsinteckning och ingår i överlåtelsen egendom, i vilken inteckningen gäller, svarar egendomen i förvärvarens hand för inteckningen. Om förvärvaren överlåter eller upplåter sådan egendom eller om denna skadas eller går förlorad eller tages i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande, gäller inteckningen i hans fordran på vederlag eller ersättning. Inteckningen ger företräde till betalning framför företagsinteckning som grundas på förvärvarens medgivande.

Inteckningshavaren förlorar sin rätt enligt första stycket, om han ej inom ett år efter det verksamheten frånträdde väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsdomaren. Avstår inteckningshavaren från sin rätt mot förvärvaren, är han skyldig att anteckna detta på inteckningshandlingen, om förvärvaren fordrar det.

Vad som sägs om förvärvaren gäller, om han avlider, hans dödsbo.

(Jfr *kommförl. 17 §*)

De i denna paragraf meddelade bestämmelserna om inteckningshavarens ställning vid *överlåtelse av intecknad verksamhet* innefattar en betydelsefull förstärkning i förhållande till vad som gällde beträffande förlagsinteckning och inventarieinteckning. De innebär, att företagsinteckningen i viss utsträckning utrustats med sakrättsliga verkningar.

Överlåtelse av förlagsintecknad verksamhet ansågs medföra, att förmånsrätten upphörde. Till skydd för inteckningshavaren stadgades i 11 § FiF att, om rörelsen helt eller till väsentlig del överläts, inteckningshavaren ägde kräva omedelbar betalning för den intecknade fordringen ändå att den ej var förfallen. För

den händelse betalning uteblev, kunde inteckningshavaren efter vunnen dom söka utmätning i eventuellt utestående köpeskilling för såld förlagsegendom eller begära överlåtaren i konkurs; vid konkurs kunde utsikter finnas att få överlåtelsen av rörelsen att återgå enligt konkurslagens regler om återvinning. I fråga om inventarieinteckning förelåg enligt 10 § JiL rätt att kräva omedelbar betalning, om jordbruket helt eller till väsentlig del överläts.

Det skydd inteckningshavaren åtnjöt genom dessa bestämmelser var bristfälligt. Om inteckningshavaren skulle kunna utnyttja detta skydd, måste han mycket snabbt få kännedom om överlåtelsen. Önskemål om åtgärder i syfte att förbättra inteckningshavarens skydd hade också framförts i skilda sammanhang. Även om risken för rättsförlust till följd av överlåtelse i det hela får anses vara tämligen liten, ansåg kommittén en förstärkning av inteckningshavarens ställning vara önskvärd.

I den allmänna motiveringen till bestämmelserna i detta ämne anförde kommittén inledningsvis: Tydligen bör bestämmelsen om rätt till omedelbar betalning i händelse rörelsen helt eller till väsentlig del överläts upptas även i en ny lag. Uppgiften gäller således att söka finna lämpliga regler, som kan ge ett skydd därutöver. Reglerna bör utformas så att de är ägnade att främja en uppgörelse mellan inteckningshavaren, överlåtaren och förvärvaren, t. ex. angående inteckningslånets överflyttande till förvärvaren och den verksamhet han utövar.

Kommittén diskuterade sedan olika tänkbara utvägar att skydda inteckningshavaren och stannade därvid för den lösningen att *den konkreta egendom, som ingår i överlåtelsen och besvärar av inteckningen, i förvärvarens hand häftar för denna under en övergångstid*. Angående förslagets närmare innebörd anförde kommittén bl. a.: Inteckningsrätten består, fastän egendomen övergått i förvärvarens ägo och överlåtelsen enligt vanliga regler blivit gällande mot överlåtarens borgenärer. Den begränsas emellertid till att avse de konkreta föremål och rättigheter som besvärades av inteckningen, när överlåtelsen skedde. Efter överlåtelsen avser inteckningsrätten alltså icke längre ett

egendomskollektiv med växlande sammansättning. Den omfattar sålunda icke inventarier eller varor, som förvärvaren sedermera anskaffar eller som redan vid tiden för överlåtelsen ingick i en av honom driven rörelse. En ytterligare begränsning av inteckningsrätten är, att den faller bort efter en viss kortare tid. Införes dessa två begränsningar, bör det enligt kommitténs mening vara möjligt att avvara anteckning om överlåtelsen i inskrivningsboken och därmed också en bestämmelse om skyldighet att anmäla överlåtelsen till inskrivningsdomaren. Att förvärvaren tillhörig egendom belastas med en förmånsrätt, som icke kommer till synes i inskrivningsboken och således utgör en s. k. tyst förmånsrätt, torde kunna försvaras med att förmånsrätten gäller endast under en kortare tid och blott i egendom som den tidigare omfattat. Den som överväger att ta emot en företagsinteckning som säkerhet blir visserligen nödsakad att undersöka, huruvida innehavaren av rörelsen förvärvat denna inom sådan tid att egendomen kan vara besvärad av inteckning på grund av förre innehavarens medgivande. En dylik undersökning är emellertid lätt att göra, t. ex. med hjälp av handelsböckerna. Genom att inteckningen begränsas till den överlåtna egendomen kan den — trots att anteckning om överlåtelsen icke skett i inskrivningsboken — få behålla sin verkan även i det fall, att förvärvaren redan vid tiden för överlåtelsen driver en intecknad rörelse vari den överlåtna egendomen kommer att ingå, samt medföra företräde till betalning framför inteckningar i denna rörelse. De som innehar sådana inteckningar har nämligen i regel saknat anledning att räkna med den överlåtna egendomen. — — — Vill inteckningshavaren göra gällande sin rätt mot förvärvaren, skall han inom viss tid väcka talan mot denne vid äventyr att han förlorar sin rätt. För att preskriptionsavbrott skall inträda bör ytterligare fordras, att han inom samma tid hos inskrivningsdomaren anmäler att talan väckts. Om sådan anmälan bör anteckning ske i inskrivningsboken under förvärvarens namn. Genom anteckningen får överlåtelsen publicitet. Betänklighet möter då icke mot att låta förmånsrätten bestå under den ytterligare tid som erfordras för talans utförande och övriga

rättsliga åtgärder för betalningsanspråkets fullföljande. — De regler som kommittén sålunda föreslår ger inteckningshavaren en viss trygghet för det fall att rörelsen överläts. Garanti mot rättsförlust innebär de dock ingalunda. Det kan inträffa, att inteckningshavaren får reda på överlåtelsen så sent, att han ej längre har möjlighet att tillvarata sin rätt. Uteslutet är ej heller, att förvärvaren, innan inteckningshavaren hunnit inskrida, avhänder sig egendomen helt eller till betydande del och därmed ointetgör inteckningshavarens rätt. Kommittén anser emellertid, att de föreslagna anordningarna motsvarar vad som från lagstiftarens sida rimligen kan göras för att stärka inteckningshavarens ställning. Reglerna i fråga torde blott sällan komma att tillämpas. Deras betydelse ligger framförallt däri, att de främjar en uppgörelse med inteckningshavaren redan i samband med överlåtelsen. Den omständigheten, att förmånsrätten består i överlåtten egendom, är ägnad att göra även förvärvaren angelägen om en dylik uppgörelse. Har uppgörelse likväl icke skett före överlåtelsen, vinnas rådrum för förhandlingar. Eftersom förmånsrätten består under viss tid, blir inteckningshavaren icke nödsakad att omedelbart tillgripa rättsliga åtgärder mot överlåtaren.

Departementschefen, som i princip godtog den av kommittén föreslagna lösningen, framhöll bl. a. följande synpunkter: »Det kan inte förnekas att kommitténs förslag om en s. k. tyst förmånsrätt i lös egendom efter överlåtelse är tämligen radikalt och kan skapa viss rättsosäkerhet. De med förslaget förknippade riskerna för den allmänna omsättningen måste dock bedömas som mycket små. Först och främst bör man hålla i minnet, att förslaget endast tar sikte på sådana fall då en hel rörelse eller eventuellt en viss verksamhetsgren överläts. Det är alltså fråga om transaktioner av i allmänhet betydande storleksordning, där det för parterna är minst lika naturligt som vid fastighetsköp att föra ingående köpeförhandlingar. Själva förmånsrätten avses dessutom bli begränsad till sin verkan både i fråga om egendomen och tiden. Det kan visserligen sägas, att det ibland kan vara svårt att avgöra vilken egendom som avses med förmånsrät-

ten, särskilt om någon tid hunnit förflyta efter överlåtelsen. Den väsentliga betydelsen hos de föreslagna reglerna ligger emellertid i att de främjar uppgörelser mellan förvärfvare och inteckningshavare redan i samband med överlåtelsen. Därigenom undviks tillstånd av osäkerhet och inteckningsinstitutet förstärks. Det torde därför vara riktigt, som kommittén förmodar, att reglerna blott sällan kommer att behöva tillämpas. Om de i allmänhet kommer att verka därhän, att inteckningsförhållandena saneras i samband med överlåtelserna, måste detta emellertid anses vara en så stor vinning, att eventuella nackdelar som i enstaka fall kan uppkomma på grund av den föreslagna ordningen mer än väl uppvägs».

Tredje lagutskottet framhöll, att reglerna om att inteckningen gäller mot ny ägare under en övergångstid ej alltid gav ett fullständigt skydd. Detta sammanhänge med att överlåtelse ibland torde kunna ske utan att den medförde någon ändring i de utåt synliga förhållandena. Så kunde vara fallet exv. vid transaktioner mellan moderbolag och dotterbolag. Inteckningshavarens möjligheter att i dylika fall få kännedom om en överlåtelse kunde stundom vara begränsade. Vid en jämförelse med förut rådande förhållanden ansåg dock utskottet lagförslaget innebära en mycket väsentlig förbättring av inteckningshavarens möjligheter att tillvarata sin rätt i samband med överlåtelse av verksamhet.

En konsekvens av de nya bestämmelserna blir, att den som ämnar förvärva en rörelse bör förvissa sig om, huruvida rörelsen besväras av företagsinteckning. Lämpligen sker detta genom att han begär, att överlåtaren skall förete ett färskt gravationsbevis. Om av beviset framgår, att företagsinteckning finns i rörelsen, torde knappast någon överlåtelse komma till stånd, med mindre inteckningen i samband därmed dödas eller — när fråga är om överlåtelse av endast en del av den intecknade verksamheten — inteckningshavaren avstår från sin rätt mot förvärfvaren. Skulle undantagsvis den överlåtna egendomen eller del därav komma att tas i anspråk för betalning av den intecknade fordringen, torde enligt allmänna rättsgrundsatser förvärfvaren

ha rätt till ersättning av överlåtaren, oavsett huruvida han var i god tro eller ej. Detsamma måste gälla, om han nödgas betala något till inteckningshavaren för att hindra att denne vänder sig mot egendomen.³⁵ Under vissa förutsättningar lär förvärvaren även vara berättigad att häva överlåtelseavtalet.

Den omständigheten, att inteckningen trots att verksamheten överlåtits fortsätter att besvära egendomen, rubbar givetvis icke den personliga ansvarighet för den intecknade fordringen som åvilar överlåtaren. Ej heller rubbas principen att inteckningen gäller i överlåtarens fordran på vederlag för den överlåtna egendomen.³⁶ I de fall då överlåtelsen ej omfattar hela den intecknade verksamheten, består inteckningsrätten som förut i återstoden av verksamheten.

Första stycket. I p. 1 stadgas, att om verksamhet som omfattas av företagsinteckning överläts och i överlåtelsen ingår egendom, vari inteckningen gäller, egendomen i förvärvarens hand svarar för inteckningen. Såsom framgår av andra stycket står emellertid detta ansvar kvar endast under viss övergångstid.

Rörande innebörden av *begreppet överlåtelse av verksamhet* uttalade kommittén, att bestämmelserna var tillämpliga även då en del av den intecknade verksamheten överläts, t. ex. viss rörelsegren eller den verksamhet som drevs på viss ort. De borde vidare kunna tillämpas exv. då en rörelses tillgångar, som ett led i en branschändring, helt eller till väsentlig del överläts till annan rörelseidkare men överlåtelsen ej omfattade företaget såsom organisation. Att i lag ange närmare riktlinjer angående vad som bör förstås med överlåtelse av verksamhet syntes med hänsyn till de skiftande förhållandena knappast vara möjligt.

I yttranden över kommittéförslaget efterlyste några remissinstanser vägledande uttalanden i frågan. Departementschefen anförde i anledning härav: »Uppenbart är, att några detaljera-

³⁵ Betänkandet s. 92.

³⁶ Betänkandet s. 92.

de besked knappast kan ges med hänsyn till de skiftande förhållandena. Några typfall i vilka de föreslagna lagreglerna skall kunna tillämpas torde ändå kunna anges. Främst bör naturligtvis begreppet överlåtelse av verksamhet omfatta det fallet, att en rörelse med alla dess tillgångar och hela organisationsapparaten överläts. Att reglerna bör kunna tillämpas när rörelsen inklusive organisationsapparaten överläts men viss egendom undantas för överlåtarens fortsatta bruk torde också vara uppenbart. Mer tveksamt är om reglerna bör appliceras på det fallet då blott en del av tillgångarna överläts som ett led i en branschändring men överlåtelsen inte omfattar företaget som organisation. Enligt kommitténs mening bör detta fall omfattas av stadgandet. Jag anser emellertid att för tillämplighet bör krävas att överlåtelsen avser en klart urskiljbar verksamhetsgren, vilket väl normalt måste antas innebära en påtaglig förändring i det överlåtande företags organisation. Om ett företag i samband med en branschändring avyttrar viss egendom till en och samma rörelseidkare utan att den verksamhet nedläggs, vari egendomen ingått, bör inteckningshavarens rätt på grund av inteckningen avse endast köpeskillingsfordringen (jfr 4 § första stycket 6). Det är framför allt den allmänna omsättningens intresse, som motiverar att jag sålunda i någon mån vill begränsa inteckningens verkan, såvitt nu är i fråga. Om man inte drar en ganska snäv och tydlig gräns kring de med paragrafen åsyftade överlåtelsefallen, kan den praktiska tillämpningen av stadgandena inverka menligt på exempelvis handeln med begagnade industriinventarier».

Tillskott till aktiebolag, ekonomisk förening eller handelsbolag är att anse som en form av överlåtelse. Förevarande bestämmelser är därför tillämpliga på sådana transaktioner.

I sitt yttrande behandlade lagrådet under denna paragraf vissa spörsmål angående *upplösning av verksamhet, som två näringsidkare utövat gemensamt*. Upplöstes verksamheten på det sättet, att den ene delägaren övertog den andres andel i verksamheten, ansågs transaktionen böra bedömas som en överlåtelse.

se av hela den gemensamma verksamheten. Företagsinteckning i den gemensamma verksamheten kom genom enhetens försvinnande att sakna faktiskt innehåll, även om den formellt stod kvar. Inteckningshavaren hade emellertid sådan rätt, som avsågs i förevarande paragraf, att hålla sig till de föremål som ingått i gemenskapen men nu ingick i den nya verksamheten. Upplösning av gemenskapen kunde också ske på det sättet, att rörelsen nedlades och tillgångarna skiftades mellan delägarna. Detta kunde innebära, utom att vad som innehafts under samäganderätt kom att tillhöra en av delägarna, att vad som tillhört den ene tillades den andre. Vad som i allmänhet gällde om egendoms ansvar för inteckning efter en verksamhets nedläggande, torde kunna äga motsvarande tillämpning i detta fall utan hinder av att upplösningen av gemenskapen kunde ha medfört ändring beträffande äganderätten till vissa föremål. Så länge någon av delägarna hade kvar sådan egendom utan att ha satt in den i annan verksamhet eller eljest tagit den i anspråk, borde egendomen alltså anses häfta för inteckningen. Departementschefen förklarade sig icke ha något att erinra mot lagrådets uttalanden men framhöll, att den avsedda situationen knappast torde ha betydelse annat än inom jordbruksförhållanden.

Förevarande bestämmelser är självfallet icke tillämpliga, när det är näringsidkarens konkursbo som överlåter intecknad verksamhet. Överlåtelsen är ju härvid ett led i betalningsanspråkets genomförande.³⁷

Bestämmelsen att egendomen »i förvärvarens hand» svarar för inteckningen innebär, att den med inteckningen förenade betalnings- och förmånsrätten består i den överlåtna egendomen endast så länge denna tillhör förvärvaren. Såvitt angår förvärvares överlåtelse av enstaka föremål överensstämmer denna reglering med lagens allmänna principer. Vad angår det fallet att förvär-

³⁷ Betänkandet s. 123 (NJA II 1966 s. 153).

varen i sin tur överlåter verksamheten inom fristen skulle det kunna ifrågasättas att låta egendomen häfta också i den nye ägarens hand. Att på detta sätt utsträcka den tysta förmånsrätten har emellertid ansetts olämpligt. Bortsett från sådana fall då rörelse förvärvas genom bulvan som mellanled torde det för övrigt vara sällsynt med flera förvärv av en och samma rörelse under en så begränsad tidrymd som det här kan bli fråga om. Beträffande bulvanfallen uttalade såväl kommittén som departementschefen en förhoppning, att man skall kunna komma till rätta med dem i rättstillämpningen.

Att inteckningsrätten vid överlåtelsen av rörelsen övergår från att avse ett egendomskollektiv, som normalt vidmakthålls i omfattning och värde, till att gälla viss konkret egendom i förvärvarens hand, innebär en försvagning av säkerheten. Denna kommer att successivt minska, allteftersom egendomen omsätts och förnyas. I samma riktning verkar de svårigheter att identifiera egendomen bland förvärvarens övriga tillgångar, som i många fall måste uppstå och vilka efterhand ökar. Dessa förhållanden motverkas emellertid i viss mån genom att inteckningsrätten utsträckts att omfatta även vissa *surrogat för egendomen*. Den i p. 2 intagna bestämmelsen härom avser de fall, då förvärvaren överlåter eller upplåter sådan egendom, varom här är fråga, eller denna skadas eller går förlorad eller tas i anspråk genom expropriation eller liknande förfarande. Inteckningen gäller då i hans fordran på vederlag eller ersättning.

I överensstämmelse med vad kommittén förordat i den allmänna motiveringen till bestämmelserna i denna paragraf har i p. 3 stadgats, att inteckningen ger *företräde till betalning* framför företagsinteckning som grundas på förvärvarens medgivande. Det har ej ansetts föreligga behov av att öppna möjlighet att ändra denna företrädesordning genom särskild inskrivningsåtgärd.

Inteckningshavaren kan göra gällande sin rätt mot förvärvaren genom att väcka talan mot denne med yrkande, att den intecknade fordringen måtte fastställas till betalning ur egendom

som sålunda svarar för inteckningen. Egendomen bör därvid anges på sådant sätt, att den kan identifieras bland förvärvarens övriga tillgångar. För att få betalning ur den egendom vari inteckningen gäller kan inteckningshavaren också välja lagsökning mot förvärvaren; bifall till en sådan talan innebär, att rätten fastställer att fordringen skall utgå med förmånsrätt i egendomen i den omfattning som gäller enligt lag (1 § andra stycket och 13 § lagsökningslagen). Villkendera vägen inteckningshavaren än väljer, kan han sedan fullfölja sitt betalningsanspråk genom utmätning. Även kvarstad eller skingsringsförbud kan ifrågakomma. Eftersom inteckningshavaren ej har personlig fordran mot förvärvaren, torde han däremot icke kunna få denne försatt i konkurs.³⁸

Andra stycket. Enligt p. 1 förlorar inteckningshavaren sin rätt enligt första stycket, om han ej inom ett år efter det verksamheten frånträdde väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen och anmäler detta till inskrivningsdomaren.

Kommittén föreslog att preskriptionstiden skulle vara sex månader. Några remissinstanser ansåg denna tid vara för kort med hänsyn till att några särskilda publicitetsregler ej uppställts och föreslog, att fristen bestämdes till ett år. Departementschefen anslöt sig till detta ändringsförslag. Därvid framhölls, att detta visserligen ibland kunde innebära en något ökad risk för osäkerhetstillstånd, men att en väsentlig fördel med en ettårsregel låg i de ökade möjligheterna för inteckningshavaren att få kännedom om en överlåtelse. Normalt inföll åtminstone en ränteförfallodag under den tid fristen löpte. Även sannolikheten för att ett bokslut skulle finnas tillgängligt ökade.

Utgångspunkten för ettårsfristen är den dag då överlåtaren frånträdde verksamheten, dvs. upphörde att driva den och lämnade ifrån sig inventarier, varulager och annan rörelseegendom. Denna tidpunkt framgår vanligen av bokföringen.

För att preskriptionsavbrott skall inträda måste intecknings-

³⁸ Betänkandet s. 122 och propositionen s. 165 (NJA II 1966 s. 152).

havaren inom den angivna fristen *dels* väcka talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen *dels* anmäla detta till inskrivningsdomaren. Enligt 29 § första stycket skall inskrivningsdomaren anteckna en sådan anmälan i inskrivningsboken. Anteckningen skall göras på särskilt upplägg under förvärvarens namn eller firma (5 § i tillämpningsföreskrifterna).

Departementschefen uttalade vid remissen till lagrådet, att bevakning i konkurs eller yrkande om betalning vid utmätning i förekommande fall torde kunna jämföras med väckande av talan, i sistnämnda fall dock endast såvitt rörde den egendom som utmätningen avsåg. Lagrådet framhöll emellertid, att inteckningshavarens anspråk mot förvärvaren icke syntes ha sådan karaktär att han var att anse som borgenär i förvärvarens konkurs. Det kunde därför ej tas för givet, att inteckningshavaren kunde få sin rätt i konkursboet prövad genom att anlita bevakningsförfarandet. Inteckningshavarens yrkande om betalning vid utmätning torde visserligen i och för sig kunna jämföras med väckande av talan. Om utmätningsansökningen återkallades, skulle betalningsyrkandet emellertid bli utan verkan; inteckningshavaren skulle icke kunna hindra att återkallelse skedde så kort tid före ettårsfristens utgång, att han blev ur stånd att i annan ordning bevara sin rätt. Lagrådet ansåg därför böra gälla, att talan icke kunde anses väckt, med mindre rättegång anhängiggjorts eller lagsökningsförfarande inletts. I anslutning härtill anmärkte lagrådet, att behov av att väcka här avsedd talan rimligtvis måste uppkomma mycket sällan. Med anledning av lagrådets yttrande anförde departementschefen, att frågan om inteckningshavarens möjlighet att göra sitt anspråk gällande genom konkursbevakning syntes vara föremål för delade meningar samt att med hänsyn härtill och till lagrådets uttalande om risken för rättsförlust vid återkallande av utmätningsyrkande talan ej syntes böra anses väckt, om icke rättegång anhängiggjorts eller lagsökningsförfarande inletts.

Det har ansetts obehövt att fastställa någon frist, inom vilken inteckningshavaren, sedan talan väckts, skulle ha att vidta övriga rättsliga åtgärder för betalningsanspråkets fullföljande.

Att det ligger i dennes eget intresse att handla så snabbt som möjligt, är nämligen uppenbart.

Som ett led i en uppgörelse med *inteckningshavaren* kan denne tänkas vilja *avstå från den rätt mot förvärvaren som lagen ger honom*. I sådant fall bör han, om inteckningen icke dödas — dödning kan vara utesluten exv. när överlåtelsen avser blott en del av den intecknade verksamheten — på inteckningshandlingen göra anteckning om avståendet för att förebygga, att senare innehavare av inteckningen åberopar bristande kännedom om avståendet (jfr 15 § första och tredje styckena skuldebrevslagen). Förvärvaren bör i eget intresse se till att dylik anteckning blir gjord. Det har ansetts att förvärvaren, om så ej skett, bör kunna vända sig till domstol och påkalla, att handlingen förses med anteckning om avståendet (jfr 21 § andra stycket skuldebrevslagen). I enlighet härmed stadgas i p. 2 av andra stycket att inteckningshavaren, i fall då han avstått från sin rätt mot förvärvaren, är skyldig att anteckna detta på inteckningshandlingen, om förvärvaren fordrar det. Bestämmelsen har främst till syfte att erinra om lämpligheten av att sådan påskrift sker.

Tredje stycket. Vad som sägs om *förvärvaren* gäller, om han *avlider*, hans dödsbo. Detta är det enda undantaget från den i första stycket fastslagna regeln, att den överlåtna egendomen svarar för inteckningen endast så länge den är i förvärvarens hand. Inteckningshavaren äger således icke vända sig mot efterlevande make, arvinge eller testamentstagare, som övertagit egendomen efter den avlidne. Egendomen kan emellertid bringas att återgå till dödsboet. Har så skett, får inteckningshavaren göra sin rätt gällande mot boet.

Bestämmelserna i förevarande paragraf kan, såvitt gäller enkla skuldebrev, i viss mån sägas utgöra ett undantag från reglerna i 31 § skuldebrevslagen. Att i skuldebrevslagen ta in en erinran härom har emellertid ej funnits erforderligt.

11 §

Bestämmelserna i 10 § äga motsvarande tillämpning, när intecknad verksamhet jämte egendom, i vilken inteckningen gäller, övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller bodelning av annan anledning än näringsidkarens död.

(Jfr *kommförl. 18 §*)

Även när intecknad verksamhet övergår till ny innehavare på annat sätt än genom överlåtelse upphör företagsinteckning att gälla i verksamheten. I vissa sådana fall behövs icke någon särskild bestämmelse för att skydda inteckningshavaren. Beträffande *fusion* mellan aktiebolag finns sålunda speciella lagbestämmelser, som tryggar det överlåtande bolagets borgenärer, bland dem inteckningshavaren. Avtal om fusion kan ej verkställas utan rättens tillstånd, och tillstånd får icke lämnas med mindre de borgenärer som — efter proklama-förfarande — gjort förbehåll om betalning av det överlåtande bolaget blivit förnöjda eller säkerställda (se 174—176 §§ aktiebolagslagen). När *aktiebolags* egendom genom *skifte* övergår till aktieägare, är borgenärernas intresse väl tillgodosett genom regler i lag. Bl. a. gäller att, om skifte sker utan att bolagets gäld betalats eller medel för dess betalning innehållits, den som uppburit något vid skiftet blir återbäringsskyldig i den mån det erfordras för att bolagets borgenärer skall bli tillgodosedda (se 163 § aktiebolagslagen). Vad nu sagts om fusion och skifte gäller även i fråga om ekonomiska föreningar (se 88 och 96—98 §§ lagen om ekonomiska föreningar).

I två särskilda fall då intecknad verksamhet jämte egendom vari inteckning gäller övergår till annan har det ansetts påkallat att skydda inteckningshavaren genom att låta reglerna om överlåtelse äga motsvarande tillämpning. Det ena är, då handelsbolag upplöses genom skifte av bolagets tillgångar, och det andra, då bodelning sker av annan anledning än näringsidkarens död.

I vad stadgandet avser *skifte av handelsbolag* har det motive-

rats med att lagen om handelsbolag och enkla bolag ej innehåller några garantier för att handelsbolagets borgenärer blir tillgodosedda framför bolagsmännen. I 35 § stadgas visserligen, att tillgångarna icke får skiftas, förrän all vederlig gäld betalats eller erforderliga medel därtill avsatts. Dessa bestämmelser har emellertid givits av hänsyn till bolagsmännen. Borgenärerna kan ej hindra, att tillgångarna skiftas, innan skulderna betalats.

Handelsbolag med endast en bolagsman lär kunna upplösas genom att bolagsmannen informellt införlivar bolagets förmögenhet med sina egna tillgångar. Såvitt angår tillämpningen av förevarande stadgande får en sådan åtgärd anses jämställd med skifte.³⁹

Beträffande *bodelning* i anledning av näringsidkarens död har någon särskild bestämmelse ej ansetts behöfelig. I och med dödsfallet inträder dödsboet som innehavare av rörelsen (jfr 3 § andra stycket). Möjligheterna för en borgenär att genom återgång komma åt egendom, som övergått i dödsbodelägares händer, har bedömts utgöra tillräckligt skydd för inteckningshavaren i det fallet att en rörelse tillskiftas dödsbodelägare.

12 §

Har egendom som hör till näringsverksamhet sålts under villkor att den får kvarbliva hos säljaren, är försäljningen, även om avhandling därom behandlats enligt förordningen den 20 november 1845 (nr 50 s. 1) i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva, utan verkan mot innehavare av annan företagsinteckning i verksamheten än sådan som sökts mera än trettio dagar efter det att avhandlingen företeddes inför rätten.

(Jfr *kommförl. 19 §*)

Risken för att inventarier och andra lösören som besväras av företagsinteckning blir föremål för pantsättning torde i regel vara ganska obetydlig. För att en mot tredje man verksam pant rätt i lösören skall uppkomma fordras nämligen, att egendomen överförs i borgenärens besittning, och en näringsidkare har i all-

³⁹ Betänkandet s. 124 (NJA II 1966 s. 157 f).

mänhet ej möjlighet att undvara egendomen. Genom att begagna formen säkerhetsöverlåtelse och iakttä formaliteterna i förordningen den 20 november 1845 i avseende på handel om lösören, som köparen låter i säljarens vård kvarbliva — den s. k. lösörreköpsförordningen — kan emellertid en gäldenär utnyttja lösören som realsäkerhet utan att behöva avstå från besittningen. Det har ansetts påkallat att bereda innehavare av företagsinteckning skydd mot den fara, som lösörreköp skulle kunna utgöra för teckningshavarens säkerhet.

Skyddet består i att *lösörreköp* av egendom som hör till näringsverksamhet förklarats vara *utan verkan mot innehavare av företagsinteckning* i verksamheten. Att låta företagsinteckning få företräde framför ett avsevärt äldre lösörreköp har dock ej ansetts böra komma i fråga. Lösörreköp har sålunda givits företräde framför teckning som sökts senare än 30 dagar efter det lösörreköpsavhandlingen företeddes inför rätten.

Uttrycket att lösörreköpet är »utan verkan mot innehavare av — — — företagsinteckning» kom till på förslag av lagrådet. Kommittén använde i stället den formuleringen, att den sålda egendomen utan hinder av lösörreköpet häftade för företagsinteckningen. Det rörde sig alltså om ett fall då företagsinteckning undantagsvis kunde göras gällande mot den till vilken näringsidkaren överlätit egendomen. Den slutliga lydelsen synes vara mindre klar än kommitténs. Av lagrådets yttrande framgår emellertid ej, att lagrådet ville ge regeln annan saklig innebörd än den hade enligt kommittéförslaget. Vid tolkningen bör man därför kunna hämta ledning av den ursprungliga lydelsen. Meningen måste vara, att lösörreköpet såsom eljest medför den verkan att egendomen ej ingår i säljarens konkurs, men att teckningshavaren kan rikta anspråk mot förvärvaren av egendomen (jfr 10 §). De av säljarens borgenärer som har bättre förmånsrätt än teckningshavaren, t. ex. arbetstagare med lönefordringar, kan däremot icke komma åt egendomen.^{39a}

Stadgandet i denna paragraf är tillämpligt endast så länge

^{39a} Se Hessler i SvJT 1968 s. 569 f.

tradition av egendomen ej ägt rum. Skulle egendomen överlämnas till köparen, kan alltså inteckningsrätten icke vidare göras gällande mot denne.⁴⁰

Bestämmelsen utgör, liksom stadgandena i 10 och 11 §§, ett undantag från principen, att inteckningsrätten gäller endast i egendom, som tillhör den näringsidkare vars verksamhet har intecknats. De begränsningar i fråga om verkan mot tredje man som ansetts nödvändiga i 10 § saknar motsvarighet i förevarande paragraf. Inteckningen gäller alltså mot köparen och dennes successorer utan särskild tidsbegränsning. Denna skillnad har motiverats med att säljaren har egendomen i sin besittning; sådan egendom kan i allmänhet tas i anspråk av hans borgenärer.

Lösöreköp skall ges in till rätten i den ort där egendomen finns. Något centralt register över lösöreköp existerar tyvärr icke. Vill den som tänker lämna kredit mot säkerhet av företagsinteckning förvissa sig om att lösöreköp ej skett, har han att i första hand vända sig till domstolen där egendomen finns. Om egendomen tidigare funnits på annan ort, bör han även undersöka, huruvida lösöreköp inregistrerats hos rätten i den orten.

Det har ej ansetts finnas något praktiskt behov att här ta upp en motsvarighet till bestämmelsen i 10 § första stycket p. 3.

I lösöreköpsförordningen har i samband med tillkomsten av lagen om företagsinteckning införts en ny paragraf, 3 a §, som innehåller en erinran om förevarande stadgande.

13 §

Den som har företagsinteckning till säkerhet för sin fordran äger vid utmätning eller i konkurs rätt till betalning för fordringen ur egendom, i vilken inteckningen gäller, i mån av tillgång och efter det företräde mellan rättsägare som gäller enligt lag. Betalningsrätten avser dock icke ränta för längre tid än två år före den dag då utmätningen skedde eller konkursansökningen gjordes.

Inteckningshavarens rätt till betalning ur egendomen gäller, även om

⁴⁰ Betänkandet s. 124 samt propositionen s. 114 och 165 (NJA II 1966 s. 158 f.).

hans fordran preskriberats eller han underlåtit att anmäla fordringen efter kallelse å okända borgenärer. *Lag 17 dec. 1970.*

(*Jfr kommförsl. 12 § och 26 § 1 st.*)

Första stycket innehåller huvudstadgandet om företagsintecknings rättsverkan. Enligt detta äger inteckningshavaren *rätt att vid utmätning eller i konkurs få betalning* för sin fordran *ur egendom, vari inteckningen gäller, »i mån av tillgång och efter det företräde mellan rättsägare som gäller enligt lag»*. I förhållande till andra borgenärer medför fr. o. m. den 1 januari 1972 företagsinteckning förmånsrätt enligt 5 § första stycket 2 förmånsrättslagen den 17 december 1970. (Tidigare reglerades förmånsrätten i 17 kap. 7 § handelsbalken.) Företagsinteckning får alltså vika för handpanträtt, retentionsrätt och fartygsbeställares förskott (4 § förmånsrättslagen) ävensom vissa fordringar för hyra och arrende (5 § första stycket 1 samma lag) samt, i konkurs, för vissa löne- och pensionsfordringar (11, 12, 16 och 17 §§ nämnda lag). Om det inbördes företrädet mellan flera företagsinteckningar i samma verksamhet finns bestämmelser i 19 §.

Enligt härskande uppfattning kunde förmånsrätten på grund av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier göras gällande endast i företagarens konkurs och således icke vid utmätning.⁴¹ Genom att tillerkänna innehavare av företagsinteckning *rätt till betalning* ur intecknad egendom även *vid utmätning* har lagstiftaren tillmötesgått ett gammalt önskemål. Denna utvidgning av inteckningens rättsverkan torde dock knappast få någon större praktisk betydelse för inteckningshavarna. Det kan nämligen väntas bli ganska sällsynt att utmätning av företagsintecknad egendom fullföljs fram till försäljning; i allmänhet torde näringsidkaren antingen betala utmätningssfordringen inför hotet att den utmätta egendomen realiseras eller

⁴¹ Betänkandet s. 32 och Undén, Svensk sakrätt I, 4 uppl. s. 240; jfr dock Lögdberg s. 240.

också avträda sin egendom till konkurs. Ändringens huvudsakliga betydelse ligger snarast på det psykologiska planet. Att inteckningshavaren kan få betalning vid utmätning innebär, att företagsinteckningen i ett viktigt hänseende jämföras med pant-rätt. Detta har ansetts vara ägnat att höja inteckningsinstitutets anseende.

Förmånsrätt vid utmätning äger rum vare sig det är inteckningshavaren själv eller annan borgenär som fått utmätning.

Införandet av förmånsrätt för företagsinteckning vid utmätning har föranlett ändringar i utsökningslagen. Genom dessa bestämmelser har inteckningshavarens rätt till betalning vid utmätning begränsats så starkt, att man kan säga att förmånsrätten delvis har upphävts. Motivet för begränsningen var hänsyn till dåligt prioriterade och oprioriterade borgenärer. Bestämmelserna innebär i huvudsak följande.^{41a} För att innehavare av företagsinteckning skall kunna få betalning ur intecknad egendom, som utmätts för annan fordran, krävs för det första att han har framställt yrkande därom före auktionen eller, om egendomen har sålts under hand, före köpeskillingsfördelning. Innan försäljning sker av egendom, som hör till näringsverksamhet som kan omfattas av företagsinteckning, skall auktionsförrättaren skaffa gravationsbevis angående verksamheten. Vidare skall han om möjligt underrätta innehavare av företagsinteckning om auktionen genom särskilt kallelsebrev, i regel minst 2 veckor i förväg. Även om inteckningshavaren inom föreskriven tid har framställt yrkande om betalning ur egendomen, kan han vid köpeskillingsfördelningen komma att få stå tillbaka för utmätningssökanden. Det har nämligen föreskrivits, att han icke äger få betalt ur köpeskillingen i den mån sådan betalning måste anses obehörlig för att trygga hans och efterföljande inteckningshavares rätt. Vid denna prövning skall hänsyn tagas även till sådan egendom som gäldenären på annat sätt än genom företagsinteckningen har ställt som säkerhet för inteckningshavarens fordran, t. ex. inteckning i fast egendom. Till belysning av denna bestämmelses verkan anfördes under förarbetena en del exempel av lagberedningen, och departementsche-

Handwritten note: Högskola i Uppsala 31.12.32 85 ang. beträffande möten och utskottet.

fen sade sig förutsätta, att dessa skulle bli vägledande för tillämpningen.^{41a}

Tillämpning av reglerna om utmätning av företagsintecknad egendom för annan borgenärs fordran kan uppenbarligen medföra åtskillig omgång för utmätningssmannen och ställa honom inför svåra avgöranden. Mot den kritik som under remissbehandlingen riktades mot bestämmelserna invände departementschefen bl. a., att det är jämförelsevis få utmätningar som leder till försäljning. Det må emellertid framhållas, att utmätningssmannen redan vid utmätningstillfället — för att kunna bedöma hur mycket egendom som behöver utmätas — kan bli tvungen att ta preliminär ståndpunkt till frågan, om innehavare av företagsinteckning måste tryggas genom betalning ur köpeskillingen.^{41b}

Ränta, som upplupit tidigare än två år före utmätningen eller konkursansökningen, medför ej betalningsrätt ur den in-tecknade egendomen. I fråga om förlagsinteckning och in-teckning i jordbruksinventarier var motsvarande tid tre år. Ändringen har gjorts i syfte att nå överensstämmelse med vad som vid tiden för lagens tillkomst gällde beträffande in-teckning i fast egen-dom. För att in-teckningshavaren utöver det in-tecknade kapital-beloppet skall kunna få ut ränta fordras, att in-teckning med-delats även för ränta.

Att *utmätning* skett *hindrar icke att ansökan om in-teckning beviljas*. Kommittén hade däremot föreslagit, att in-tecknings-ansökan skulle avslås, om det upplystes att utmätning skett före den dag in-teckningen söktes eller samma dag. I sitt yttrande över kommittéförslaget uttalade lagberedningen, att det i vissa fall kunde vara olämpligt, om utmätning fick en sådan effekt. Sålunda skulle en utmätning kanske för lång tid framåt blocke-

^{41a} Se 91 och 139 §§ utsökningslagen, Utsökningsrätt IV (SOU 1966: 7) s. 102 f., 118, 126 och 128 ff., NJA II 1967 s. 282 och 337 ff. samt Olivecrona, Utsökning, 5 uppl. s. 135 ff.

^{41b} Se hänvisningen till Olivecrona i not 41a.

ra inteckningsmöjligheten, även om utmätningen avsåg blott en obetydlig del av egendomen. Vidare kunde näringsidkaren behöva ta ut inteckning för att skaffa pengar till betalning av utmätningssökandens fordran. Beredningen avstyrkte därför den av kommittén föreslagna regeln. Denna upptogs emellertid i huvudsak oförändrad i lagrådsremissen. Lagrådet anslöt sig till lagberedningens mening. Visserligen kunde, framhöll lagrådet, en sådan ordning leda till att en meddelad inteckning kom att sakna egentligt värde, nämligen då all inteckningsbar egendom eller större delen därav var utmätt vid inteckningens beviljande. Risker för rättsförlust av denna orsak måste emellertid anses ringa. Eftersom en företagsinteckning gällde i ett mer eller mindre obestämt kollektiv, måste en normalt aktsam långgivare alltid göra en undersökning rörande egendomen. Att en mera omfattande utmätning därvid skulle undgå upptäckt, syntes osannolikt. I propositionen biträdde departementschefen lagrådets uppfattning att inteckning bör kunna beviljas trots verkställd utmätning. Den i remissförslaget upptagna bestämmelsen av motsatt innehåll uteslöts därför.

Ursprungligen innehöll denna paragraf ett andra stycke, som handlade om konkurrens mellan företagsinteckning och utmätning. Bakgrunden till bestämmelsen var, att företagsinteckning enligt då gällande rätt (17 kap. handelsbalken) hade förmånsrätt före utmätning. Man måste därför förebygga, att utmätning förlorade avsedd verkan genom en samtidigt eller senare sökt företagsinteckning. Stadgandet innebar, att företagsinteckning ej gällde i utmätt egendom, om utmätningen skett före den dag då inteckning söktes eller samma dag. Enligt 9 § tredje stycket förmånsrättslagen den 17 december 1970 gäller fr. o. m. den 1 januari 1972, att förmånsrätt på grund av utmätning har företräde framför förmånsrätt på grund av inteckning, vilken sökts samma dag som utmätningen verkställdes eller senare. Till följd härav har genom lag den 17 december 1970, som träder i kraft den 1 januari 1972, andra stycket i förevarande paragraf upphävts såsom obehövligt. I anslutning härtil har föreskrivits, att 13 § gäller i sin äldre lydelse, om utmätning skett före

ikraftträdandet. Det förutvarande tredje stycket i paragrafen blir i stället andra stycket.

Andra stycket. Den personliga fordran, som ligger till grund för en företagsinteckning, kan falla bort genom *preskription* eller *preklusion*. Beträffande fastighetsinteckningar och andra inteckningar, som medför panträtt, inverkar preskription eller preklusion icke på inteckningsrättens bestånd. Vad som i detta hänseende gällde i fråga om förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier var ej fullt klart. Det hade hävdats, att, eftersom sådan inteckning ej medförde panträtt utan endast förmånsrätt, rättsverkningarna av inteckningen föll bort, om fordringen preskriberades. Även den motsatta uppfattningen hade emellertid sina förespråkare.⁴²

Kommittén ansåg starka praktiska skäl tala för att samma regler borde gälla beträffande företagsinteckning som i fråga om inteckningar vilka grundade panträtt. I båda fallen förelåg en inskriven säkerhetsrätt. Den omständigheten att inteckningsrätten endast i begränsade avseenden utrustats med sådana verkningar, som brukade betecknas såsom sakrättsliga, utgjorde enligt kommitténs mening ej skäl för att behandla företagsinteckning på annat sätt än övriga inteckningar. Överhuvud syntes anledning saknas att låta inteckningsrätten upphöra till följd av att den personliga fordringen försvann, oavsett på vilket sätt detta skedde. Enligt kommitténs mening behövdes ej något uttryckligt stadgande, att företagsinteckning gällde oberoende av att den personliga fordringen preskriberats. Ett förtydligande tillägg härom i preskriptionsförordningen kunde dock måhända vara önskvärt. Det syntes emellertid svårt att anpassa en sådan särregel till förordningens bestämmelser. Däremot föreslog kommittén, att beträffande preklusion den i § 14 i förordningen förekommande uppräknningen av inteckningar kompletterades med företagsinteckning.

Departementschefen förklarade sig i sak vara helt ense med kommittén. Med hänsyn till den osäkerhet som rådde på områ-

⁴² Betänkandet s. 139.

det ansågs emellertid ett uttryckligt stadgande vara önskvärt. Detta borde lämpligen införas i lagen om företagsinteckning. Därigenom undveks de svårigheter, som var förenade med ett ingrepp i preskriptionsförordningen. I enlighet härmed har stadgats, att inteckningshavarens rätt till betalning ur egendomen gäller, även om hans fordran preskriberats eller han underlåtit att anmäla fordringen efter kallelse å okända borgenärer.

14 §

Om egendom, i vilken företagsinteckning gäller, säljes på grund av utmätning eller i konkurs och betalning utfaller på kapitalbeloppet av intecknad fordran, är inteckningen utan verkan till motsvarande belopp.

(Jfr kommförsl. 27 § p. 1)

I denna paragraf, som saknar motsvarighet beträffande förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier, regleras inverkan på inteckningsrätten av att företagsintecknad egendom säljs efter utmätning eller i konkurs och betalning därvid faller ut på kapitalbeloppet av intecknad fordran. Inteckningen blir i detta fall utan verkan till motsvarande belopp.

Enligt 29 § andra stycket skall köpeskillingsfördelningen antecknas i inskrivningsboken, när handling angående fördelningen kommit in till inskrivningsdomaren.

Rätt till omedelbar betalning i vissa fall

15 §

Inteckningshavare äger erhålla betalning för intecknad fordran, fastän denna ej förfallit, om

verksamheten eller väsentlig del därav överlåtes eller upphör eller övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller delning av annan anledning än näringsidkarens död eller, när inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas från detta eller

egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde väsentligt nedgår.

Vid exekutiv försäljning av egendom, i vilken företagsinteckning gäller, äger inteckningshavaren rätt till betalning ur egendomen, även om den intecknade fordringen ej är förfallen till betalning.

(Jfr *kommförl.* 20 §)

Första stycket. Stadganden om rätt för inteckningshavaren att under vissa omständigheter, oberoende av förfallotid, *kräva omedelbar betalning* för intecknad fordran fanns beträffande förlagsinteckning i 11 § FiF och beträffande inteckning i jordbruksinventarier i 10 § JiL.

De bestämmelser i ämnet som meddelats i detta stycke avviker i några hänseenden från de äldre stadgandena. I nära överensstämmelse med vad som tidigare gällde föreligger rätt att kräva omedelbar betalning, om hela den intecknade verksamheten eller en väsentlig del därav överläts eller upphör eller, när inteckningen är begränsad till verksamhet inom visst område, flyttas därifrån. Därmed har likställts de fall då verksamheten eller väsentlig del därav övergår till annan genom skifte av handelsbolags tillgångar eller genom bodelning av annan anledning än näringsidkarens död (jfr 11 §). Att näringsidkaren dör utgör däremot icke i och för sig förfalloanledning; jfr emellertid 21 kap. 9 och 10 §§ ärvdabalken.

Rätt att kräva omedelbar betalning föreligger vidare, om egendomen till följd av vanvård eller naturhändelse eller av annan orsak försämras eller minskas så att säkerhetens värde väsentligt nedgår. Som förebild för denna bestämmelse har använts 8 kap. 14 § i FJB 1960.^{42a} Till skillnad från vad som förut gällde utgör *fara* för minskning av säkerheten icke förfalloanledning. Ändringen torde knappast ha någon praktisk betydelse, eftersom inteckningshavaren oftast icke kan hinna inskrida, innan faran förverkligats. En annan avvikelse är, att bestämmelsen för sin tillämpning icke kräver, att minskningen av säkerheten kan tillskrivas företagarens vållande. Slopandet av detta krav har motiverats med att långivarens intresse att avveckla krediten är lika stort oberoende av vad som är orsaken till värde-

^{42a} Jfr 6 kap. 6 § jordabalken.

minskningen. Endast sådan värdeminskning avses som särskilt hänför sig till den egendom varom är fråga. Förändringar i det allmänna marknadsläget bör således icke vinna beaktande i detta sammanhang. Ett exempel på fall som omfattas av bestämmelsen är, att företagaren överlåter en väsentlig del av rörelsens inventarier utan att skaffa nya.

När det är en bank eller annan kreditinrättning som är långivare brukar lagregler om intecknad fordrans förfallande till omedelbar betalning ersättas av föreskrifter i låneavtalet. Detta förhållande minskar i hög grad den praktiska betydelsen av ifrågavarande bestämmelser.

Stadgandet i *andra stycket* är en konsekvens av att företagsinteckning medför betalningsrätt vid utmätning av intecknad egendom för annans fordran. Innehavare av företagsinteckning har medgivits rätt att vid exekutiv försäljning av egendom, vari inteckningen gäller, erhålla betalning ur egendomen, även om den intecknade fordringen ej är förfallen till betalning. Liknande bestämmelser finns i 26 § lagen om inteckning i fartyg och 20 § lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg.

Ansökan om företagsinteckning m. m.

16 §

Ärende om företagsinteckning upptages av inskrivningsdomaren för stad som är säte för länsstyrelsen i det län där verksamheten bedrivs eller, om näringsidkaren är aktiebolag, bolagets styrelse har sitt säte.

Över ärenden om företagsinteckning föres särskild inskrivningsbok.

(Jfr *kommförl. 9 §*)

Första stycket. Forum i inskrivningsärenden angående förlagsinteckning var, om rörelsen drevs i stad med rådhusrätt, inskrivningsdomaren i staden och i andra fall inskrivningsdomaren för residensstaden i det län där rörelsen drevs. Ärenden om

inteckning i jordbruksinventarier handlades av inskrivningsdomaren vid den rätt varunder fastigheten eller, om fastigheterna var flera, huvudfastigheten lydde.

Kommittén föreslog, att inskrivningsärendena rörande företagsinteckning skulle centraliseras till en för hela riket gemensam inskrivningsmyndighet vid Stockholms rådhusrätt. I propositionen frångicks emellertid detta förslag. Man inskränkte sig till en centralisering länsvis. *Huvudregeln angående forum i inskrivningsärenden* om företagsinteckning är, att ärendet tas upp av inskrivningsdomaren för den stad, som är säte för länsstyrelsen i det län, där verksamheten bedrivs. Eftersom begreppet stad avskaffats i rättsligt hänseende och jordabalken infört termen inskrivningsmyndighet, bör bestämmelsen läsas som om det stod inskrivningsmyndigheten för den kommun, som etc. Med hänsyn till att *aktiebolag* kan ta ut riksomfattande inteckningar skall emellertid ärende om inteckning i aktiebolags verksamhet, oberoende av var verksamheten drivs, alltid tas upp av inskrivningsmyndigheten för den kommun, som är säte för länsstyrelsen i det län, där bolagets styrelse har sitt säte.

Angående ändring av sätet för aktiebolags styrelse se 31 §.

Enligt lagen den 29 november 1968 om rätt för utlänning och utländskt företag att idka näring här i riket kan utländskt aktiebolag få tillstånd att driva näringsverksamhet i Sverige. Verksamheten skall drivas genom ett avdelningskontor med självständig förvaltning (filial), som skall registreras i ett särskilt register (filialregistret). Av grunderna för vad som gäller för svenska aktiebolag synes följa, att ärende om inteckning i verksamhet som drivs genom sådan filial skall tas upp av inskrivningsmyndigheten för den ort där enligt filialregistret filialkontoret skall vara beläget.

Enligt *andra stycket* skall särskild inskrivningsbok föras över ärenden om företagsinteckning. Närmare bestämmelser om inskrivningsboken och dess förande ges i 4—13 §§ tillämpningsföreskrifterna. I boken, som inrättas enligt lösbladssystem, skall särskilt upplägg göras för varje *verksamhet* beträffande vilken in-

teckningsärende förekommer, dvs. varje inteckningsenhet. Om en och samma näringsidkare driver flera verksamheter, som han låter särinteckna, skall alltså särskilt upplägg göras för varje sådan verksamhet. I dylika fall skall uppläggen innehålla hänvisning till varandra.

Det är självfallet önskvärt att *namn- eller firmaändring*, som sker sedan upplägg gjorts i inskrivningsboken, blir antecknad i boken. Annars finns det risk för att en senare inteckning kan bli införd som första inteckning på ett nytt upplägg eller att gravationsbevis blir oriktiga. Kommittén ansåg, att inskrivningsdomaren självmant borde anteckna firmaändringar med ledning av kungörelser i Post- och Inrikes Tidningar och att det kunde övervägas att ålägga namnmyndigheten att underrätta inskrivningsdomaren om namnändringar. Departementschefen fann emellertid ett sådant förfarande vara onödigt omständligt. Enligt hans mening borde man — i enlighet med den praxis som utbildats vid Stockholms rådhusrätt — kunna nöja sig med att anteckna namn- eller firmaändringar i anslutning till handläggning av ärenden som rörde vederbörande näringsidkare. I 7 § tillämpningsföreskrifterna har föreskrivits, att namn- eller firmaändring, »som kommer till inskrivningsdomarens kännedom», skall antecknas i inskrivningsboken. Ett av de sätt på vilka inskrivningsdomaren kan få sådan kännedom är, att näringsidkaren själv anmäler ändringen.

Enligt justitiedepartementets anvisningar bör ett särskilt kortregister läggas upp över alla i inskrivningsboken upptagna enskilda näringsidkare med utgångspunkt från folkbokföringsnummer (nu personnummer). Genom kontroll i detta kan felaktiga införingar till följd av namnändringar undvikas. För aktiebolag skall enligt 17 § i lagen registreringsbevis, som företes vid ansökan om inteckning, bl. a. innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma. Genom studium av ett sådant bevis elimineras risken för att en firmaändring leder till felaktigheter i inskrivningsboken. Även vid beställning av gravationsbevis för aktiebolag skall sådant registreringsbevis inges (15 § tillämpningsföreskrifterna). Det hade uppenbarligen varit önskvärt

att lagen ställt samma krav beträffande registreringsbevis för handelsbolag och ekonomiska föreningar. I justitiedepartementets anvisningar uttalas, att en kontroll per telefon hos handels- eller föreningsregistret i tveksamma fall icke kan vara alltför betydande att utföra.

17 §

När inteckning sökes, skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren.

I ärendet skall inges intyg av kronofogdemyndighet att den som medgivit inteckningen driver näringsverksamhet som avses i inteckningsmedgivandet. Intyg fordras dock icke om förhållande som är känt för inskrivningsdomaren.

Utredning huruvida näringsidkaren är bokföringsskyldig skall vid behov förebringas i ärendet.

Är näringsidkaren skyldig att ha registrerad firma för verksamheten, skall bevis företes om registrering av firman. Registreringsbevis för aktiebolag skall innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte. Är näringsidkaren fysisk person eller dödsbo, skall styrkt uppgift lämnas om födelsetid och födelsenummer.

(Jfr *kommförl. 10 §*)

Paragrafen innehåller föreskrifter om vilka handlingar som skall företes vid ansökan om inteckning; jfr 3 § FiF och 3 § JiL.

Enligt *första stycket* skall fordringshandlingen ges in till inskrivningsdomaren. Att det är huvudskriften som avses följer av handlingens natur.

För förlagsinteckning fordrades intyg av polismyndighet, att förlagstagaren utövade den uppgivna rörelsen och att denna var av sådan art och drevs i den omfattning, som angavs i FiF. Kravet på dylikt s. k. *driftsbevis* har ansetts böra bibehållas (*andra stycket*). Att den som medgivit den sökta inteckningen utövar sådan verksamhet, som inteckningen avses skola omfatta, är en grundförutsättning för att ansökningen skall kunna bifallas. Genom intyg av myndighet bör styrkas, att denna förutsättning är uppfylld. Utfärdandet av driftsbevis har anförtratts åt krono-

fogdemyndigheten. Skall sökt inteckning omfatta två eller flera branscher, synes driftsbeviset behöva avse endast verksamhet inom någon av dessa. Detta får anses följa av stadgandet i 3 §. På samma sätt bör det, då inteckning söks i verksamhet inom två eller flera kommuner inom ett län, vara tillräckligt med ett bevis, som anger att verksamhet bedrivs inom någon av dessa kommuner.⁴³ Och aktiebolag, som söker riksomfattande inteckning utan begränsning till bransch, bör ej behöva styrka mer än att det driver verksamhet på någon ort inom riket. Det är uppenbarligen meningslöst att kräva intyg om förhållande som är känt för inskrivningsdomaren. I lagtexten har uttryckligen erinrats om att intyg ej fordras i ett sådant fall.

Bokföringsskyldighet är i regel en förutsättning för att företagsinteckning skall kunna erhållas (se 2 §). I *tredje stycket* har därför föreskrivits, att *utredning, huruvida näringsidkaren är bokföringsskyldig*, vid behov skall förebringas i ärendet. Enligt bokföringslagen är alla aktiebolag, handelsbolag, ekonomiska föreningar och sambruksföreningar bokföringsskyldiga. Om näringsidkaren är ett sådant rättssubjekt behövs alltså icke någon särskild utredning i detta hänseende. För enskild näringsidkare erfordras däremot ibland sådan utredning (jfr s. 20 n). Därvid bör godtas intyg t. ex. av auktoriserad revisor eller av person, som handelskammare eller företagarsammanslutning utsett för ifrågavarande uppgift. Godkännas bör också av annan trovärdig person utfärdat intyg, som innehåller uppgifter om rörelsens art, antalet anställda eller andra förhållanden, av vilka kan slutas att bokföringsskyldighet föreligger.⁴⁴ Ofta kan det vara lämpligt att ifrågavarande uppgifter tas in i driftsbeviset.

Om näringsidkaren är skyldig att ha registrerad firma för verksamheten, skall enligt *fjärde stycket* p. 1 *bevis* företes om registrering av firman. I 8 § lagen den 13 juli 1887 angående

⁴³ Betänkandet s. 117 och propositionen s. 122 (NJA II 1966 s. 167).

⁴⁴ Betänkandet s. 117.

handelsregister, firma och prokura stadgas, att envar, som vill idka handel eller annan näring med vars utövande följer skyldighet att föra handelsböcker, är pliktig att till införande i handelsregistret anmäla firma. Från denna anmälningsskyldighet undantas fartygsredare och rederier, aktiebolag, ömsesidiga försäkringsbolag, registrerade föreningar och sparbanker. Alla de sålunda undantagna utom redare och rederier är emellertid på grund av föreskrifter i andra lagar skyldiga att låta registrera firma. Firmabevis fordras således praktiskt taget vid alla ansökningar om företagsinteckning utom när det gäller jordbruk eller skogsbruk.

Patent- och registreringsverket utfärdar på begäran bevis innehållande alla olika uppgifter, som tid efter annan införts i aktiebolagsregistret beträffande ett och samma aktiebolag. Alla ärenden rörande företagsinteckning beträffande samma aktiebolag skall redovisas hos inskrivningsmyndigheten för den kommun som är säte för länsstyrelsen i det län, där bolagsstyrelsen vid varje tidpunkt har sitt säte. Har aktiebolagsstyrelsens säte ändrats, bör det därför åligga denna myndighet att från det län, där bolaget tidigare haft sitt säte, infordra handlingar rörande tidigare inteckningsärenden i fråga om samma bolag. Med ledning av ett fullständigt bevis kan inskrivningsdomaren utröna var äldre inteckningar i bolagets verksamhet kan tänkas finnas. Därför har i p. 2 av fjärde stycket stadgats, att registreringsbevis för aktiebolag skall innehålla uppgift om de ändringar i fråga om bolagets firma och styrelsens säte, som må ha förekommit (jfr 31 §).

Beträffande företagare, som är fysisk person och saknar firma, t. ex. jordbrukare, är företagarens namn otillräckligt som medel för att skilja honom från alla andra företagare. Som ytterligare kännetecken har det befunnits lämpligt att använda folkbokföringens identitetsbeteckning. Den kallades vid tiden för lagens tillkomst folkbokföringsnummer och bestod av uppgift om födelsetiden i förening med födelsennummer. Benämningen folkbokföringsnummer har genom folkbokföringsförord-

ningen den 9 juni 1967 ersatts av beteckningen *personnummer*. Detta innehåller förutom födelsetid och födelsenummer även en kontrollsiffra. Vad angår enskild näringsidkare med registrerad firma kunde namnet och firman tillsammans synas tillräckliga för identifieringen. Så torde dock ej vara fallet. Intet hindrar nämligen att en och samma person driver verksamhet under flera firmor. Man kan alltså ej veta, huruvida en i inskrivningsboken förekommande person med viss firma är identisk med en person som har samma namn men annan firma. Vidare är det ej helt uteslutet, att två eller flera personer har såväl samma namn som samma firma. Folkbokföringens identitetsbeteckning har därför ansetts böra — jämte namnet — användas som identifieringsmedel i samtliga fall då företagaren är fysisk person och således oavsett om han har registrerad firma eller ej. Det samma gäller dödsbo. Föreskrift härom har intagits i p. 3. Personnumret kan styrkas genom uppvisande av debetsedel, försäkringsbesked, personbevis m. m.

Varje aktiebolag har i aktiebolagsregistret ett nummer, som alltid följer bolaget och icke påverkas av ändringar i fråga om firman. Uppgift om detta nummer finns på varje registreringsbevis. Enligt 7 § i tillämpningsföreskrifterna skall i överskriften på varje blad i inskrivningsboken anges personnummer för fysisk person eller dödsbo och för aktiebolag dess nummer i aktiebolagsregistret. Dessa uppgifter skall enligt 16 § i tillämpningsföreskrifterna även inflyta i gravationsbevis angående verksamheten.

18 §

Inteckningsansökan skall omedelbart avslås, om

1. ansökningen strider mot bestämmelse i 2—7 §§,
2. bestämmelserna i 8 § och 17 § första stycket ej iakttagits, eller
3. den som medgivit inteckningen eller, om medgivandet lämnats av två eller flera, någon av dem är i konkurs eller försättes i konkurs den dag då inteckningen sökes.

Skall ansökan ej avslås omedelbart, må ärendet uppskjutas till viss senare inskrivningsdag för utredning. Sökanden må därvid föreläggas

att fullgöra de åtgärder som fordras för att ärendet skall kunna avgöras. Fullgör sökanden icke vad som förelagts honom, må ansökningen förklaras förfallen. Erinran om detta skall lämnas i föreläggandet.

Inteckning som meddelats i strid mot bestämmelsen i första stycket 3 är utan verkan.

(Jfr kommförl. 11 § och 26 § 2 st.)

I *första stycket* uppräknas under tre punkter de viktigaste av de fall då *inteckningsansökan omedelbart skall avslås*. Avslagsbeslut skall meddelas, så snart någon av de angivna omständigheterna befunnits föreligga. Stadgandet hindrar emellertid icke, att inskrivningsdomaren under hand sätter sig i förbindelse med ingivaren för att höra efter, huruvida denne påfordrar formligt beslut i ärendet eller återkallar ansökningen.

Under p. 1 anges som avslagsgrund, att ansökningen strider mot bestämmelse i 2—7 §§. Avslagsbeslut skall alltså meddelas, om näringsidkaren icke är bokföringsskyldig, såvida ej ansökningen avser jordbruk eller skogsbruk, om den sökta teckningen har annan omfattning än som sägs i 3 och 5 §§, om teckningsmedgivandet innehåller begränsning i förhållande till bestämmelserna i 4 § angående den egendom vari företagsinteckning gäller, om den sökta teckningen strider mot förbudet i 6 § mot gemensam teckning i skilda näringsidkares verksamhet eller mot bestämmelsen i 7 § att teckning får meddelas endast för visst kapitalbelopp i svenskt mynt jämte ränta.

Enligt p. 2 skall vidare omedelbart avslag bli följden, om formföreskrifterna i 8 § angående teckningsmedgivandet ej iakttagits eller om fordringshandlingen ej ingivits i huvudskrift.

Slutligen föreligger enligt p. 3 avslagsanledning, om den som medgivit teckningen — eller, då medgivandet lämnats av två eller flera, någon av dem — är i konkurs eller försätts i konkurs den dag då teckningen söks. Skulle teckning beviljas i strid med denna föreskrift, är den enligt stadgande i tredje stycket utan verkan. Enligt uttalande av departementschefen torde man normalt kunna begära att inskrivningsdomaren före meddelandet av teckning förvissas sig om att näringsidkaren

ej är försatt i konkurs vid den domstol där inskrivningsdomaren själv utövar sin tjänst. Det kunde, ansåg departementschefen, också övervägas att införa en skyldighet för vederbörande myndighet att underrätta inskrivningsdomaren om att näringsidkare försatts i konkurs. Sedermera har i 21 § konkurslagen föreskrivits att om i konkursbo finns egendom, som hör till sådan näringsverksamhet som kan vara föremål för företagsinteckning, anmälan om konkursen ofördröjligen skall sändas till den inskrivningsdomare, som har att uppta ärenden angående inteckning i verksamheten, samt att denne har att på första inskrivningsdag göra anteckning i inskrivningsboken. Det är emellertid ej säkert att i boken finns något upplägg för konkursgäldenärens verksamhet; denna kan vara ointecknad. Enligt 20 § tillämpningsföreskrifterna skall särskild förteckning föras över sådana näringsidkare i länet, som enligt erhållen upplysning är försatta i konkurs men för vilka ej finns upplägg i inskrivningsboken. Av 4 § tillämpningsföreskrifterna framgår, att denna förteckning räknas som en del av inskrivningsboken. I justitiedepartementets anvisningar framhålls, att inskrivningsdomaren skall kontrollera, om näringsidkare i vars verksamhet inteckning söks finns upptagen i denna förteckning.

Uppräkningen av avslagsanledningar i första stycket är ej avsedd att vara uttömmande. Det till lagrådet remitterade förslaget innehöll, i likhet med kommitténs förslag, en generell bestämmelse, att ansökningsen skulle omedelbart avslås, om det var uppenbart att inteckningsmedgivandet var ogiltigt av annan grund än förut sagts. Som exempel på sådana fall nämnde kommittén, att medgivandet ej underskrivits av behörig firmatecknare. Lagrådet anmärkte emellertid, att bestämmelsen innefattade endast en allmän rättsgrundsats, som skulle iakttas även utan uttryckligt stadgande, och förordade därför, att stadgandet skulle uteslutas såsom obehövt. I enlighet härmed uteslöts bestämmelsen i propositionen.

Underlåtenhet att iakttä reglerna i 17 § andra — fjärde styckena (driftsbevis, utredning om bokföringsplikt, registreringsbe-

vis, styrkt uppgift om födelsetid och födelsenummer) har ej ansetts böra föranleda omedelbart avslag på ansökningen. I stället bör ärendet uppskjutas för komplettering. För dessa och andra fall då anledning till omedelbart avslag visserligen ej föreligger men ytterligare utredning behövs har i *andra stycket* av förevarande paragraf upptagits bestämmelser om *uppskov*. För dessa har 27 kap. 15 § i FJB 1960 delvis tjänat som förebild.⁴⁵

Uppskov skall alltid ske till viss inskrivningsdag. Vilandeförklaring på obestämd tid får ej förekomma. I samband med beslut om uppskov äger inskrivningsdomaren förelägga sökanden att sist på den dag till vilken ärendet uppskjutits fullgöra de åtgärder som fordras för att ärendet skall kunna avgöras. Vilka åtgärder det är fråga om skall givetvis anges i beslutet. Påföljden av underlåtenhet att efterkomma ett sådant föreläggande är, att ansökningen må förklaras förfallen. Ansökningen förfaller således ej automatiskt, utan det krävs ett särskilt beslut därom. I fråga om här avsedda förelägganden bör bestämmelserna i 32 kap. rättegångsbalken i tillämpliga delar lända till efterrättelse.

Av allmänna processuella regler följer, att meddelat föreläggande skall delges den till vilken det är riktat. Därvid skall reglerna i delgivningslagen den 29 juni 1970 äga tillämpning. Delgivningen skall ske genom inskrivningsdomarens försorg (2 § nämnda lag).

Företräde mellan företagsinteckningar och särskilda åtgärder beträffande sådan inteckning

19 §

Omfattas samma verksamhet av flera företagsinteckningar, ger den inteckning företräde till betalning som sökts först. Inteckningar som sökts samma dag ge lika rätt, om annat icke följer av andra stycket.

Inteckning, vilken sökes samma dag som annan inteckning, skall förklaras gälla efter den andra, om sökanden begär det. Inteckning som förklaras gälla efter annan gäller efter inteckning med lika förmånsrätt eller med bättre förmånsrätt än den andra inteckningen, även om detta ej anges i beslutet.

⁴⁵ Jfr 19 kap. 9 § jordabalken.

(Jfr kommförsl. 13 och 14 §§)

Som förut nämnts åtnjuter innehavare av företagsinteckning i förhållande till övriga borgenärer förmånsrätt enligt 5 § 1 stycket 2 förmånsrättslagen. *Företrädesordningen mellan flera företagsinteckningar i samma verksamhet* behandlas i förevarande paragraf.

Första stycket innehåller huvudbestämmelsen. Den motsvarar i sak vad som enligt 17 kap. 7 § handelsbalken gällde beträffande förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier. Den inteckning som sökts först ger företräde till betalning, och inteckningar som sökts samma dag ger lika rätt. I detta sammanhang må erinras om att alla ansökningar som kommer in mellan två inskrivningsdagar anses gjorda först på den senare inskrivningsdagen (25 § andra stycket). De betraktas alltså som gjorda samma dag, oberoende av vilken dag de faktiskt kom in.

På begäran av sökanden kan emellertid enligt *andra stycket* i samband med intecknings meddelande förklaras, att inteckningen skall gälla efter annan inteckning, som sökts samma dag. I fråga om förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier fanns icke något motsvarande stadgande, men det ansågs likväl att sådan förklaring kunde meddelas. Söks samtidigt tre eller flera inteckningar, kan icke en av dem få placeras efter en av de andra utan att också sättas efter den eller dem, som skall gälla med lika förmånsrätt som denna eller med bättre rätt än denna. Genom särskild föreskrift i p. 2 har förklaring att en inteckning sätts efter en annan inteckning givits sådan verkan, även om det ej skulle ha utsagts i beslutet. Om t. ex. tre inteckningar söks samma dag och det förklaras, att inteckning II skall gälla efter inteckning I samt inteckning III efter inteckning II, kommer alltså inteckning III att gälla också efter inteckning I, vare sig detta anges i beslutet eller ej.

Det inbördes företrädet mellan inteckningar kan ändras genom postposition; se 22 §.

20 §

Så länge företagsinteckning gäller må den intecknade fordringshandlingen, om den kommit i näringsidkarens hand, utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt.

(Jfr *kommförl. 15 §*)

Paragrafen motsvarar 10 § FiF och 9 § JiL. Enligt dessa bestämmelser kunde en intecknad fordringshandling, som inlösts av gäldenären eller eljest kommit i hans hand och som fortfarande var gällande, belånas på nytt och medförde då samma rätt som tidigare. Vidare ansågs enligt rättspraxis ett s. k. överhypotek kunna pantförskrivas för annan borgenärs fordran (se NJA 1957 s. 495). Bestämmelse saknades för det fallet att en inteckning låg obelånad hos gäldenären, när denne försattes i konkurs. Den allmänna uppfattningen var emellertid, att inteckningen ej medförde någon förmånsrätt för konkursboet (= de oprioriterade borgenärerna) och att i stället efterföljande inteckningshavare ryckte upp på den lediga platsen i förmånsrättsordningen.⁴⁶ Ägarhypotek ansågs alltså icke förekomma. Om en inteckning vid konkursutbrottet var belånad endast delvis, tillämpades samma princip beträffande den obelånade delen.

Kommittén övervägde att föreslå regler om ägarhypotek. Sådana skulle innebära, att vid utmätning företagaren själv och vid konkurs hans oprioriterade borgenärer ägde tillgodosöra sig den med inteckning förenade förmånsrätten, i den mån inteckningen var obelånad. Vissa principiella skäl kunde enligt kommitténs mening åberopas för att man införde ägarhypotek i fråga om företagsinteckning. Vidare skulle det från rättssystematisk synpunkt vara en fördel, om man i detta hänseende behandlade företagsinteckning på samma sätt som fastighetsinteckning. Kommittén ansåg emellertid, att införande av ägarhypotek vid företagsinteckning sannolikt skulle få liten reell

⁴⁶ Undén, *Svensk sakrätt I*, 4 uppl. s. 239, Welamson i SvJT 1947 s. 666 f. och Grönfors i SvJT 1953 s. 248. Jfr Lögberg s. 246 ff. och Lögberg, *Några spörsmål angående förlagsinteckning* (1952) s. 30.

betydelse men förorsaka besvär. Banker och andra kreditinrättningar, som avsåg att lämna kredit mot sekundär inteckning, kunde nämligen väntas komma att regelmässigt kräva pantförskrivning även av eventuellt uppkommande ägarhypotek på bättre liggande inteckningar. Med hänsyn härtill och till att ägarhypotek skulle kräva tämligen vidlyftiga lagbestämmelser stannade kommittén för att föreslå, att den dittillsvarande ordningen skulle bestå. Bland remissinstanserna framträdde icke någon förespråkare för ägarhypotek Departementschefen anslöt sig till kommitténs uppfattning.

I överensstämmelse med vad som förut gällde stadgas i denna paragraf, att så länge företagsinteckning gäller må den intecknade fordringshandlingen, om den kommit i näringsidkarens hand, utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt.

Tredje lagutskottet påpekade, att det stundom kunde vara svårt att avgöra, huruvida företagsinteckning, som kommit i näringsidkarens hand, alltjämt gällde och sålunda kunde utges på nytt med oförändrad inteckningsrätt. Stor uppmärksamhet krävdes sålunda av kreditgivaren för att i dylikt fall kunna fastställa, vilket kreditvärde som tillkom en sådan inteckningshandling. Bl. a. måste uppmärksammas, att samma firma — under olika tider — kunde ha innehafts av olika juridiska personer.

I sistnämnda hänseende synes kreditgivaren kunna få trygghet genom att ta del av registreringsbevis, som innehåller uppgift om den dag då den juridiska personen registrerades och om eventuella firmaändringar.

21 §

En eller flera intecknade fordringshandlingar må utbytas mot en eller flera nya fordringshandlingar. För utbyte skola alla handlingarna inges till inskrivningsdomaren. De nya handlingarna skola upptaga näringsidkarens medgivande till inteckning, styrkt av två vittnen.

Flera intecknade fordringshandlingar må ej utbytas, om de icke äga lika rätt eller gälla med förmånsrätt omedelbart efter varandra.

Sättas vid utbyte flera fordringshandlingar i stället för en eller flera, skall på begäran av sökanden bestämmas i vilken ordning de nya hand-

lingarna skola medföra förmånsrätt. Om sådant beslut gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

(Jfr *kommförsl.* 22 §)

I fråga om fordringsinteckning i fast egendom fanns i 21 § inteckningsförordningen föreskrifter om *utbyte av inteckningshandling* mot en eller flera nya inteckningshandlingar. Varken FiF eller JiL innehöll någon motsvarighet till dessa bestämmelser. Med hänsyn härtill ansågs i rättspraxis, att utbyte ej kunde ske (NJA 1952 s. 496).

Det har ansetts önskvärt att för företagsinteckningens del öppna möjlighet till utbyte av inteckningshandlingar. Bestämmelserna härom har utformats i anslutning till 30 kap. 12 och 13 §§ i FJB 1960. I olikhet med vad som gällt beträffande fastighetsinteckning och vad som enligt jordabalken (22 kap. 8 §) gäller i fråga om pantbrev skall utbyte kunna användas även för att slå samman flera inteckningshandlingar till en enda eller för att dela upp summan av flera inteckningars kapitalbelopp på flera nya inteckningshandlingar på vilket sätt som helst. Man kan alltså t. ex. byta ut två inteckningshandlingar på vardera 25 000 kr. mot en på 35 000 kr. och en på 15 000 kr. eller mot fem på 10 000 kr. Om icke särskild bestämmelse meddelas angående det inbördes företrädet (se tredje stycket), får varje ny inteckningshandling en proportionell andel i den förmånsrätt som var förenad med var och en av de gamla inteckningshandlingarna.⁴⁷

För utbyte fordras enligt *första stycket*, att såväl den eller de gamla inteckningshandlingarna som den eller de nya ges in till inskrivningsdomaren. De nya inteckningshandlingarna skall innehålla näringsidkarens medgivande till inteckning, styrkt av två vittnen.

Ett utbyte får ej medföra någon ökning av betalningsförpliktelsen. Däremot torde det ej finnas något hinder mot att vid utbyte av en inteckningshandling mot flera höja räntan i

⁴⁷ SOU 1960:25 s. 769.

någon av dem, såframt räntan i den eller de andra sänks i motsvarande mån.⁴⁸ Summan av de nya inteckningshandlingarnas kapitalbelopp måste vara lika stor som den eller de gamla handlingarnas. Räntan torde däremot kunna sänkas. Det kan bli aktuellt t. ex. när flera handlingar med olika räntefot skall slås samman. I fråga om fastighetsinteckning har förfallotiden ansetts kunna ändras i samband med utbyte (se NJA 1928 s. 7 och 1950 s. 123). Detsamma bör gälla beträffande företagsinteckning.

En förutsättning för att flera inteckningshandlingar skall kunna bytas ut mot en enda måste uppenbarligen vara, att inteckningarna gäller med lika rätt eller med förmånsrätt omedelbart efter varandra. Samma krav bör tydligen uppställas för utbyte av flera inteckningshandlingar mot flera nya; en sammanslagning av de gamla inteckningshandlingarna ingår ju som ett led i åtgärden. Ett stadgande av denna innebörd har intagits i *andra stycket*. Skulle företrädesordningen vara en annan, måste först postposition ske, innan utbyte kan genomföras. Två inteckningar kan ej anses gälla omedelbart efter varandra, om någon av dem vid sin sida har en inteckning med lika rätt.⁴⁹

När flera fordringshandlingar sätts i stället för en eller flera, kan enligt *tredje stycket* på begäran av sökanden bestämmas, i vilken ordning de nya handlingarna skall medföra förmånsrätt. Därvid skall på grund av hänvisning i p. 2 tillämpas bestämmelsen i 19 § *andra stycket* p. 2 att inteckning, som förklaras gälla efter annan, gäller efter inteckning med lika förmånsrätt eller med bättre förmånsrätt än den andra, även om detta ej anges i beslutet. Om den inteckning som utbytet avser vid sin sida har en annan inteckning med lika rätt, kan sålunda icke någon av de nya inteckningshandlingarna få sättas

⁴⁸ SOU 1960:25 s. 769 f.

⁴⁹ SOU 1960:25 s. 770.

efter den eller de andra utan att också placeras efter den inteckning som står vid sidan av den utbytta. Och skulle vid utbyte förklaras, att inteckningshandling II skall gälla efter I samt inteckningshandling III efter II, gäller III också efter I, även om detta ej anges i beslutet.

22 §

Företagsinteckning må nedsättas efter annan sådan inteckning. För nedsättning skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren. Om beslut angående nedsättning gäller bestämmelsen i 19 § andra stycket andra punkten.

(Jfr *kommförl.* 23 §)

Denna paragraf, som ersätter bestämmelser i 9 § FiF och 8 § JiL, innehåller regler om nedsättning (*postposition*) av inteckning. För sådan åtgärd fordras endast, att inteckningshandlingen med begäran om nedsättning ges in till inskrivningsdomaren. Det krävs alltså icke något medgivande av den intecknade egendomens ägare. Detta beror på att ägarhypotek ej förekommer vid företagsinteckning.

Av hänvisningen till 19 § andra stycket p. 2 följer, att beslut varigenom en inteckning sätts efter en annan inteckning medför, att den nedsatta inteckningen kommer att gälla också efter mellanliggande inteckningar, vare sig detta angivits i beslutet eller ej. Om i en verksamhet finns inteckningarna A, B och C med förmånsrätt i den ordning de nämnts och A sätts ned efter C, gäller den alltså även efter B.

23 §

Företagsinteckning må dödas helt eller för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet. För sådan åtgärd skall fordringshandlingen inges till inskrivningsdomaren. Dödning såvitt avser viss verksamhet må ej ske utan näringsidkarens medgivande och ej heller på sådant sätt att inteckningsförhållandena komma att strida mot bestämmelse i 3 eller 5 §.

(Jfr *kommförl.* 24 §)

De i denna paragraf meddelade reglerna om *dödning av inteckning* ersätter bestämmelser i 9 § FiF och 8 § JiL.

Inteckning kan dödas helt eller för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet. När det gäller total dödning eller dödning för visst belopp fordras, förutom begäran om åtgärden, endast att inteckningshandlingen ges in till inskrivningsdomaren; medgivande av den intecknade egendomens ägare krävs alltså ej.

Beträffande *dödning av inteckning, såvitt den avser viss verksamhet*, stadgas att den icke får ske utan näringsidkarens medgivande och ej heller på sådant sätt, att inteckningsförhållandena kommer att strida mot bestämmelse i 3 eller 5 §. Kravet på näringsidkarens samtycke till sådan dödning kom till under departementsbehandlingen. Det framhölls, att det enligt 8 § är näringsidkaren själv som anger vilken verksamhet som skall intecknas. Inteckningshavaren bör då icke via ett dödningsförfarande kunna vålla olägenheter för näringsidkaren med avseende på dennes fortsatta möjligheter att utnyttja kreditunderlaget för separata eller generella företagsinteckningar. Visserligen torde de största riskerna undanröjas redan genom bestämmelsen att dödning icke får ske på sådant sätt, att inteckningsförhållandena kommer att strida mot bestämmelse i 3 eller 5 §. I syfte att skapa garanti för att en dödning i viss verksamhet ej är till skada för näringsidkaren ansåg emellertid departementschefen, att man också borde kräva dennes samtycke till sådan dödningsåtgärd.

Att dödning såvitt avser viss verksamhet icke får ske så, att inteckningsförhållandena därefter kommer att strida mot bestämmelse i 3 § innebär, att inteckningens omfattning efter åtgärden måste vara begränsad på något av de sätt som är tillåtna, när det gäller meddelande av ny inteckning. En inteckning som omfattar all näringsidkarens verksamhet inom ett län kan dödas, såvitt den avser all verksamhet av viss art, all verksamhet inom en eller flera kommuner eller verksamhet av viss art inom en eller flera kommuner. Dödning kan också ske på det sättet, att inteckningen i fortsättningen endast avser verk-

samhet av viss art eller verksamhet inom viss eller vissa kommuner. Generell riksinteckning för aktiebolag kan vidare dödas beträffande ett eller flera län eller beträffande verksamhet av viss art inom ett eller flera län. Även när det gäller dödning måste man beakta förbudet i 3 § första stycket p. 3 mot begränsning till annan verksamhet än jordbruk eller skogsbruk i fall då verksamheten ej är förenad med bokföringsskyldighet. Att döda inteckning, såvitt den avser viss fastighet, är möjligt endast i fråga om vattenkraftverk.

Villkoret att dödning såvitt avser viss verksamhet icke får ske så, att inteckningsförhållandena efter åtgärden kommer i strid mot 5 §, betyder att, om det finns flera inteckningar som besvärar den verksamheten, alla måste dödas i den delen.

Enligt 13 § i 1927 års lag om dödande av förkommen handling äger domstol under vissa förutsättningar förordna att inteckning må, på därom hos vederbörande inskrivningsdomare gjord ansökan, dödas utan inteckningshandlingens företeende.

24 §

I inskrivningsboken skall på begäran av den som uppvisar antecknad fordringshandling antecknas vem som innehar handlingen.

Anmäler den, som senast antecknats som innehavare av antecknad fordringshandling, skriftligen att innehavet upphört, skall förhållandet anmärkas i inskrivningsboken.

(Jfr *kommförl.* 25 §)

Här upptagna bestämmelser angående *anteckning om innehav* av antecknad fordringshandling ersätter 8 a § FiF och 7 a § JiL.

För att inteckningshavaren skall få sitt innehav av den intecknade fordringshandlingen antecknat i inskrivningsboken krävs, att han visar upp fordringshandlingen för inskrivningsdomaren. Den tidigare medgivna möjligheten att visa upp handlingen för annan inskrivningsdomare än den som har att

handlägga ärenden angående inteckningen har slopats. Som skäl härför har åberopats, att motsvarande möjlighet beträffande fastighetsinteckning utnyttjats i mycket liten utsträckning.

Anteckning om innehav ger inteckningshavaren säkerhet för att bli underrättad om vissa åtgärder, som kan inverka på hans rätt, t. ex. ansökan enligt lagen om dödande av förkommen handling och exekutiv auktion.

Beträffande anmälan om att innehav upphört har i överensstämmelse med 30 kap. 21 § i FJB 1960 kravet på att anmälan skall vara styrkt av vittnen fått utgå.

Jordabalkens bestämmelser angående anteckning om innehav innebär en väsentlig förenkling av förfarandet i förhållande till vad som gäller vid företagsinteckning (22 kap. 12 §).

Handläggning av inteckningsärenden m. m.

25 §

Ärende om företagsinteckning upptages på inskrivningsdag.

Ansökan som inkommit mellan två inskrivningsdagar anses gjord den senare inskrivningsdagen.

(Jfr *kommförl. 30 §*)

Föreskriften i *första stycket*, att ärende om företagsinteckning upptas på inskrivningsdag, motsvarar 12 § första stycket FiF och 11 § JiL; jfr även 19 kap. 5 § första stycket jordabalken.

Enligt *andra stycket* skall ansökan, som kommit in mellan två inskrivningsdagar, anses gjord den senare inskrivningsdagen. Direkt motsvarighet till denna bestämmelse saknades i FiF och JiL. Vad som nu stadgats kan emellertid sägas ha följt redan av föreskriften att inteckningsärende må upptagas allenast på inskrivningsdag. I kommittéförslaget motsvarades detta stycke av två bestämmelser med följande lydelse: »Ansökan skall, även om den inkommit tidigare, anses gjord å den inskrivningsdag, då ärendet första gången företages. Har ansökan in-

kommit mellan inskrivningsdagar, åligger det inskrivningsdomaren att företaga ärendet å nästa inskrivningsdag.» Dessa bestämmelser överensstämde med 27 kap. 12 § i FJB 1960. Propositionen innehåller icke någon motivering till att kommitténs förslag frångåtts. Motsvarande stadgande i jordabalken, 19 kap. 5 § andra stycket, har ändrats på samma sätt. Detta tyder på att ändringen ansetts vara redaktionell. Av kommitténs formulering framgick klart, att ansökan ej ansågs gjord, om inskrivningsdomaren av förbiseende underlät att företa en inkommen ansökan till behandling. Lagen bör uppenbarligen tolkas på samma sätt. I överensstämmelse med vad som i rättspraxis fastslagits beträffande inskrivning i fast egendom torde för övrigt ansökan ej böra anses upptagen på inskrivningsdag, med mindre inskrivning skett i inskrivningsboken (jfr NJA 1959 s. 326).

26 §

Hos inskrivningsdomaren föres särskild dagbok över inteckningsärenden.

(Jfr *kommförl. 31 §*)

Se 1—3 §§ tillämpningsföreskrifterna.

27 §

Handlingar i inteckningsärenden sammanföras i akter.

Har sökanden eller annan lämnat uppgift eller förklaring av betydelse för ärendets prövning eller särskild utredning verkställt i ärendet, skall detta antecknas i akten.

(Jfr *kommförl. 32 §*)

Första stycket motsvarar 12 § fjärde stycket FiF och 12 § tredje stycket JiL. Enligt 14 § tillämpningsföreskrifterna skall för varje näringsidkare, beträffande vilken upplägg görs i inskrivningsboken, handlingarna sammanföras i en akt.

Till andra stycket har förebild hämtats från 27 kap. 10 § andra stycket i FJB 1960; jfr 19 kap. 7 § andra stycket jordabalken.

28 §

Bifalles ansökan, skall inskrivning ske i inskrivningsboken i enlighet därmed. Om ansökningen ej bifalles, skall i boken inskrivas, att ansökningen avslagits, ärendet uppskjutits eller ansökningen förklarats förfallen, medan skälen för beslutet skola antecknas i akten.

Om beslut skall besked meddelas genom bevis som tecknas på fordringshandlingen. Har ansökningen ej bifallits, skall sökanden eller hans ombud genast underrättas om beslutet och skälen för detta i rekommenderat brev.

(Jfr kommförl. 33 §)

Stadgandena i denna paragraf överensstämmer i huvudsak med 12 § andra och tredje styckena i FiF och 12 § första och andra styckena i JiL samt med vad som enligt 9 och 15 §§ i 1932 års inskrivningslag gällde i fråga om inskrivningsärenden rörande fast egendom. Bestämmelserna bygger på den grundtanken, att inskrivningsdomarens beslut primärt kommer till uttryck genom att inskrivas i inskrivningsboken.⁵⁰

När inteckningsansökan avslås eller uppskjutes, kan osäkerhet råda om identifieringen av den näringsidkare, vars verksamhet avses skola bli föremål för inteckning. Det kan då ibland bli svårt att göra någon inskrivning. Med ledning av de uppgifter som erhållits torde dock ett provisoriskt upplägg kunna upprättas för den verksamhet som avses och inskrivning verkställas på detta.

Lagen räknar icke med andra beslut än bifall, avslag, uppskov och förfalloförklaring. Emellertid synes åtminstone teoretiskt även avvisningsbeslut kunna ifrågakomma, nämligen då inteckningsansökan gjorts vid fel forum. Regelmässigt torde sökanden i ett dylikt fall komma att återkalla ansökningen, om han under hand underrättas om förhållandet. Skulle i något undantagsfall formellt avvisningsbeslut meddelas, synes detta

⁵⁰ Jfr NJA II 1932 s. 206 f. och 19 kap. 12 och 13 §§ jordabalken.

böra inskrivas på ett för ändamålet inrättat upplägg, som kan tas ut ur boken sedan beslutet vunnit laga kraft.

29 §

Anmälan enligt 10 § andra stycket skall antecknas i inskrivningsboken.

Inkommer till inskrivningsdomaren handling angående fördelning av köpeskillning efter försäljning som avses i 14 §, skall fördelningen antecknas i inskrivningsboken.

(Jfr kommförl. 34 § och 27 § p. 2)

Inteckningshavares rätt mot den som genom överlåtelse förvärvat intecknad verksamhet går enligt 10 § andra stycket förlorad, om han ej inom ett år efter det verksamheten frånträdde dels väcker talan mot förvärvaren om betalning ur egendomen dels anmäler detta till inskrivningsdomaren. Syftet med att sådan anmälan fordras är, att den förut »tysta» förmånsrätten skall kunna bli publik. I enlighet härmed stadgas i första stycket, att anmälan skall antecknas i inskrivningsboken.

Om egendom, vari företagsinteckning gäller, säljs på grund av utmätning eller i konkurs och betalning faller ut på inteckningens kapitalbelopp, är enligt 14 § inteckningen utan verkan till motsvarande belopp. När underrättelse från vederbörande myndighet om fördelningen av köpeskillningen kommer in till inskrivningsdomaren, skall han enligt andra stycket anteckna fördelningen i inskrivningsboken.

30 §

Styrkes inför inskrivningsdomaren att företagsinteckning är helt eller till någon del ogiltig enligt dom eller beslut som äger laga kraft eller utan verkan på grund av förhållande som avses i 18 § tredje stycket, skall detta antecknas i inskrivningsboken.

(Jfr kommförl. 35 §)

Detta stadgande har utformats efter förebild av 40 § andra stycket lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg. För anteckning att inteckning är utan verkan jämlikt 18 § tredje stycket — dvs. att den som medgivit inteckningen var i konkurs eller försattes i konkurs den dag då inteckningen söktes — fordras i motsats till övriga i paragrafen avsedda anteckningsfall icke att ogiltighetsfrågan avgjorts i rättegång.⁵¹

31 §

Avser inteckningsärende verksamhet, som utövas av aktiebolag, och har beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsdomare för annat län än det där bolagets styrelse nu har sitt säte, må ärendet ej avgöras, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden, kommit inskrivningsdomaren till handa.

Paragrafen, som saknar motsvarighet i kommitténs förslag, är en konsekvens av den slutligen valda lösningen av frågan om forum i ärenden om företagsinteckning i aktiebolags verksamhet. Sådana ärenden skall enligt 16 § tas upp av inskrivningsdomaren för residensstaden i det län där bolagets styrelse har sitt säte. Om styrelsens säte har flyttats, fordras särskilda kontrollåtgärder, innan inteckning fastställs i bolagets verksamhet. Man måste nämligen se till att alla inteckningar i ett aktiebolags verksamhet blir upptagna i inskrivningsboken hos en enda inskrivningsdomare. Det har förutsatts, att inskrivningsdomaren skall höra efter hos inskrivningsdomaren i det eller de län, där styrelsen tidigare haft sitt säte, huruvida någon inteckning belastar bolagets egendom. Är detta fallet, skall det för bolaget upplagda bladet och den akt, som avser äldre inteckning, översändas till den inskrivningsdomare, som har att pröva det aktuella ärendet. Först därefter kan detta avgöras. Även beträffande andra inteckningsåtgärder, som berör aktiebolag vars styrelse flyttat sitt säte, har dylika kontrollåtgärder funnits behövliga.

De närmare föreskrifterna om hur inskrivningsdomaren skall

⁵¹ Jfr NJA II 1955 s. 184.

förfara i här avsedda fall har ansetts böra meddelas i administrativ ordning. I lagen har endast stadgats att, om inteckningsärende avser verksamhet, som utövas av aktiebolag, och beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsdomare för annat län än det där bolagets styrelse nu har sitt säte, ärendet ej må avgöras, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden, kommit inskrivningsdomaren till handa. För sådana fall då ansökan görs om inteckning i verksamhet som drivs av aktiebolag, vars styrelse haft sitt säte i annat län, eller om åtgärd rörande sådan inteckning har det genom 21 § tillämpningsföreskrifterna ålagts inskrivningsdomaren att undersöka, om i det länet någon inteckning har meddelats i verksamhet som bolaget driver. Om så är fallet, skall bolagets upplägg i inskrivningsboken och tillhörande akt eller avskrift därav överlämnas till den inskrivningsdomare som har att handlägga ansöknings. Det sagda gäller också, när gravationsbevis begärs rörande aktiebolag, vars styrelse haft sitt säte i annat län. För att inskrivningsdomaren skall kunna utöva denna kontroll har i 15 § i tillämpningsföreskrifterna stadgats, att i samband med begäran om gravationsbevis för aktiebolag sådant registreringsbevis skall företes som innehåller uppgift om ändringar i fråga om styrelsens säte.

Verkan av ändring i kommunal indelning m. m.

32 § 15 ju 1973:10.

Är meddelad eller sökt företagsinteckning begränsad till verksamhet inom ett eller flera län eller en eller flera kommuner och sammanföres sådant län med annat län eller del därav eller sådan kommun med annan kommun eller del därav, skall inteckningen avse även verksamhet som där utövas av näringsidkaren, om denna verksamhet icke omfattas av företagsinteckning.

(Jfr kommförl. 21 §)

FiF innehöll icke någon bestämmelse för det fallet att kommun, till vilken intecknad rörelse lokaliserats, till följd av ny kommunal indelning uppgick i annan kommun eller ändrades till sina gränser. Frågan huruvida dylik ändring i den kommunala indelningen invercade på inteckningens omfattning hade ej heller lösts i rättspraxis.⁵²

Eftersom företagsinteckning kan begränsas till verksamhet inom viss kommun, uppkommer motsvarande spörsmål för företagsinteckningens del. Kommittén fann det ligga i sakens natur, att företagsinteckning principiellt bibehöll den omfattning som bestämts vid inteckningens meddelande. I enlighet därmed borde enligt kommittén, om inteckning begränsats till verksamhet inom viss kommun, inteckningens omfattning icke påverkas av kommunal indelningsändring, såframt ej annat särskilt föreskrevs.

Kommittén ansåg, att en dylik särregel borde meddelas för de vanligaste fallen av kommunsammanslagning. I de fall då meddelad eller sökt inteckning begränsats till verksamhet inom en eller flera kommuner och någon av kommunerna i sin helhet sammanfördes med annan kommun eller del därav, borde sålunda inteckningen i allmänhet omfatta hela den nybildade kommunen. Med en sådan bestämmelse förebyggdes, att inteckningen efter indelningsändringen kom att avse blott en kommunedel som svarade mot en äldre kommunal enhet. I syfte att vinna enkelhet och undvika inteckningskollision förordade emellertid kommittén, att regeln ej skulle gälla, om verksamhet som näringsidkaren utövade inom den andra kommunen eller kommundelen omfattades av meddelad eller sökt företagsinteckning.

För de fall då blott en del av en kommun, till vilken inteckning lokaliserats, sammanfördes med annan kommun eller del därav borde däremot enligt kommittén inteckningen ej utvidgas till sin omfattning. En regel om utvidgning skulle nämligen i dessa fall förutsätta att särskild utredning verkställdes för utvärderande, huruvida den intecknade verksamheten utövades inom

⁵² Jfr Lögberg s. 144 not 6.

ifrågavarande kommundel, och kommittén ville icke förorda, att inskrivningsdomaren ålades att anskaffa sådan utredning.

Kommittén föreslog icke någon bestämmelse om anpassande av intecknings omfattning till ändringar i länsindelningen. Det framhölls emellertid, att införande av regler i detta ämne torde böra övervägas, om en allmän revision av länsindelningen blev aktuell.

Departementschefen godtog den av kommittén föreslagna regeln för fall av ändrad kommunindelning. Han ansåg emellertid, att bestämmelsen borde ges motsvarande giltighet vid sammanslagning av två eller flera län eller av ett helt län, vari inteckning gäller, med del av annat län, där näringsidkaren icke tagit ut någon företagsinteckning.

Lagberedningen hade under remissbehandlingen ställt frågan vad som skulle gälla, om verksamhet var intecknad i vardera av två kommuner, som sammanslogs, och inteckningen i den ena kommunen därefter dödades. Departementschefen anförde i anslutning härtill: »Självfallet kan det uppstå situationer, där den nu föreslagna regeln inte innebär någon alltigenom tillfredsställande lösning. Lagberedningen har pekat på ett sådant fall. Genom det föreslagna stadgandet torde man dock ha gjort vad som rimligen kan begäras för att i detta sammanhang söka undanröja nackdelar av ändringar i den kommunala indelningen. Det torde föra alltför långt att i lagen söka i detalj reglera de skiftande förhållanden, som kan uppstå som följd av dylika ändringar. Från säkerhetssynpunkt torde den av kommittén föreslagna bestämmelsen vara fullt tillfredsställande. En strikt tillämpning av regeln synes leda till att den kvarvarande inteckningen i det av lagberedningen berörda fallet inte kommer att omfatta hela den nybildade kommunen.»

Av lagtexten framgår, att sådan utvidgning som avses i förevarande paragraf sker i och med att indelningsändringen träder i kraft. Beslut av inskrivningsdomaren eller anteckning i inskrivningsboken förutsätts alltså ej för utvidgningen. Enligt kommitténs uppfattning borde dock lämpligen i inskrivningsboken antecknas indelningsändring, som föranledde utvidgning av in-

teckning eller eljest var av betydelse i inteckningshänseende. I detta sammanhang anförde kommittén: »Helst borde sådan anteckning ske, så snart inskrivningsdomaren får kännedom om indelningsändringen. Härför fordras emellertid, eftersom inteckningsuppläggen är ordnade efter företagarnas namn, ett speciellt register till inskrivningsboken, anordnat så att de inteckningsupplägg som beröres av en viss indelningsändring lätt kan återfinnas. Inrättas icke ett dylikt register, bör anteckning göras, när inskrivningsdomaren får anledning att beakta indelningsändringen, såsom vid behandling av inskrivningsärende eller vid utfärdande av gravationsbevis. Det förutsättes, att inskrivningsdomaren hålles underrättad om ändringar i kommunal indelning och att han, såvida icke register som nyss sagts inrättas, ålägges att angående dylika ändringar föra särskilda anteckningar som kan användas vid behov. Dessa frågor bör regleras i administrativ väg.» Genom kungörelse den 30 april 1971 (nr 123) har bestämmelser om vad inskrivningsdomaren har att iaktta vid indelningsändringar införts i tillämpningsföreskrifterna (22—28 §§).

Sedan inteckning utvidgats enligt detta stadgande, kan den enhet, som inteckningen sålunda kommit att omfatta, sedermera i sin tur komma att sammanföras med annan enhet eller del därav. Stadgandet är uppenbarligen tillämpligt även i ett sådant fall.

Enligt 3 § kan inteckning begränsas, då fråga är om verksamhet för alstrande av elektrisk energi genom vattenkraft, till en eller flera fastigheter samt beträffande gruvsdrift till verksamhet, som hänför sig ett eller flera utmål eller koncessionsområden. Det har ej ansetts behövas några bestämmelser för det fall att fastighet, utmål eller koncessionsområde vartill inteckning anknutits undergår ändring.

Efter en ändring i den administrativa indelningen kan det med hänsyn till bestämmelsen i 5 § ofta bli nödvändigt att döda vissa eller alla äldre inteckningar i näringsverksamheten, innan ny inteckning över huvud kan erhållas. I en cirkulärskrivelse av

januari 1971 från justitiedepartementet till de inskrivningsdomare som handlägger ärenden om företagsinteckning belyses detta rörande sådana fall av indelningsändring som avses i 32 § genom följande exempel.

Exempel 1

Inteckning har beviljats 1969 i all den verksamhet som A bedriver i X-kommun. 1971 läggs denna kommun samman med Y-kommun för att utgöra XY-kommun. A driver inte någon företagsintecknad verksamhet i Y-kommun.

Enligt 32 § kommer den i X-kommun beviljade inteckningen att gälla i all näringsverksamhet som A utövar i XY-kommun. Några problem vid nyinteckning uppkommer inte utan i detta fall skall 5 § tillämpas som om den beviljade inteckningen redan från början gällt all A:s näringsverksamhet i XY-kommun.

Exempel 2

Förutsättningarna i exempel 1 ändras på så sätt att inteckning före indelningsändringen genom särskilt beslut beviljats även i all verksamhet som A utövar i Y-kommun.

Inteckningen i X-kommun utvidgas inte genom indelningsändringen utan fortsätter att gälla bara i den verksamhet som A utövar inom det geografiska område som före bildandet av XY-kommun utgjorde X-kommun. Motsvarande gäller inteckningen avseende Y-kommun.

I detta fall uppkommer vissa problem, om A vill ta ut en ny inteckning i verksamhet som han utövar i XY-kommun. (Att ny inteckning inte kan begränsas till X- eller Y-kommun efter sammanläggningen följer av 3 § första stycket). De inteckningar som beviljats före indelningsändringen har annan omfattning än vad en ny inteckning som begränsas till XY-kommun skulle få. På grund av 5 § är det därför inte möjligt att bevilja en sådan inteckning som nu åsyftas. De tidigare inteckningarna måste dödas och ersättas med nya, som får gälla all A:s näringsverksamhet i XY-kommun. Därefter möter inte hinder enligt 5 § mot att bevilja nya inteckningar i den verksamhet som A utövar inom den nybildade administrativa enheten (XY-kommun).

Exempel 3

Förutsättningarna i exempel 2 ändras på så sätt att inteckningen i X-kommun får avse ett av A där bedrivet jordbruk och inteckningen i Y-kommun A:s kvarnrörelse.

Båda inteckningarna utvidgas till att omfatta den i inteckningsbeslutet angivna verksamheten (jordbruket resp. kvarnrörelsen) i hela

XY-kommun. Båda verksamhetsgrenarna kan nyintecknas. Att ny inteckning avseende "all näringsverksamhet" i XY-kommun inte kan beviljas följer av 5 §.

Exempel 4

Inteckning har beviljats 1969 dels i all näringsverksamhet som A utövar i S-län, dels i all A:s näringsverksamhet i X-kommun i T-län. 1971 förs kommunen över till S-län.

Ingen av de båda inteckningarna utvidgas. Nyinteckning i all näringsverksamhet som A utövar i S-län kan inte ske, eftersom S-län efter indelningsändringen inte är detsamma som S-län före ändringen och utvidgning inte skett av inteckningen i S-län. Däremot kan nyinteckning ske i verksamheten i X-kommun, eftersom denna är densamma som förut och den gamla inteckningen i S-län inte utvidgats till att omfatta X-kommun.

Exempel 5

Förutsättningarna i exempel 4 ändras på så sätt att från T-län förs över Y-kommun i stället för X-kommun och att A också driver ej intecknad rörelse i Y-kommun.

Eftersom rörelsen i Y-kommun inte omfattas av någon företagsinteckning, utvidgas inteckningen som är lokaliserad till S-län till att omfatta även A:s verksamhet i Y-kommun. Några problem vid nyinteckning i S-län uppkommer inte men verksamheten i Y-kommun kan inte efter indelningsändringen vidare intecknas särskilt.

Exempel 6

Förutsättningarna i exempel 4 ändras på så sätt att inteckning har beviljats i A:s kvarnrörelse i T-län i stället för i all A:s verksamhet i X-kommun och att A dessutom driver en ej intecknad åkerirörelse i samma län.

Den inteckning som är lokaliserad till S-län utvidgas inte till att omfatta den intecknade kvarnrörelsen, även om driftstället skulle ligga på område som förts över till S-län. Däremot kommer inteckningen i S-län att omfatta även den tidigare ej inteckningsbelastade åkerirörelsen i den mån denna verksamhet utövas inom område som förts över till S-län genom indelningsändringen.

Förbud mot nyinteckning inträder i detta fall beträffande näringsverksamheten i S-län, eftersom detta län inte är detsamma efter indelningsändringen som före den och utvidgning inte skett av inteckningen i S-län. Inte heller kan kvarnrörelsen i T-län nyintecknas. Däremot kan nyinteckning ske i åkerirörelsen i T-län.

I de fall då endast en *del* av en kommun eller ett län förs över till annan kommun resp. annat län påverkas, såsom anförts i det föregående, en företagsintecknings omfattning icke av indelningsändringen; inteckningen anses även efter ändringen vara lokaliserad till samma geografiska område som tidigare. Också i dessa fall uppkommer problem, när det blir fråga om nyinteckning. I justitiedepartementets cirkulärskrivelse belyses detta med följande exempel.

Exempel 7

Inteckning har 1969 beviljats i all näringsverksamhet som A utövar inom X-kommun (S-län). 1971 förs en del av kommunen (länet) över till Y-kommun (T-län). I denna (detta) driver A inte någon rörelse.

Inteckningen fortsätter att gälla i hela det område som före indelningsändringen utgjorde X-kommun (S-län). Eftersom denna kommun (län) efter ändringen inte är densamma som före ändringen kan inte ny inteckning i all näringsverksamhet i X-kommun (S-län) beviljas utan att den första dödats och ersätts med en ny, som lokaliserats till den nybildade X-kommun (S-län).

Exempel 8

Förutsättningarna i exempel 7 ändras på så sätt att inteckning har beviljats också i all näringsverksamhet som A utövar i Y-kommun (T-län).

Inteckningen i Y-kommun (T-län) utvidgas inte till att omfatta även verksamhet som A utövar inom det överförda området (jfr exempel 2). Eftersom varken X- eller Y-kommun (S- eller T-län) är densamma efter indelningsändringen som före, inträder förbud mot nyinteckning av verksamheten i såväl X- som Y-kommun (S- som T-län).

Exempel 9

Inteckning har 1969 beviljats i all A:s näringsverksamhet i X-kommun i T-län. 1971 förs kommunen över till S-län. Inom detta driver A inte någon rörelse.

Inteckningen fortsätter att gälla i verksamheten i X-kommun. I detta fall har indelningsändringen fått det resultatet, att A har full frihet att bestämma omfattningen av en ny inteckning inom T-län, eftersom han där efter indelningsändringen inte har någon intecknad verksamhet, varemot hans möjligheter att ta ut nya inteckningar i verksamhet som han utövar i S-län begränsas med hänsyn till inteckningen avseende X-kommun.

Exempel 10

Förutsättningarna i exempel 9 ändras på så sätt att A driver en företagsintecknad rörelse också i Y-kommun i T-län.

I båda länen måste vid nyinteckning beaktas förekomsten av tidigare inteckning.

Exempel 11

Inteckning har beviljats 1969 i A:s åkerirörelse i S-län. 1971 förs en del av S-län över till T-län, i vilket A inte utövar någon näringsverksamhet.

Inteckningen fortsätter att gälla i den åkeriverksamhet som A utövar inom det område som före indelningsändringen utgjorde S-län. Nyinteckning av rörelsen kan inte ske utan att den beviljade inteckningen dödas och ersätts med en ny som lokaliseras till S-län som det är efter indelningsändringen. Så länge den gamla inteckningen gäller kan A inte heller få inteckning beviljad i åkerirörelse i T-län, om han sedermera startar en sådan, eller i "all näringsverksamhet" i T-län.

Exempel 12

Förutsättningarna i exempel 11 ändras på så sätt att inteckning har beviljats också i A:s kvarnrörelse i T-län och att A driver ej intecknad kvarnrörelse i S-län.

Efter indelningsändringen kan ny inteckning inte beviljas i åkerirörelsen (jfr exempel 11) men däremot i kvarnrörelsen i såväl S- som T-län. Den inteckning som besvärar denna utvidgas till att avse även kvarnrörelse som A driver inom det till T-län överförda området (jfr exempel 5).

Exempel 13

Inteckning har beviljats i all näringsverksamhet som A utövar i X-kommun i T-län. Genom indelningsändring förs en del av X-kommun över till Y-kommun och återstoden till Z-kommun, båda i T-län.

Inteckningen utvidgas inte till att avse all näringsverksamhet i Y- resp. Z-kommun utan gäller inom det geografiska område som före indelningsändringen utgjorde X-kommun. Ny inteckning, lokaliserad till T-län eller endera Y- eller Z-kommun eller till Y- och Z-kommuner, kan inte beviljas, eftersom en sådan inteckning efter indelningsändringen inte får samma omfattning som den redan beviljade inteckningen.

Exempel 14

Förutsättningarna i exempel 13 ändras så att Z-kommun får höra till S-län.

Inte heller i detta fall sker någon utvidgning av inteckningen. Den gäller således oförändrat inom det område som utgjorde X-kommun. Ny inteckning kan inte ske vare sig inom S- eller T-län, eftersom ny inteckning skulle få annan omfattning än den redan beviljade inom resp. län.

Bestämmelser om beaktande av ändringar i den administrativa indelningen vid utfärdande av gravationsbevis har meddelats i 26 och 27 §§ tillämpningsföreskrifterna.

Besvär

33 §

Talan mot beslut i inteckningsärende föres i hovrätten.

(*Jfr kommförsl. 36 §*)

Denna paragraf motsvarar 13 § första stycket FiF och 13 § JiL. Enligt 21 § rättegångsbalkens promulgationslag följer av detta stadgande, att rättegångsbalkens regler om fullföljd av talan till hovrätt och högsta domstolen samt om rättegången därstädes skall äga motsvarande tillämpning.

Beträffande underrätts slutliga beslut är enligt rättegångsbalken *besvärstiden* två veckor från dag då beslutet meddelades. Frågan när ett beslut i inskrivningsärende skall anses vara meddelat kan vara föremål för tvekan.⁵³ Sådant beslut meddelas genom införing i inskrivningsbok. Det dateras den inskrivningsdag då ärendet företogs, och rättsverkningarna av beslutet räknas i princip från inskrivningsdagen. Fastän besluten i verkligheten meddelas först efter inskrivningsdagen, fingeras med andra ord, att de meddelats på inskrivningsdagen. Tillämpas denna princip även när det gäller beräkning av besvärstid,

⁵³ SOU 1960:25 s. 696 f.

kan den effektiva besvärstid som står till förfogande mången gång bli alltför kort. I ett rättsfall har en hovrätt ansett besvärstiden skola räknas från den dag, då expedition i ärendet hålls tillgänglig för sökanden (se SvJT 1955 rf s. 3).

Om besvärstid i inskrivningsärenden enligt jordabalken se 19 kap. 4 § andra stycket.

I fråga om klagan över onödigt uppskov gäller icke någon viss besvärstid.

34 §

I inskrivningsboken skall anteckning göras om besvär som anförts och om beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsdomaren eller av högre rätt.

(Jfr kommförl. 37 §)

Beträffande förlagsinteckning och inteckning i jordbruksinventarier fanns ej någon föreskrift om att besvär skulle antecknas i inskrivningsboken. Efter mönster av 51 § andra stycket lagen om inskrivning av rätt till luftfartyg har sådan skyldighet nu föreskrivits. Syftet med anteckningen är att varna tredje man. Följden av besvär kan nämligen bli, att en avslagen ansökan beviljas eller att en meddelad inteckning undanröjs. Vidare skall sedermera anteckning göras om beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsdomaren (= avvisningsbeslut) eller av högre rätt.

35 §

Skall inteckningsärende enligt beslut av högre rätt upptagas till ny handläggning av inskrivningsdomaren, åligger det denne att upptaga ärendet på första inskrivningsdagen efter det att beslutet kommit honom till handa.

(Jfr kommförl. 38 §)

Högre rätts prövning av besvär i inskrivningsärende kan ald-

rig utmynna i ett beslut att inskrivning beviljas. Detta följer redan därav, att införing i inskrivningsbok är den enda formen för beviljande av inskrivning. Ett ytterligare skäl härför är, att under mellantiden kan ha uppkommit något hinder mot inskrivning, t. ex. konkurs, utan att detta kommit till den högre rättens kännedom. Finner högre rätt vid prövning av besvär över avslagsbeslut, att hinder för bifall till ansökningen ej föreläggat, bör därför överrätten undanröja beslutet och återförvisa ärendet till inskrivningsdomaren.⁵⁴

Då högre rätt ändrat beslut, varigenom inteckningsansökan helt eller delvis avslagits, ankom det enligt 13 § andra stycket FiF och 14 § JiL på sökanden att göra framställning om ärendets återupptagande. Det ålåg honom att inom viss tid förete den högre rättens beslut för inskrivningsdomaren vid påföljd att i annat fall den inteckning, som på grund av överrättens beslut beviljades, gällde som om den söktes först den dag, då beslutet företeddes för inskrivningsdomaren. I överensstämmelse med vad som föreslagits i 27 kap. 22 § FJB 1960 (jfr 19 kap. 15 § jordabalken) har det i fråga om företagsinteckning ålagts inskrivningsdomaren att *ex officio* ta upp ett inskrivningsärende som återförvisats. Av 52 kap. 13 § och 56 kap. 13 § rättegångsbalken följer, att överrätten, sedan dess beslut vunnit laga kraft, skall sända en avskrift av beslutet till inskrivningsdomaren. Sedan beslutet kommit honom till handa, åligger det enligt förevarande paragraf inskrivningsdomaren att ta upp ärendet på första inskrivningsdagen därefter. Skulle överrätten av misstag sända över sitt beslut innan det vunnit laga kraft, måste inskrivningsdomaren självfallet vänta med att ta upp ärendet tills laga kraft föreligger.^{54a} Sökanden bör såvitt möjligt i förväg underrättas om ärendets återupptagande. Om inteckningshandlingen ej finns tillgänglig, bör ärendet uppskjutas för att sökanden skall få tillfälle att förete den.⁵⁵

⁵⁴ SOU 1960:25 s. 698.

^{54a} Prop. nr 20/1970 s. 537.

⁵⁵ SOU 1960:25 s. 699.

Tillämpningsföreskrifter

36 §

Närmare föreskrifter för tillämpningen av denna lag meddelas av Konungen.

(Jfr *kommförl. 39 §*)

Se kungörelsen med tillämpningsföreskrifter s. 130 ff.

Övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 1967. Genom lagen upphävas med de undantag som följa av nedanstående bestämmelser

förordningen den 13 april 1883 (nr 16 s. 1) angående förlagsinteckning,

lagen den 21 februari 1958 (nr 54) om förlagsinteckning i vissa oljelager,

lagen den 3 juni 1932 (nr 171) om inteckning i jordbruksinventarier,

lagen den 20 juni 1924 (nr 298) om viss panträtt i spannmål,

lagen den 30 juni 1942 (nr 505) om viss panträtt i spånadslin och hampa. *Lag 16 december 1966.*

Enligt den ursprungliga lydelsen skulle lagen träda i kraft den 1 januari 1967. Genom lag den 16 december 1966 (nr 646) uppsköts emellertid ikraftträdandet till den 1 juli 1967.

Upphävandet av lagarna om panträtt i spannmål samt i spånadslin och hampa är en följd av att jordbrukare kan få företagsinteckning och att sådan inteckning omfattar avtagen gröda. Lagarna hade på senare år tillämpats i ytterst liten utsträckning.

2. Föreskrift i annan författning om förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller även i fråga om företagsinteckning, om annat ej föreskrives eller framgår av omständigheterna.

P. 2 har till syfte att minska behovet av följdändringar. Som exempel på stadganden, beträffande vilka bestämmelsen blir

tillämplig kan nämnas 7 § lagen den 21 december 1949 om inlösen i vissa fall av rätt till gruva m. m. samt 5, 8 och 9 §§ i den fr. o. m. den 1 januari 1972 upphävida lagen den 22 juni 1920 med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar.

3. Bestämmelserna i den nya lagen skola tillämpas på meddelad eller sökt förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej framgår av bestämmelse under a) —f) i det följande.

a) Är egendom, i vilken förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier gäller, utmätt vid lagens ikraftträdande eller är näringsidkaren försatt i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet, skall i stället för bestämmelserna i 4, 13 och 14 §§, 15 § andra stycket, 32 § samt 4 nedan äldre lag gälla beträffande utmätningen eller konkursen.

b) Är vid lagens ikraftträdande fartyg som kan intecknas för fordran eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg föremål för beviljad eller sökt förlagsinteckning, omfattar inteckningen utan hinder av bestämmelserna i 4 § alltjämt egendomen eller utestående köpeskilling för denna. Detta gäller dock icke i konkurs som inträder på grund av ansökan som göres senare än tio år efter lagens ikraftträdande. Bestämmelsen om förmånsrätt vid utmätning i 13 § skall ej tillämpas på sådan egendom som avses här.

c) Den nya lagen medför icke någon inskränkning i inteckningshavares rätt att erhålla ränta som belöper på tid före lagens ikraftträdande.

d) Bestämmelsen i 12 § skall ej tillämpas, om köpeavhandlingen upprättats innan lagen trädde i kraft.

e) Inteckningsärende som ej avgjorts vid lagens ikraftträdande skall prövas enligt äldre lag men handläggas enligt den nya lagen.

f) Bestämmelsen i 2 § lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager skall alltjämt tillämpas på förlagsinteckning i oljelager som beviljats eller sökts före den nya lagens ikraftträdande. Avser sådan inteckning lager som tillhör annan än aktiebolag, skall ärende angående inteckningen även efter den nya lagens ikraftträdande upptagas av inskrivningsdomaren i Stockholm.

Föreskrift om företagsinteckning i annan författning skall tillämpas även på förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej föreskrives.

Huvudregeln är, att den nya lagens bestämmelser skall tillämpas även på förlagsinteckningar och inteckningar i jord-

bruksinventarier. Med förlagsinteckning avses jämväl förlagsinteckning i oljelager enligt 1958 års lag. Innehavare av äldre inteckningar kommer alltså att få åtnjuta de förstärkningar av inteckningshavarens ställning, som den nya lagen innebär. Det betyder bl. a. att förlagsinteckningar sväller ut att omfatta även till den intecknade verksamheten hörande egendom av de nytillkomma kategorierna bland inteckningsobjekten, t. ex. byggnad på annans mark, vissa nyttjanderätter och immaterialrätter samt fordringar på vederlag för arbete. I fråga om inteckningar i jordbruksinventarier tillkommer dessutom bl. a. fodermedel, konstgödsel, utsäde, avtagen gröda, avverkad skog samt utestående fordringar för sålda produkter. Förlagsinteckning i oljelager, som tidigare avsåg endast själva oljelagret, utsträcks exv. till sådana transportredskap och oljecisterner på annans mark, som hör till den intecknade handelsrörelsen med mineralolja. Innehavare av förlags- och inventarieinteckningar blir vidare delaktiga av det skydd, som innehavare av företagsinteckning åtnjuter vid överlåtelse av intecknad verksamhet och vid lösöreköp. Förmånsrätten kommer också att kunna göras gällande vid utmätning. Stadgandet i 32 § om ny kommun- eller länsindelningens inverkan på intecknings omfattning blir tillämpligt beträffande förlagsinteckning. Detta gäller även i de fall då indelningsändringen skett före lagens ikraftträdande.⁵⁶ Härigenom avlägsnas i huvudsak den förut rådande ovissheten om indelningsändrings verkan.

I detta sammanhang må påpekas, att den fr. o. m. den 1 juli 1967 genomförda utvidgningen av kretsen av tillbehör till industrifastigheter medfört, att den egendom som utgjort säkerhet för uttagna förlagsinteckningar i industriell rörelse väsentligt minskat. Bland övergångsbestämmelserna till 1966 års lag om vad som är fast egendom upptogs emellertid under p. 2 särskilda regler, som under en ettårig övergångstid skyddade innehavare av förlagsinteckning.

Från huvudregeln att de nya bestämmelserna skall tillämpas

⁵⁶ Betänkandet s. 137.

också på förlagsinteckningar och inteckningar i jordbruksinventarier har gjorts vissa *undantag* som upptagits under a)—f).

a) De situationer som avses är, att egendom, vari förlags- eller inventarieinteckning gäller, är utmätt vid lagens ikraftträdande eller att näringsidkaren då är i konkurs eller att han senare försätts i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet. I dessa fall skall i stället för vissa angivna bestämmelser i nya lagen äldre lag gälla beträffande utmätningen eller konkursen. De undantagna bestämmelserna är 4 § (intecknings föremål), 13 § (betalnings- och förmånsrätt vid utmätning), 14 § (inteckning utan verkan för belopp som faller ut på grund av utmätning eller i konkurs), 15 § andra stycket (rätt till betalning vid exekutiv försäljning även om fordringen ej förfallit), 32 § (verkan av ändrad administrativ indelning) och övergångsbestämmelserna p. 4 (utvidgning av inteckning i jordbruksinventarier till annat jordbruk).

b) Enligt 4 § gäller företagsinteckning icke i fartyg som kan intecknas eller luftfartyg eller sådan reservdel till luftfartyg som kan omfattas av inteckning i luftfartyg. Dylik egendom kunde däremot vara föremål för förlagsinteckning. Tillämpning av den nya bestämmelsen på äldre inteckningar skulle kunna innebära en inskränkning i inteckningshavarens rätt. Visserligen torde i de säkerligen ovanliga fall då sådan egendom ingår bland inventarierna i en förlagsintecknad industrirörelse egendomen i allmänhet sakna betydelse för inteckningshavarens säkerhet. Denne måste nämligen räkna med att egendomen kan komma att tas i anspråk för fordringar, som är förenade med sjöpanträtt eller fartygsinteckning resp. luftpanträtt eller luftfartygsinteckning. Av principiella skäl har det emellertid ansetts, att en regel bör meddelas om inteckningsrättens fortsatta bestånd i fartyg, luftfartyg och reservdelar eller utestående köpeskilling för sådan egendom. Den skall dock ej gälla i konkurs, som inträder på grund av ansökan som görs senare än tio år efter lagens ikraftträdande. Inteckningsrätten i sådan egendom skall icke heller kunna göras gällande vid utmätning.

c) Enligt 13 § har den tid för vilken ränta utgår med förmansrätt minskats från tre år till två år. Den nya lagen skall emellertid icke medföra någon inskränkning i inteckningshavares rätt att erhålla ränta, som belöper på tid före lagens ikraftträdande.

d) Regeln i 12 § att lösöreköp är utan verkan mot innehavare av företagsinteckning skall ej tillämpas, om köpehandlingen upprättats före lagens ikraftträdande.

e) Beträffande ärenden om förlags- eller inventarieinteckning, som ej slutligen avgjorts före lagens ikraftträdande, har i överensstämmelse med allmänna grundsatser stadgats, att äldre lag skall tillämpas i materiellt hänseende och nya lagen i processuellt hänseende.

f) Enligt 2 § lagen om förlagsinteckning i vissa oljelager skulle vid tillämpning av lagen handel med mineralolja anses såsom en och samma rörelse, oavsett om den drevs inom en eller flera kommuner, samt förflyttning av verksamheten vara utan inverkan på förlagsgivarens rätt. Detta innebar, att sådana inteckningar hade karaktären av riksinteckningar. Enligt nya lagen har endast aktiebolag möjlighet att ta ut riksinteckningar. Med hänsyn till att inteckning i oljelager kunnat erhållas även av annan än aktiebolag har det ansetts, att 2 § lagen om förlagsinteckning i oljelager alltså skall tillämpas på förlagsinteckning i oljelager, som beviljats eller sökts före nya lagens ikraftträdande.

Alla ärenden angående förlagsinteckning i oljelager handlades av inskrivningsdomaren i Stockholm. Forumreglerna i 16 § nya lagen medför i fråga om förlagstagare som är aktiebolag, att handlingarna rörande bolag, vars styrelse ej har sitt säte inom det nuvarande Stockholms län, skall överföras till inskrivningsdomaren för den kommun som är säte för länsstyrelsen i det län, där bolagets styrelse har sitt säte. För det fall att förlagstagaren ej är aktiebolag har det ansetts mest praktiskt att bibehålla den tidigare forumregeln. Det har därför stadgats att, om förlagsinteckning i oljelager avser lager som tillhör annan än aktiebolag, ärende angående inteckningen även efter nya

lagens ikraftträdande skall tas upp av inskrivningsdomaren i Stockholm.

Det till lagrådet remitterade förslaget innehöll även föreskrift, att bestämmelserna i 10 och 11 §§ ej skulle tillämpas, om överlåtelsen av verksamheten, skiftet eller bodelningen ägt rum innan lagen trädde i kraft. Lagrådet ansåg emellertid, att stadgandet borde utgå som obehövt; det utsade nämligen icke annat än vad som utan vidare gällde enligt allmänna rättsgrundsatser. Det uteslöts därför i propositionen.

Enligt *andra stycket* skall föreskrift om företagsinteckning i annan författning tillämpas även på förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier, om annat ej föreskrivs. Regler som framdeles meddelas om företagsinteckning blir alltså utan särskild föreskrift tillämpliga också på de äldre inteckningsformerna.

4. Meddelad eller sökt inteckning i jordbruksinventarier, som äro avsedda för jordbruk på viss fastighet, skall omfatta allt jordbruk som näringsidkaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Detta gäller dock ej, om jordbruksinventarier, som äro avsedda för näringsidkarens jordbruk på annan fastighet inom kommunen, besväras av annan meddelad eller sökt inteckning.

Mellan förlagsinteckning och företagsinteckning råder viss överensstämmelse såvitt gäller individualisering av intecknad verksamhet. Förlagsintecknad verksamhet individualiseras sålunda genom angivande av dess art och den kommun där verksamheten utövas. Även företagsinteckning kan fastställas att omfatta på dylikt sätt angiven verksamhet. En företagare, som vid nya lagens ikraftträdande driver en förlagsintecknad rörelse, har alltså möjlighet att erhålla ny inteckning med avseende å samma rörelse. Mellan inventarieinteckning och företagsinteckning råder däremot ej överensstämmelse i territoriellt hänseende. Medan inventarieinteckning alltid hänför sig till fastighet, kan vid företagsinteckning begränsning ej ske till mindre område än kommun. Med hänsyn härtill och till den i 5 § nya lagen upp-

tagna bestämmelsen — som uppenbarligen avser även inteckning som meddelats före lagens ikraftträdande — skulle en vid ikraftträdandet förefintlig inventarieinteckning komma att utgöra hinder för uttagande av nya inteckningar. Därför har det ansetts lämpligt att anpassa inventarieinteckningarna till de nya individualiseringsreglerna. En bestämmelse med detta syfte har intagits under förevarande punkt. Bestämmelsen innebär, att inteckning i jordbruksinventarier, som är avsedda för jordbruk på viss fastighet, i och med lagens ikraftträdande utvidgas till att omfatta allt jordbruk som näringsidkaren driver inom den kommun där fastigheten är belägen. Till undvikande av inteckningskollision skall dylik utvidgning dock ej ske, om jordbruksinventarier, som är avsedda för näringsidkarens jordbruk på annan fastighet inom samma kommun, besväras av annan meddelad eller sökt inteckning.

Till följd av detta stadgande är det möjligt för en jordbrukare, som driver ett enda jordbruk och har inventarieinteckning i detta, att ta ut en företagsinteckning i allt jordbruk som han driver inom kommunen. Däremot kan en jordbrukare, som särinteknat jordbruk på olika fastigheter i samma kommun, icke ta ut någon företagsinteckning, förrän de gamla inventarieinteckningarna dödats.

Departementschefen framhöll, att inskrivningsdomaren alltid måste undersöka, huruvida en jordbrukare, som söker företagsinteckning, tidigare tagit ut inventarieinteckning. Denna kontroll blir i princip av samma slag som i fråga om företagsinteckningar, vilka söks av andra näringsidkare i fall då ansökan icke är begränsad till viss kommun.

Enligt p. 3 a) gäller stadgandet icke, om egendom är utmätt vid lagens ikraftträdande eller om näringsidkaren är försatt i konkurs på grund av ansökan som gjorts före ikraftträdandet.

5. Lagen om viss panträtt i spannmål eller lagen om viss panträtt i spånadslin och hampa skall alltjämt tillämpas på panträtt som uppkommit före den nya lagens ikraftträdande.

Genom denna bestämmelse bevarades giltigheten av de pant-rätter i spannmål samt spånadslin och hampa som fanns vid nya lagens ikraftträdande. Verkan av sådan pantförskrivning upphörde i regel den 1 september näst efter det 60 dagar förflutit från det pantförskrivningen antecknades i registret. Detta gällde dock icke, om vid denna tidpunkt panthavaren genom handräckning kommit i besittning av det pantsatta partiet eller detta var föremål för utmätning, kvarstad eller skingringsförbud eller partiets ägare var i konkurs. Med hänsyn till dessa bestämmelser torde ifrågavarande lagar numera helt ha förlorat sin tillämplighet.

Kungl. Maj:ts kungörelse med tillämpningsföreskrifter till lagen om företagsinteckning;

given Stockholms slott den 29 juli 1966

Kungl. Maj:t har, med stöd av 36 § lagen den 29 juli 1966 (nr 454) om företagsinteckning, funnit gott förordna som följer.

Dagbok

1 §

Dagboken över ärenden om företagsinteckning föres på blankett enligt härvid fogade *formulär A*¹.

2 §

I dagboken upptagas ärendena efter hand som de inkomma. Ärendena numreras i löpande följd för kalenderår. Nummer och årtal anges på de handlingar som inkomma.

Inskrivningsdomaren skall för varje inskrivningsdag, då ärende förekommer, bestyrka vad som införts i dagboken med sin namnunderskrift.

3 §

Anteckning i dagboken får ej överstrykas eller ändras, sedan expedition i ärendet utlämnats. Har felskrivning skett skall detta antecknas i anmärkningskolumnen och bestyrkas av inskrivningsdomaren.

Inskrivningsbok

4 §

Inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning inrättas enligt lösbladssystem. Boken skall hållas låst utom när blad insättes eller uttages. Nycklarna till boken förvaras under lås på inskrivningsdomarens ansvar.

Till blad i inskrivningsboken användas blanketter med uppgifter i de avseenden som anges i härvid fogade *formulär B och C*².

Till inskrivningsboken hör även förteckning som avses i 20 §. *KK 12 maj 1967.*

¹ Formuläret här uteslutet.

² Formulären här uteslutna.

5 §

I inskrivningsboken göres särskilt upplägg för varje verksamhet, beträffande vilken inteckningsärende förekommer. Blankett enligt formulär B användes som första sida i upplägget och blankett enligt formulär C för övriga sidor.

Uppläggen ordnas i bokstavsföljd efter näringsidkarens efternamn eller, såvitt angår aktiebolag, handelsbolag och ekonomisk förening, dess firma eller, om firman börjar med ordet aktiebolag, handelsbolag eller förening, andra ordet i firman. För flera näringsidkare med samma efternamn ordnas uppläggen i bokstavsföljd efter förnamnen.

Har inteckningshavare till inskrivningsdomaren anmält, att han väckt talan mot förvärvare av intecknad verksamhet om betalning ur överlåten egendom, göres särskilt upplägg beträffande den överlåtna verksamheten under förvärvarens namn eller firma enligt förut angivna grunder. *KK 13 febr. 1970.*

6 §

För varje upplägg numreras bladen särskilt. Finnas för samma näringsidkare flera upplägg utmärkas dessa med bokstäver ur stora alfabetet i följd efter uppläggens ålder. På vart och ett av uppläggen göres hänvisning till det eller de övriga.

7 §

Överskriften på varje blad upptager näringsidkarens namn och firma samt i fråga om aktiebolag den ort där styrelsen har sitt säte. Dessutom anges i fråga om fysisk person eller dödsbo personnummer samt i fråga om aktiebolag det nummer under vilket bolaget införts i aktiebolagsregistret och den ort där styrelsen har sitt säte. Ändring i angivna förhållanden, som kommer till inskrivningsdomarens kännedom, antecknas i överskriften. *KK 25 juli 1968.*

8 §

På uppläggets första sida anges huruvida upplägget avser all näringsidkarens verksamhet eller verksamhet av viss art samt verksamhetens geografiska bestämning. Verksamhetens art beskrives, om det ej uppenbart saknar betydelse.

9 §

I kolumnen angående fordringshandlingar m.m. upptages fordringens belopp med utfäst ränta och, om handlingen är ej ställd till innehavaren, den till vilken handlingen är ställd. *KK 13 febr. 1970.*

10 §

I anmärkningskolumnen antecknas

1. att ansökan avslagits eller förklarats förfallen eller att ärende uppskjutits,
2. innehav av fordringshandlingen med angivande av innehavarens namn och adress samt dagen för anteckningen,
3. att tidigare antecknat innehav upphört,
4. att inteckning, som sökts samma dag som annan inteckning, gäller efter den andra,
5. utbyte av intecknade fordringshandlingar,
6. nedsättning av inteckning eller dödning av inteckning för visst belopp eller såvitt avser viss verksamhet,
7. anmälan om att inteckningshavare väckt talan mot förvärvare av intecknad verksamhet om betalning ur överlåten egendom,
8. fördelning av köpeskilling efter försäljning som avses i 14 § lagen om företagsinteckning,
9. att inteckning enligt dom eller beslut, som vunnit laga kraft, är helt eller till någon del ogiltig,
10. att inteckning är utan verkan på grund av förhållande som avses i 18 § tredje stycket lagen om företagsinteckning,
11. anmälan om att näringsidkare för vilken inteckning sökts eller meddelats försatts i konkurs,
12. besvär över beslut i inteckningsärende samt beslut som på grund av besvären meddelats av inskrivningsdomaren eller högre rätt,
13. vad som i övrigt behöver antecknas och ej hör till annan kolumn.

11 §

Ärendena införas i inskrivningsboken i den ordning de inkommit. Ärende, som rör en förut på upplägget gjord inskrivning eller anteckning, införes dock i dess rum eller om detta är fullskrivet i ett följande rum, som genom hänvisning i vartdera rummet anges utgöra fortsättning av det förra.

När införelse sker i sista rummet på ett blad, skall fortsättningsblad genast insättas och hänvisning göras från det ena bladet till det andra.

12 §

Om upplägg ej upptager gällande inteckning eller anteckning, får till upplägget hörande blad uttagas ur inskrivningsboken. Detsamma gäller om upplägg upptager endast inteckning eller anteckning som uppenbart saknar betydelse.

Fullskrivet blad, som ej upptager gällande inteckning eller anteckning, uttages ur inskrivningsboken. Detsamma gäller blad som behöver omskrivas till följd av slitning eller av annan orsak.

När blad uttages ur inskrivningsboken, skall inskrivningsdomaren göra anteckning om åtgärden på det uttagna bladet och bestyrka anteckningens riktighet med sitt namn. Uttagna blad ordnas enligt de för inskrivningsboken gällande grunderna. När blad efter omskrivning ersättes av nytt, skall inskrivningsdomaren bestyrka omskrivningens riktighet med sitt namn.

Blad, som tillfälligt uttages ur inskrivningsboken för kopiering eller av annan anledning, ersättes med ett särskilt olikfärgat blad, på vilket anges att det ersätter blad, som tillfälligt uttagits. *KK 13 febr. 1970.*

13 §

Bestämmelserna i 3 § om dagboken äga tillämpning även på inskrivningsboken.

Akter

14 §

För varje näringsidkare, beträffande vilken upplägg göres, sammanföras handlingarna i en akt.

Gravationsbevis

15 §

Begäres gravationsbevis rörande verksamhet som utövas av aktiebolag, skall registreringsbevis för bolaget företes. Registreringsbeviset skall innehålla uppgift om ändringar i fråga om bolagets firma eller styrelsens säte. Har beslut rörande inteckning i verksamheten tidigare meddelats av inskrivningsdomare för annat län än det där bolagets styrelse vid tidpunkten för gravationsbevisets utfärdande har sitt säte, får beviset ej utfärdas, förrän bolagets upplägg i inskrivningsboken och den akt, som avser den tidigare åtgärden kommit inskrivningsdomaren till handa. *KK 25 juli 1968.*

16 §

Gravationsbevis rörande intecknad verksamhet skall innehålla uppgift om näringsidkarens namn och firma samt verksamhetens art och geografiska bestämning. Dessutom anges i fråga om fysisk person eller dödsbo personnummer samt i fråga om aktiebolag det nummer under vilket bolaget införts i aktiebolagsregistret och den ort där styrelsen har sitt säte. I beviset upptages vidare

1. inteckning i verksamheten med angivande av fordringens belopp, utfäst ränta och dagen då inteckningen meddelats,

2. ansökan om inteckning, vilken ej avslagits genom beslut som äger laga kraft,

3. förhållande som avses i 10 § 4—8, 11 och 12 samt, när bevis utfärdas i anledning av förestående exekutiv auktion, även 10 § 2.

Anteckning som avses i första stycket 3 upptages ej i gravationsbevis, om de är uppenbart att den ej längre har betydelse.

Förhållande som enligt 20 § antecknats i särskild förteckning anmärkes i gravationsbevis.

Omfattar gravationsbevis endast viss tid, anmärkes i beviset vad som förekommit under denna tid. *KK 25 juli 1968.*

17 §

I gravationsbevis beträffande viss verksamhet skall anges huruvida upplägg gjorts för annan verksamhet som samma näringsidkare driver.

18 §

Såsom gravationsbevis enligt 16 och 17 §§ äger inskrivningsdomaren tillhandahålla bestyrkt kopia av ifrågavarande upplägg i inskrivningsboken. Som villkor härför gäller dock att alla införingar på upplägget gjorts med maskinskrift. *KK 25 juli 1968.*

Renovation

19 §

Inom sex veckor efter utgången av närmast föregående kvartal skall till riksarkivet sändas avskrift av vad som under kvartalet införts i dagboken samt avskrift av handling på grund av vilken inteckning sökts. *KK 18 juni 1971.*

Särskild förteckning i vissa fall

20 §

Särskild förteckning skall föras över sådana näringsidkare i länet, som enligt erhållen upplysning äro försatta i konkurs men för vilka upplägg i inskrivningsboken ej finnas.

Inteckning i aktiebolags verksamhet

21 §

Sökes inteckning i verksamhet som drives av aktiebolag, vars styrelse haft säte i annat län, eller åtgärd rörande sådan inteckning eller be-

gäres gravationsbevis rörande sådant bolags verksamhet, skall inskrivningsdomaren undersöka, om inteckning i verksamhet, som bolaget driver, meddelats i det andra länet. Är detta fallet, skola bolagets upplägg i inskrivningsboken och tillhörande akt eller avskrift därav överlämnas till den inskrivningsdomare som har att handlägga ärendet. *KK 25 juli 1968.*

Ändring i kommunal indelning m. m.

(Denna rubrik och 22—28 §§ tillagda genom *KK 30 april 1971.*)

22 §

Bestämmelserna i 23—28 §§ äga tillämpning i fall då ändring i kommunal indelning eller länsindelning har trätt i kraft efter den 1 juli 1967.

23 §

På uppläggets första sida skall antecknas sådan ändring i kommun- eller länsindelning som har betydelse för inteckningsförhållandena. Anteckningen skall göras senast när inskrivningsdomaren får anledning att beakta indelningsändringen.

24 §

Är meddelad eller sökt företagsinteckning i näringsverksamhet, som utövas av annan näringsidkare än aktiebolag, begränsad till verksamhet inom en eller flera kommuner och ha dessa i sin helhet förts över till annat län, skall inskrivningsdomaren lämna över upplägget beträffande verksamheten och tillhörande akt eller avskrift av denna till inskrivningsdomaren i det andra länet.

Är näringsidkaren aktiebolag och har styrelsen sitt säte i ort som förts över till annat län, äger första stycket motsvarande tillämpning.

25 §

Så snart som möjligt efter det att ändring i länsindelningen har trätt i kraft skall inskrivningsdomaren i län, från vilket område förts över till annat län, lämna inskrivningsdomaren i det senare länet uppgift om vilka verksamheter, som omfattas av företagsinteckning som meddelats eller sökts före indelningsändringens ikraftträdande och som ej begränsats till viss eller vissa kommuner inom det förra länet.

Har inteckning meddelats eller sökts i verksamhet som utövas inom en eller flera kommuner i ett län och kommer till följd av ändring i länsindelningen det område till vilket inteckningen är begränsad att fördelas på olika län, äger första stycket motsvarande tillämpning.

Har enligt första eller andra stycket uppgift lämnats om viss näringsverksamhet och upphör på grund av beslut om dödning verksamheten att besväras av företagsinteckning eller dödas sådan inteckning såvitt avser viss verksamhet, skall den inskrivningsdomare som meddelar dödningsbeslutet genast underrätta den inskrivningsdomare till vilken uppgiften har lämnats.

Första—tredje styckena gälla ej, om näringsidkaren är aktiebolag.

26 §

Gravationsbevis beträffande verksamhet som utövas av annan näringsidkare än aktiebolag inom område som genom indelningsändring har tillförts länet får ej utfärdas förrän inskrivningsdomaren har undersökt om inteckning i samma näringsverksamhet före indelningsändringen har meddelats eller sökts i det län som området tidigare tillhörde. Är så fallet och utövas enligt inteckningsbeslutet verksamheten inom det överförda området, skall gravationsbevis rörande verksamheten infordras från inskrivningsdomaren i det län som området tidigare tillhörde.

Till det gravationsbevis som utfärdas av inskrivningsdomaren i det län dit området förts över (huvudbeviset) skall som bilaga fogas det bevis som inskrivningsdomaren i det andra länet har utfärdat. I huvudbeviset skall anmärkas, förutom uppgifter om verksamheten enligt 16 och 17 §§, att företagsinteckning har meddelats eller sökts i näringsidkarens verksamhet i det andra länet i enlighet med vad som framgår av det bilagda beviset. Vidare skall uppgift lämnas om det område som har förts över genom indelningsändringen och om dagen för ändringens ikraftträdande. Huvudbeviset skall dateras samma dag som bilagan är daterad.

Begäres gravationsbevis rörande intecknad verksamhet som utövas av aktiebolag och är inteckningen begränsad till verksamhet inom län som berörts av ändring i länsindelningen, skall indelningsändringen anmärkas i beviset, om den har betydelse för inteckningsförhållandena.

27 §

Begäres gravationsbevis rörande intecknad verksamhet som utövas inom kommun som berörts av ändring i kommunindelningen, skall indelningsändringen anmärkas i beviset, om den har betydelse för inteckningsförhållandena.

28 §

Har område förts över från ett län till ett annat, skall inskrivningsdomaren i det förra länet till inskrivningsdomaren i det andra länet

lämna över avskrift av den i 20 § angivna förteckningen såvitt avser näringsidkare inom det överförda området.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 juli 1967. Genom kungörelsen upphävas

kungörelsen den 12 juni 1936 (nr 302) med föreskrifter angående tillämpningen av förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning,

kungörelsen den 22 juni 1932 (nr 282) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 3 juni 1932 om inteckning i jordbruksinventarier,

kungörelsen den 20 juni 1924 (nr 299) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 20 juni 1924 om viss panträtt i spannmål, samt

kungörelsen den 30 juni 1942 (nr 506) med föreskrifter angående tillämpningen av lagen den 30 juni 1942 om viss panträtt i spånadslin och hampa.

Till inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning skall före utgången av år 1971 överföras vad som finns infört om näringsidkare och hans inteckningsförhållanden i bok över förlagsinteckningar eller inteckningar i jordbruksinventarier, om det ej uppenbart saknar betydelse. När överföring skett, skall inskrivningsdomaren bestyrka överföringens riktighet med sitt namn. På upplägg vars uppgifter ej överföres skall inskrivningsdomaren göra anteckning härom och bestyrka anteckningens riktighet med sitt namn.

Överföring som angetts nu skall ske omedelbart, om upplägg göres i inskrivningsboken över ärenden om företagsinteckning för näringsidkare beträffande vilken gällande inteckning eller anteckning finns i bok över förlagsinteckningar eller inteckningar i jordbruksinventarier.

Åtgärd som avser heldödning av förlagsinteckning eller inteckning i jordbruksinventarier får före utgången av år 1971 införas i äldre bok, om överföring till den nya boken ej skett. *KK 13 febr. 1970.*

Utdrag ur Jordabalk;

given Stockholm slott den 17 december 1970

1 kap. Fastighet och dess gränser

1 §

Fast egendom är jord. Denna är indelad i fastigheter. Om fastighetsbildning gäller särskilda bestämmelser.

2 kap. Tillbehör till fastighet

1 §

Till fastighet hör

byggnad, ledning, stängsel och annan anläggning som anbragts i eller ovan jord för stadigvarande bruk,
på rot stående träd och andra växter,
naturlig gödsel.

Till fastighet hör även sådan byggnad eller annan anläggning som är uppförd utanför fastigheten, om den är avsedd för stadigvarande bruk vid utövning av servitut till förmån för fastigheten och icke hör till den fastighet där den finns.

2 §

Till byggnad hör fast inredning och annat varmed byggnaden blivit försedd, om det är ägnat till stadigvarande bruk för byggnaden eller del av denna, såsom fast avbalkning, hiss, ledstång, ledning för vatten, värme, ljus eller annat med kranar, kontakter och annan sådan utrustning, värmepanna, element till värmeledning, kamin, kakelugn, innanfönster, markis, brandredskap, civilförsvarsmateriel och nyckel.

I enlighet med vad som sägs i första stycket hör därjämte i regel till byggnad, såvitt angår

1. bostad: badkar och annan sanitetsanläggning, spis, värmeskåp och kylskåp samt maskin för tvätt eller mangling,
2. butikslokal: hylla, disk och skyltfönsteranordning,
3. samlingslokal: estrad och sittplatsanordning,
4. ekonomibyggnad till jordbruk: anordning för utfodring av djur och anläggning för maskinmjölkning,
5. fabrikslokal: kylsystem och fläktmaskineri.

Reservdel och dubblett till föremål som avses i första eller andra stycket hör ej till byggnaden.

3 §

Till fastighet som helt eller delvis är inrättad för industriell verksamhet hör, utöver vad som följer av 1 och 2 §§, maskin och annan utrustning som tillförts fastigheten för att användas i verksamheten huvudsakligen på denna. Fordon, kontorsutrustning och handverktyg hör dock icke till fastigheten.

4 §¹

Föremål som nyttjanderättshavare eller eljest annan än fastighetsägaren tillfört fastigheten hör ej till denna, om icke föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand. Detsamma gäller i fråga om föremål som enligt 3 § kan höra till fastigheten och tillförts denna av fastighetsägaren utan att han ägde föremålet. Har fastighetsägaren tillfört fastigheten föremål som enligt 3 § kan höra till fastigheten och som han förvärvat under villkor att överlåtaren har rätt att återtaga föremålet om förvärvaren åsidosätter vad som åligger honom enligt överlåtelseavtalet, hör föremålet icke till fastigheten så länge villkoret gäller.

Ingår föremål, som tillförts fastighet av annan än fastighetsägaren, i företagsinteknad verksamhet och har föremålet och fastigheten kommit i samme ägares hand genom att fastighetsägaren förvärvat verksamheten eller näringsidkaren förvärvat fastigheten, hör föremålet likväl icke till fastigheten, om det icke upphört att svara för inteckningen eller, i det fall näringsidkaren förvärvat fastigheten, om icke sex månader förflutit från det han sökt lagfart på sitt fång. Har inteckningshavaren före utgången av angivna tid väckt talan om betalning och anmält detta till inskrivningsmyndigheten för det område där fastigheten ligger, hör föremålet ej till fastigheten, om icke två månader förflutit från det talan avgjorts genom dom eller beslut som vunnit laga kraft.

5 §²

Förvärvat fastighetsägaren föremål under villkor att överlåtaren har rätt att återtaga föremålet, om förvärvaren åsidosätter vad som åligger honom enligt överlåtelseavtalet, eller att äganderätten till föremålet skall förbli hos överlåtaren till dess betalning erlagts eller annan förutsättning uppfyllts, får villkoret ej göras gällande sedan fastighetsägaren tillfört fastigheten föremålet så att det enligt 1 eller 2 § hör till fastigheten.

I fråga om möjligheten att göra avtalet gällande äger första stycket motsvarande tillämpning för det fall att avtalet betecknats som hyresavtal eller betalningen erlagts som vederlag för föremålets bruk och

¹ Se s. 36—39.

² Se s. 39—41, 44 och 46.

nyttjande, om det är åsyftat att den som fått föremålet utgivet till sig skall bli ägare av detta.

6 §

Byggnad, stängsel och annan anläggning på område, som besväras av inskriven tomträtt, samt anläggning för gruvdrift hör ej till fastigheten även om de tillhör fastighetens ägare.

7 §

Överlåtelse av föremål som hör till fastighet gäller ej mot tredje man, förrän föremålet skiljes från fastigheten på sådant sätt att det ej längre kan anses höra till denna.

Utdrag ur Lag om införande av nya jordabalken;

given Stockholms slott den 17 december 1970

1 §

Den nu antagna jordabalken samt denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

10 §

Bestämmelserna i 5 § lagen (1895:36 s. 1) angående vad till fast egendom är att hänföra äger fortfarande tillämpning i fråga om byggnad på ofri tomt i stad, vattenverk på annan grund samt i jordboken upptaget fiskeri, om besittningsrätten består efter nya balkens ikraftträdande.

19 §

Bestämmelsen i 2 kap. 1 § andra stycket nya balken skall i fråga om elektrisk starkströmsledning, som omfattas av registrering enligt lagen (1920:474) med vissa bestämmelser om registrering av elektriska anläggningar samt om rätt till elektrisk kraft m. m., tillämpas först efter utgången av år 1976 eller, om registreringen upphäves tidigare, efter upphörandet.

Sakregister

- Akter* i inskrivningsärenden 107, 133
Aktiebolag, firmaändring 90, 100, 131
— fusion 77
— gravationsbevis för 133
— inteckningsenhet 23, 25, 26, 28
— inteckningsforum 88
— registreringsbevis 91—94, 100, 133
— skifte 77
— styrelsens säte ändrat 110, 134
 Se även Filial, Tillskott
"Allt eller intet"-principen 34
Anmälan till inskrivningsdomare, om fördelning av köpeskilling 109
— om konkurs 96, 132, 134
— om talans väckande 65, 74, 109, 131, 132
Apport, se Tillskott
"Arrende" av näringsverksamhet 16
Arrenderätt 31, 47, 49
Avbetalningsköp, se Äganderättsförbehåll
Avskiljande av influten köpeskilling 54
Avslag på inteckningsansökan 94, 108
Avstående från rätt mot förvärvare av intecknad verksamhet 65, 76
Avvisning av inteckningsansökan 108
— av besvär 120
- Begränsning* av intecknings omfattning, se Inteckningsenhet
Besittning 41, 47, se även Tradition
Besvär, över inskrivningsdomares beslut 119
— anteckning om 120, 132
Bilreparationsverkstad 37
Binäring till jordbruk 21
Bodelning 54, 76, 77, 86, 127
Bokföringsskyldig, vem som är 20
Bokföringsskyldighet, som förutsättning för företagsinteckning 19, 63
— utredning om 91, 92
Bostadsrätt 31, 47, 49, 56
Bulvan 73
Butikslokal 36, 138
Byggnad på annan mark 31, 39, 40, 44, 139
Byggnadstillhör 36, 138, se även Reservdel

Dagbok, inskrivningsdomares 107, 130

Databehandlingsmaskin 39

Datacentral 37

Djuruppfödning 21

Dotterbolag 16, 57

Driftsbevis 91

Dubblett, se Reservdel

Dupliceringsmaskin 39

Död, näringsidkarens 23, 30, 76, 78

Dödning av inteckning 103

Dödsbo 23, 30, 76, 78, 91, 94

Ekonomisk förening, firmaändring 90, 100, 131

— fusion 77

— skifte 77

Se även Tillskott

Elektrisk kraft, fordran på betalning för 54

Se även Kraftverk

Enkelt bolag, se Gemensamt utövad verksamhet

Ersättning, se Fordran

Exekutiv försäljning 81, 86, 87, 109

Fabrikslokal 36, 138, 139, se även Industritillbehör

”Factoring” 57

Fartyg 31, 43, 123, 125

Fast egendom 13, 35, 138

Fastställelse till betalning 74

Filial till utländskt aktiebolag 89

Firma, bevis om 91, 92, 100, 133

— ej inteckningsobjekt 53

— ändring 90, 100, 131

Flyttning av intecknad verksamhet 24, 25, 28, 86, 126

Folkbokföringsnummer, se Personnummer

Fordon 37, 43, 139

Fordran, expropriationsersättning 31, 56, 65, 73

— försäkringsersättning 31, 55, 65, 73

— lånefordran 57

— skadestånd 31, 55, 57, 65, 73

— vederlag för arbete 31, 56

— vederlag för upplåtelse 31, 55, 65, 73

— vederlag för överlåtelse 31, 54, 58, 65, 73

Se även Elektrisk kraft, Löpande skuldebrev, Växel

Forum i inskrivningsärenden 88

Fotografisk bild, rätt till 51, 53

Fusion, se Aktiebolag, Ekonomisk förening

Föreläggande, i samband med uppskovsbeslut 94, 97

Företrädare, mellan inteckningar i samma verksamhet 97

— i fall då verksamhet överlåtits 65, 73

Se även Postposition, Utbyte

Förfallanledning 57, 86

Förfallotid, ändring av inteckning i samband med utbyte 102

Förfogandelagen 56

Förlagsinteckning, övergångsbestämmelser beträffande 123—127

Förmånsrätt, intecknings 81, se även Företrädare

Försäkringsersättning, se Fordran

Förteckning, se Register

Gemensam inteckning i skilda företagens verksamhet förbjuden 62

Gemensamt utövad verksamhet 23, 29, 62, 71

Geografisk begränsning av inteckningsenhet 23, 59, 104, 127

Goodwill 59

Gravationsbevis 69, 111, 133

Gruva, se Gruvegendom

Gruvdrift, inteckningsenhet 23, 27, 114

Gruvegendom 31, 47, 49, 140

Gårdstank för mjölk 40

Hampa, panträtt i, övergångsbestämmelse 128

Handelsbolag, firmaändring 90, 100, 131

— skifte 77, 86, 127

Se även Tillskott

Handverktyg 37, 39

Husdjursskötsel 21

Hysesrätt 31, 47, 49

”*I förvärvarens hand*” 65, 72

Immaterialrättigheter 31, 50

Individualisering av verksamhet som intecknas, se Inteckningsenhet

Indrivningskostnader, inteckning för 63

Industriell verksamhet, begreppet 14, 37

Industritillbehör 36, 40, 139, se även Reservdel

Innehav, anteckning om 105

Inskrivningsbok 88, 89, 108, 109, 130

Inskrivningsdag 106

Inteckning, i jordbruksinventarier, övergångsbestämmelser 123, 127

— till ytterligare säkerhet 26, 61

Se även Ogiltighet

Inteckningsenhet 23, 59, 104, 127

Inteckningsmedgivande 63, 100, 101

Jordbruk, begreppet 21

— ej krav på bokföringsskyldighet 19, 21, 27, 64

— ekonomibyggnad 36, 138

Jordbruksinventarier, se *Inteckning*

Järnvägsvagnar 37, 38

Kommissionärsbolag 16

Kommun, begränsning av *inteckning* till 23, 104, 127

Kommunal indelning, ändring av 111, 124, 125, 135

Konkurs, anteckning om 96, 132, 134

— betalning utfaller på *inteckning* 96, 109

— hinder mot *inteckning* 94, 95

— *inteckningshavares* rätt mot förvärvare av *intecknad verksamhet* 75

— *intecknings* ogiltighet till följd av 94, 95, 109

— register över näringsidkare i 134

— övergångsbestämmelser 123, 125

— överlåtelse av *intecknad verksamhet* under 72

Kontofordringar 57

Kontorutrustning 37, 39, 43, 139

Kraftverk 23, 27, 37, 114

Kreatur 43

Köpeskilling, se *Fordran*, *Avskiljande*

Laboratorium 37

Lagsökning 74

”*Leasing*” 50

Licensrättigheter 52

Luftfartyg 31, 43, 123, 125

Lyftkran 38

Lånefordran 57

Län, begränsning av *inteckning* till 23, 104

— ändring av *indelning* i 111, 124, 125, 135

Löpande skuldebrev 58

Lös egendom, begreppet 35

Lösöreköp 78, 123, 126

Lösören, *inteckningsobjekt* 31, 43

— *nyttjanderätt* till 31, 50

Maskiner 43, se även *Industritillbehör*

Moderbolag 16, 57

Mönsterrätt 31, 53

Namnändring 90, 131

Nedläggande av intecknad verksamhet 42, 71, 86

Nedsättning, se *Postposition*

Nyttjanderätt, till fast egendom 31, 47, se även *Tomträtt*

— till lösören 31, 50

Näringsidkare, begreppet 16

— innebörden av att egendomen skall vara näringsidkarens 35

Se även *Död*, *Namnändring*

Ogiltighet, intecknings 95, 109

Oljelager, förlagsinteckning i, övergångsbestämmelser 123, 126

Omedelbar betalning, rätt att kräva 57, 86

Patent 31, 51, 52, 53, 56

Personlig fordran, se *Preskription*

Personnummer 93, 131, 133

Postposition 103

Preklusion, se *Preskription*

Preskription, av personlig fordran 80, 85

— inteckningsrätt ej föremål för 80, 85

— av rätt mot förvärvare av överlåten verksamhet 65, 74, 77

Register, över konkursgäldenärer 96, 134

— över enskilda näringsidkare och dödsbon 90

Registreringsbevis, se *Firma*

Regressrätt, förvärvares mot överlåtare av verksamhet 69

Requisition 56

Renovation 134

Reservdel, till byggnadstillbehör 43, 138

— till industritillbehör 43

— till luftfartyg, se *Luftfartyg*

Riksinteckning 23, 25, 26, 28, 29, 126

Råvaror 43

Ränta 63, 80, 83, 123, 126

Rättelse i dagbok eller inskrivningsbok 130, 133

Skadestånd, se *Fordran*

Skifte, se *Aktiebolag*, *Dödsbo*, *Ekonomisk förening*, *Gemensamt driven verksamhet*, *Handelsbolag*

Skogsbruk, ej krav på bokföringsskyldighet 19, 21

Spannmål, panträtt i, övergångsbestämmelse 128

Spånadslin, panträtt i, övergångsbestämmelse 124

Substitut, se *Surrogat*

Surrogat 54, 73

Säkerhetsöverlåtelse 45, 53, 57, 79

- Talan*, preskriptionsavbrott genom väckande av 74, 109
 — såsom hinder för att egendom blir fastighetstillbehör 40, 139
Territoriell begränsning av inteckning, se Geografisk begränsning
Tillbehör, se Fast egendom, Industritillbehör, Reservdel, Tomträtt
Tomträtt 31, 44, 140
Tradition av lösöre köpt egendom 79
Transportmedel 37, 139
Travers 38
Truck 38
Trädgårdsskötsel 22
Twist om giltigheten av intecknad fordran 63
Tvättinrättning 37
- Underrättelse* till sökande då ansökan ej bifallits 108
Upphovsrätt 31, 50, 52, 56
Upplösning av gemensamt utövad verksamhet 71
Uppryckningsrätt 99
Uppskov i inskrivningsärendet 94, 97, 108, 120
Utbyte av intecknad fordringshandling 100
Utgivande på nytt av inteckning som kommit i näringsidkarens hand 99
Utländskt aktiebolag, se Filial
Utmätning, ej hinder mot inteckning 83
 — går före samma dag sökt inteckning 84
 — rätt till betalning vid 80
 — övergångsbestämmelser 123—126
 Se även Exekutiv försäljning
Utmättningsbarhet, som förutsättning för egendomens häftade för inteckning 31, 34, 47, 50, 52
Utsträckning av inteckning till ytterligare verksamhet 26, 61
- Vanvård* av intecknad egendom 86
Varor 31, 43
Varumärke, ej inteckningsobjekt 53
Vattenfallsrätt, se Tomträtt
Vattenkraftverk, se Kraftverk
Vederlag, se Fordran
Verksamhet, egendomens hänförande till viss sådan 41
 — övergång till ny innehavare 30, 40, 65, 77, 139
Växel 58
- Aterförvisning* till inskrivningsdomare 120
- Äganderättsförbehåll* 35, 40, 139

Ägarhypotek, förekommer ej 99, jfr Överhypotek

Ändring, av sätet för aktiebolags styrelse 110, 131, 134

— av verksamhetsart 24, 29, 43

— av verksamhetsort, se Flyttning

Se även Firma, Kommunal indelning, Namnändring

Överhypotek, pantsättning av 99

Överlåtelse av egendom vari inteckning gäller 35, 47, se även Fordran,

Lösöreköp

— av fastighet till näringsidkare-nyttjanderättshavare 40, 139

— av intecknad verksamhet, allmänt 31, 58, 65, 127

— av intecknad verksamhet, förfalloanledning 86

— av intecknad verksamhet till fastighetsägaren 40, 139

ISBN 91-1-710242-1